

Bartłomiej Łyczak

Georg Vick – toruński złotnik pierwszej połowy XVIII wieku

f|Vick G.
zak, Bartłomiej

Sztuka

Satuka

1

I P. Pomu

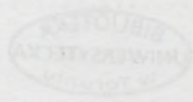
II c. Satuka

Bartłomiej Łyczak

SPIS TREŚCI

Georg Vick – toruński złotnik pierwszej połowy XVIII wieku

Wstęp	11
Życiorys	17
Twórczość artystyczna	34
Współczesność	69
Współczesność dla przyszłości	69
Przebieg choroby	77
Polowanie na Chłopa wieszczów: Georga Vicka na de złotnicze Prus Królewskie	89
Katalog dzieł	99
Bibliografia	121
Ilustracje i wykazy	143
Spis ilustracji i wykazy	153
Słowniczek	173

Toruń 2017

2290201

50817412

Recenzenci:

Michał F. Woźniak

Jacek Kriegseisen

Dofinansowano ze środków
Gminy Miasta Toruń

Na okładce wykorzystano fotografię kufła autorstwa Georga Vicka
ze zbiorów Muzeum Ziemi Śląskiej w Opawie

Korekta: *Zespół*

DTP: *Rafał Mikulski*

© Copyright by Towarzystwo Miłośników Torunia & Bartłomiej Łyczak

ISBN: 978-83-947396-0-7

Druk:

TOTEM.COM.PL sp. z o.o. sp. k.

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Polska / Poland

1353358

U. 167/2018

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
Stan badań i podstawa źródłowa.....	7
Tło historyczne: Toruń jako centrum produkcji złotniczej w pierwszej połowie XVIII w.	11
Wiadomości biograficzne.....	17
Twórczość artystyczna.....	33
Wartości artystyczne.....	69
Wzory graficzne dla przedstawień figuralnych.....	69
Ornamentyka.....	77
Podsumowanie: Ocena twórczości Georga Vicka na tle złotnictwa Prus Królewskich pierwszej połowy XVIII w.	87
Katalog dzieł.....	91
Bibliografia.....	121
Ilustracje i wykresy.....	143
Spis ilustracji i wykresów.....	225
Summary.....	235

SPIS TREŚCI

2	Wstęp
7	Stan badań i problematyka
11	The history of the Polish economic thought in the XVIII century
17	Wzrost gospodarki w XVIII wieku
23	Tworzenie się państwa
49	Wzrost gospodarki w XIX wieku
69	Wzrost gospodarki w XX wieku
77	Opis
	Podsumowanie
87	Wykaz literatury
91	Krótki opis
111	Bibliografia
143	Składowe i wstęp
153	Spis literatury i wstęp
157	Podsumowanie

WSTĘP

Nowożytnie złotnictwo toruńskie od ponad stu lat cieszy się zainteresowaniem kolejnych pokoleń badaczy. Spośród ośrodków w Rzeczypospolitej miejscowe środowisko należy do najlepiej rozpoznanych oraz obdarzonych największą liczbą opracowań ogólnych czy szczegółowych. Mimo tego, w dalszym ciągu tylko wybrani mistrzowie tej dziedziny rzemiosła artystycznego doczekali się osobnych studiów monograficznych¹. Georg Vick, które-

---

¹ Dotychczas ukazały się następujące artykuły omawiające całokształt twórczości poszczególnych toruńskich złotników: Elżbieta Celińska, *Jan Letyński – złotnik toruński z połowy XVIII wieku*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo, t. III: 1968, s. 165–192; Jacek Tylicki, *Bröllmannowie – złotnicy toruńscy przelotem XVII i XVIII wieku (część 1)*, Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo (dalej cyt.: AUNC), t. XVI: 1992, s. 91–128; (część 2), AUNC, t. XIX: 1994, s. 55–100; Michał Woźniak, *Jacob Jenny, złotnik toruński 1. połowy XVIII wieku*, [w:] *Rzemiosło artystyczne*, red. Ryszard Bobrow, Warszawa 1996, s. 67–83; Adam Kucharski, *Polacy w toruńskim cechu złotniczym i ich twórczość (w XVIII i początkach XIX w.)*, Rocznik Toruński, t. XXXVI: 2009, s. 39–63. Dopełnienie stanowią liczne hasła przygotowane przez Adama Kucharskiego, Krzysztofa Mikulskiego, Janusza Tandeckiego oraz Michała Woźniaka, zamieszczone w słownikach biograficznych: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* (dalej cyt.: AKL), Bd 1–94, München, Leipzig 1992–2017; *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. Stanisław Gierszewski (dalej cyt.: SBPN), t. 1–4 + Supl., Gdańsk 1992–2012; *Toruński słownik biograficzny*, red. Krzysztof Mikulski (dalej cyt.: TSB), t. 1–7, Toruń 1998–2014, a także noty w popularnonaukowym opracowaniu *Artystyci w dawnym*

mu poświęcona jest niniejsza książka, prowadził swój warsztat od 1719 r., a ostatnia odnaleziona wzmianka na jego temat odnosi się do roku 1754. Udało się odnaleźć ponad 20 dzieł oznaczonych jego cechami imiennymi, a także przypisano mu wykonanie kilku kolejnych, nieznakowanych. Poza rekonstrukcją biografii złotnika i charakterystyki jego dorobku omówione zostały również zagadnienia zależności stosowanej przez niego ornamentyki oraz przedstawień figuralnych zdobiących naczynia od popularnych wzorów graficznych. Stosunkowo duża liczba zidentyfikowanych prac oraz liczne informacje źródłowe pozwoliły na przygotowanie monografii Geoga Vicka w formie książki. Warto podkreślić, że dotychczas żaden toruński mistrz nie doczekał się takiej publikacji.

Za pomoc udzieloną podczas prac nad tekstem podziękowania niech zechcą przyjąć: prof. dr hab. Krzysztof Mikulski, dr hab. Jacek Tylicki, dr hab. Michał F. Woźniak, dr Jacek Kriegenisen, proboszczowie kościołów, którzy umożliwili mi zapoznanie się z dziełami Vicka, pracownicy archiwów i bibliotek, z których zbiorów korzystałem, zwłaszcza Archiwum Państwowego w Toruniu oraz Pracowni Pomorzoznawczej Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, a także autorzy i właściciele praw do zdjęć wykorzystanych w publikacji, szczególnie Narodowy Instytut Dziedzictwa. Osobne podziękowania składam dr Katarzynie Krupskiej i jej też książkę tę dedykuję.

STAN BADAŃ I PODSTAWA ŹRÓDŁOWA

Życiorys i twórczość Georga Vicka nie były dotąd przedmiotem kompleksowych badań¹. Przez długi czas w obiegu naukowym pozostawały niemal wyłącznie podstawowe informacje biograficzne, zaczerpnięte z dokumentów toruńskiego cechu złotników, a opublikowane przed laty przez Eugena von Czihaka². Powtórzone zostały choćby przez Leonarda Lepszego oraz anonimowego autora krótkiego biogramu zamieszczonego w *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, a także Michała Gradowskiego i Agnieszkę Kasprzak-Miler³. Związęłą charakterystykę twórczości Vicka zamieścili w swo-

---

¹ Inne spotykane wersje nazwiska: Fiech, Fieck, Fick, Fik, Fyck, Vicken, Vieck, Vikke, Wick, Wickke, Wikke. Dotąd w literaturze najczęściej stosowano wersję Vieck, jednak za obowiązującą należy przyjąć lekcję z odręcznego podpisu złotnika, znanego z książki mistrzowskiej toruńskiego cechu, a więc Vick – por. Archiwum Państwowe w Toruniu (dalej: APT), Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 5: [Księga protokołów mistrzów cechowych 1611–1703], s. 8 (il. 1)

² Eugen von Czihak, *Die Edelschmiedekunst früherer Zeiten in Preussen*, Bd. 2: *Westpreussen*, Leipzig 1908, s. 136, nr 100.

³ Leonard Lepszy, *Przemysł złotniczy w Polsce*, Kraków 1933, s. 286, nr 54; *Vieck, Georg*, [w:] *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (dalej cyt.: *Thieme-Becker*), Bd. 34, Leipzig 1940, s. 334; Michał Gradowski, Agnieszka Kasprzak-Miler, *Złotnicy na ziemiach północnej Polski, cz. 1: Województwo pomorskie, kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie*, Warszawa 2002 [= Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. 104], s. 196, nr T 120.

ich opracowaniach Jan Samek, Michał Woźniak oraz Tadeusz Chrzanowski i Marian Kornecki⁴. Nowych informacji, zwłaszcza dotyczących uczniów warsztatowych dostarczył biogram mistrza w *Allgemeines Künstlerlexikon*, przygotowany przez Janusza Tandackiego⁵. Niektóre z dzieł złotnika, posiadające karty inwentaryzacyjne w zbiorach Narodowego Instytutu Dziedzictwa zestawione zostały z kolei w katalogu autorstwa Michała Gradowskiego i Magdaleny Pielas⁶. Prace omawianego warsztatu wielokrotnie przywoływane były w monografii środowiska złotniczego Prus Królewskich przygotowanej przez Michała Woźniaka⁷. Badacz ten jest również autorem artykułu na temat wykonanej przez Vicka monstrancji z Lisewa⁸. Wyżej wymienione opracowania zawierają jednak pokaźne luki: nie ustalono dotąd nawet podstawowych faktów biograficznych, nie skompletowano

⁴ Jan Samek, *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytny*, Warszawa 1984, s. 322; Jan Samek, *Pozycja Torunia w polskiej sztuce złotniczej*, [w:] *Sztuka Torunia i Ziemi Chełmińskiej 1233–1815*, red. Józef Poklewski, Warszawa 1986 [= Teka Komisji Historii Sztuki, t. VII], s. 205–219, tu: 216; Michał Woźniak, *Sztuka złotników toruńskich okresu manieryzmu i baroku*, Warszawa–Poznań–Toruń 1987 [= Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace popularnonaukowe, nr 45], s. 128–131; Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, *Złotnictwo toruńskie. Studium o wyrobach cechu toruńskiego od wieku XIV do 1832 roku*, Warszawa 1988, s. 81–83, 122.

⁵ Janusz Tandacki, *Fieck, Georg*, [w:] *AKL*, Bd. 39, München–Leipzig 2003, s. 367–368.

⁶ Michał Gradowski, Magdalena Pielas, *Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie*, t. 1–2, Warszawa 2006, passim. Na potrzeby książki korzystano z duplikatu Fototeki złotnictwa, przechowywanego w Instytucie Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK.

⁷ Michał F. Woźniak, *Złotnictwo sakralne Prus Królewskich. Studium typologiczno-morfologiczne*, t. 1–2, Toruń 2012, passim.

⁸ Michał F. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie roboty Jerzego Viecka, złotnika toruńskiego*, [w:] *Cale srebro Rzeczypospolitej. Panu Michałowi Gradowskiemu ofiarowane*, red. Jacek Kriegseisen, Warszawa 2012, s. 225–241.

także korpusu dzieł tego warsztatu. Niniejszy tekst bez wątpienia poszerzy stan wiedzy na temat biografii i twórczości Georga Vicka. Należy zaznaczyć, że w przyszłości mogą jeszcze wypłynąć niezbadane dotąd źródła archiwalne oraz nierozpoznane prace złotnicze, które rzucą nowe światło na postać toruńskiego mistrza.

W związku z niedostatkami informacji zawartych w dotychczasowej literaturze przedmiotu, istotne znaczenie dla rozpoznania życiorysu Georga Vicka miały szeroko zakrojone poszukiwania archiwalne. Pozwoliły na dotarcie do dużej liczby niewykorzystanych dotąd materiałów źródłowych. Główny zakres prac przeprowadzono w Archiwum Państwowym w Toruniu, gdzie kwerendą objęto przede wszystkim akta cechu złotników oraz dokumenty miejskie: listy i supliki do Rady Miasta, protokoły posiedzeń rajców, księgi przyjęć do prawa miejskiego, zestawienia opłat czynszów oraz podatku pogłównego i inne. Wiadomości biograficzne dostarczyły także księgi metrykalne toruńskich parafii ewangelickich, przechowywane w Archiwum Państwowym w Toruniu oraz w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (gminy staromiejska, św. Jerzego i reformowana). W badaniach nad twórczością złotnika wykorzystano inwentarze i wizytacje kościołów zgromadzone w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej, Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie oraz Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie. Ponadto poszukiwania uzupełniające przeprowadzono w Evangelisches Zentralarchiv w Berlinie, Archiwum Państwowym w Elblągu z siedzibą w Malborku oraz Archiwum Państwowym w Gdańsku.

TŁO HISTORYCZNE: TORUŃ JAKO CENTRUM PRODUKCJI ZŁOTNICZEJ W PIERWSZEJ POŁOWIE XVIII W.

Aktywność zawodowa Georga Vicka przypadła na niezwykle trudny czas w dziejach Torunia. Pierwsze dwie dekady XVIII w. naznaczone były działaniami wojny północnej, podczas której, w okresie od maja do października 1703 r., miasto oblegane było przez wojska szwedzkie. Najeźdźcy splądrowali przedmieścia, wraz ze szpitalami i kościołami, a w wyniku ostrzału artyleryjskiego ucierpały liczne budowle w obrębie murów, w tym niemal doszczętnie spłonął Ratusz Staromiejski. Po kapitulacji władze Torunia zmuszone zostały do zapłaty olbrzymich kontrybucji, szacowanych w sumie na niemal milion zł¹. W następnych latach na terenie miasta stacjonowały kolejno wojska polskie, saskie, rosyjskie oraz konfederatów tarnogrodzkich, a ich utrzymanie stanowiło kolejne obciążenie dla kasy municypalnej. Tragiczne zniwo zebrała także nawracająca w latach 1708–1710 epidemia dżumy, w wyniku której życie mogło stracić aż 45% mieszkańców².

---

¹ Jerzy Dygdała, *Upadek miasta w dobie wojny północnej (1700–1718)*, [w:] *Historia Torunia*, red. Marian Biskup, t. 2, cz. 3: *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, oprac. Jerzy Dygdała, Stanisław Salmonowicz, Jerzy Wojtowicz, Toruń 1996, s. 144.

² Krzysztof Mikulski, *Pułapka niemożności. Społeczeństwo norwożytnego miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku)*, Toruń 2004, s. 21–24.

Po opuszczeniu okolic Torunia przez ostatnie rosyjskie oddziały w 1719 r. miasto zaczęło dźwigać się po tragicznym bilansie początku wieku. Rozpoczęto odbudowę po zniszczeniach wojennych, a główne prace prowadzone były przy moście przez Wisłę, kościele Mariackim oraz Ratuszu³. Ożywienie budowlane pozytywnie wpłynęło na koniunkturę ogólną, która w drugiej połowie lat dwudziestych stopniowo wzrastała, nawet mimo nałożenia na mieszkańców dodatkowych obciążeń podatkowych⁴. Poprawa stanu gospodarki miejskiej przerwana została w 1733 r., wraz z wybuchem wojny domowej między zwolennikami Stanisława Leszczyńskiego a Augusta III Sasa⁵. Przez Toruń przechodziły wojska obu stronictw, co wiązało się z obciążeniem miasta kosztami kwaterunków i zaciąganiem w tym celu kolejnych długów. W połączeniu z kryzysem w całej Rzeczypospolitej doprowadziło to do upadku ekonomicznego w latach 1737–1738, bezpośrednio po zakończeniu konfliktu o sukcesję⁶. Kolejna dekada, niezakłócona działaniami wojennymi, zarazami ani klęskami nieurodzaju, upłynęła pod znakiem stopniowego rozwoju Torunia, a co za tym idzie poprawy koniunktury, trwającej do połowy lat pięćdziesiątych⁷.

Wzrastające obciążenia fiskalne oraz niekorzystne spadki koniunktury odbiły się na sytuacji miejscowej wytwórczości; rzemieślnicy, zwłaszcza ci produkujący dobra luksusowe, stawić musieli czoło postępującej biedzie. Dowodzi temu chociażby duża

³ Jerzy Dygdała, *W cieniu głębokich konfliktów wyznaniowych (1719–1732)*, [w:] *Historia Torunia*, t. 2, cz. 3, s. 176–177; Bartłomiej Łyczak, *Nieznamy epizod z życia architekta Pompea Ferrariego, związany z odbudową Torunia po oblężeniu 1703 roku*, *Sztuka i Kultura*, t. II: 2014, s. 81–105.

⁴ K. Mikulski, *Pałapka niemożności...*, s. 39, 43.

⁵ O przebiegu wojny z perspektywy Torunia por. Jerzy Dygdała, *Miasto w dobie Augusta III (1733–1763)*, [w:] *Historia Torunia*, t. 2, cz. 3, s. 208–217.

⁶ K. Mikulski, *Pałapka niemożności...*, s. 39.

⁷ K. Mikulski, *Pałapka niemożności...*, s. 39–40.

liczba suplik skierowanych do włodarzy z prośbą o zezwolenie na dodatkowe zajęcie lub bezpośrednią pomoc finansową⁸.

Toruń należał do wiodących ośrodków złotniczych w Rzeczypospolitej, na północnych jej terenach ustępował jedynie potężnemu Gdańskowi. Rynek zbytu na dzieła wykonane przez miejscowych mistrzów obejmował Ziemię Chełmińską, północno-wschodnią Wielkopolskę z Kujawami, południowe Pomorze oraz północne Mazowsze; okazjonalnie wyroby toruńskie trafiały także na odleglejsze tereny, sięgające nawet północnej Małopolski⁹.

Podstawową jednostką organizacyjną dla każdego rzemiosła uprawianego legalnie w obrębie murów miejskich był – niezmiennie od średniowiecza – cech¹⁰. Korporacja pilnowała, by monopol na wykonywanie danego zawodu pozostawał w rękach jej członków i zwalczała wszelkie przejawy jego łamania¹¹. Zgodnie z interesem zrzeszonych w niej mistrzów reglamentowano liczbę czynnych warsztatów (na przykład w marcu 1724 r. starsi wystosowali do Rady Miasta pismo z prośbą o jej ogra-

---

⁸ Za przykład służyć mogą listy malarzy toruńskich – Bartłomiej Łyczak, *Funkcjonowanie cechowych warsztatów malarskich w osiemnastowiecznym Toruniu na przykładzie pracowni Daniela Ortmana*, [w:] *Stare i nowe dziedzictwo Torunia*, red. Juliusz Raczkowski, Toruń 2013 [= *Studia i materiały z dziedzictwa kulturowego Torunia i regionu*, t. 1], s. 236–252, tu: s. 242–243.

⁹ Więcej na temat geografii występowania toruńskich wyrobów złotniczych: M. Woźniak, *Sztuka złotników...*, s. 6; Michał Woźniak, *Złotnictwo fary sieradzkiej, czyli pochwała pracy inwentaryzatora*, [w:] *Sarmatia semper viva. Zbiór studiów ofiarowany przez przyjaciół prof. drowi hab. Tadeuszowi Chbrzanowskiemu*, Warszawa 1993, s. 26–90, tu: s. 70–71.

¹⁰ Więcej o toruńskich cechach: Stanisław Herbst, *Toruńskie cechy rzemieślnicze. Zarys przeszłości*, Toruń 1933; Janusz Tandeci, *Cechy rzemieślnicze w Toruniu i Chełmnie. Zarys dziejów*, Toruń 1983 [= *Biblioteczka toruńska*, nr 7].

¹¹ Zdarzały się wszakże pojedyncze przypadki złotników nienotowanych w cechu, a przyjętych do prawa miejskiego jako wolni mistrzowie, na przykład Thomas Friedeck, obywatel Torunia od 1695 r. – M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 194, nr T 112.

niczeniu)¹². Ponadto kandydatom na majstrów stawiano różne wymogi, zarówno weryfikujące ich umiejętności, jak i natury finansowej. Dzieje toruńskiego cechu złotników w czasie aktywności zawodowej Georga Vicka wykazują zbieżność z ogólnymi trendami koniunktury w mieście (por. wykres 1, s. 223)¹³. W okresach lepszych pod względem ekonomicznym (lata 1719–1732, 1742–1753) w organizacji zrzeszonych było jednocześnie od siedmiu do dziewięciu mistrzów, a między sierpniem 1751 a kwietniem 1752 nawet dziesięciu (w tym wdowa po Jacobie Jennym)¹⁴. Czas zapaści gospodarczej pod koniec lat trzydzie-

¹² APT, Akta miasta Torunia (dalej: AmT), kat. II, sygn. I-3445: [Briefe an den Rath. 8. Anträge pp. aus den Gewerken. 1722–1729], s. 201–202; S. Herbst, *Toruńskie cechy...*, s. 220.

¹³ Liczba czynnych warsztatów złotniczych przedstawiona na wykresie nie pokrywa się dokładnie z zestawieniem przygotowanym przez Krzysztofa Mikulskiego (K. Mikulski, *Pułapka niemożności...*, s. 136, tab. 53), które uwzględnia także niezrzeszonego w toruńskiej organizacji mistrza Gottlieba von Ahnena i oparte jest na wypisach z rejestrów podatku pogłównego, pobieranego dwa razy do roku, w marcu i wrześniu. Wykres z kolei dotyczy jedynie warsztatów cechowych, a za punkt wyjściowy przyjęto początek każdego roku. Tabela K. Mikulskiego w osobnej kolumnie uwzględnia także wdowy po mistrzach. Zgodnie ze statutem złotników z 1644 r., aby móc samodzielnie prowadzić warsztat po śmierci męża, wdowa zobowiązana była zatrudniać dobrego czeladnika. Według ksiąg pogłównego jedynie Christina Jenny spełniała ten wymóg i została ujęta w wykresie (kierowała ona pracownią od śmierci Jacoba Jenny'ego dnia 1 VI 1749 r., sama zmarła dnia 9 VI 1760 r. – APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa Reformowana w Toruniu, sygn. 3: [Kirchenbuch der reformierten Gemeinde zu Thorn über Taufen, Confirmationen, Trauungen und Sterbstelle], s. 317, 318). Pozostałe wdowy złotnicze nie zatrudniały czeladników, okazjonalnie jedynie dziewczki do pomocy domowej, więc zgodnie z obowiązującymi przepisami nie mogły prowadzić warsztatów rzemieślniczych.

¹⁴ Należy przy tym zaznaczyć, że kilku spośród mistrzów działających na początku lat pięćdziesiątych było już w zaawansowanym wieku: w 1751 r. Georg Vick miał 69 lat, Johann von Hausen 75 lat, a Jacob Hermann aż 84 lata. Brak jest jakichkolwiek informacji o ich działalności rzemieślniczej oraz zatrudnianych uczniach lub pomocnikach warsztatowych w tym czasie,

stych zaś zaznaczył się spadkiem liczby czynnych warsztatów do zaledwie pięciu.

Pod względem jakości produkcji złotniczej pierwsza tercja XVIII w. stanowiła ostatni dobry okres w dziejach toruńskiego cechu. Działała wówczas cała plejada mistrzów z tak zwanej młodszej generacji barokowej. Najważniejszym spośród nich był Jacob Weintraub (1660–1728, mistrz 1692), który wypracował nowe rozwiązania kompozycyjne powtarzane następnie w innych warsztatach¹⁵. Z jego osobą wiąże się ustalenie obowiązującego w pierwszej tercji XVIII w. typu monstrancji promienistej z ramionami oraz rozpropagowanie bogatej dekoracji figuralnej naczyń, zwłaszcza na stopach¹⁶. Duża liczba jego dzieł trafiała do świątyń protestanckich i katolickich, znane są także wyroby o przeznaczeniu świeckim¹⁷. Zazwyczaj prezentują one wysoką klasę wykonania, nawet prace ewidentnie wykonane przez siły warsztatowe charakteryzują się dobrym poziomem. Liczne cechy zaczerpnięte od Weintrauba wykazują realizacje Johanna von Hausena II (1676–1753, mistrz 1701)¹⁸. Był to złotnik o nieco niższych umiejętnościach technicznych, nierówny pod wzglę-

---

wątpliwe zatem, by byli oni jeszcze aktywni zawodowo. Ponadto działał w Toruniu Gottlieb von Ahnen, złotnik nienotowany w cechu. Otrzymał on prawa miejskie dnia 27 I 1741 r., a ostatnia odnaleziona wzmianka na jego temat dotyczy chrztu jego córki Dorothei dnia 1 XI 1753 r. – APT, AmT, kat. II, sygn. I-55: Verzeichnüß der Fremden so allhier das Bürger-Recht erhalten, s. 116; Ewangelicka Gmina Wyznaniowa Staromiejska w Toruniu, sygn. 22: Tauf-Buch zur Kreutzkirche und neuerbauten Bethaus gehörig [1736–1778], s. 101.

¹⁵ Michał Woźniak, *Weintraub, Jacob*, [w:] *SBPN*, t. 4, Gdańsk 1992, s. 422–423; Adam Kucharski, *Weintraube, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 6, Toruń 2010, s. 183–185; M. Woźniak, *Sztuka złotników toruńskich...*, s. 93–112.

¹⁶ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 131.

¹⁷ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 118–119.

¹⁸ Michał Woźniak, *Hausen v.: Sebastian, Johann I, Johann II*, [w:] *SBPN*, t. 2, s. 171–172; Adam Kucharski, *Hausen, Jan II (młodszy) von*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 50–52.

dem jakości dzieł, ale przy tym bardzo płodny. Charakterystyczne dla jego twórczości było stosowanie gładkich płaszczyzn oraz wprowadzanie grawerowanej dekoracji ornamentalnej w postaci łamanej taśmy regencyjnej, chętnie stosowanej także przez Vic-ka. Do wyróżniających się mistrzów tego okresu należeli ponadto Jacob Hermann (1667–1753, mistrz 1695)¹⁹, Johann Christian Bröllmann (1675–1732, mistrz 1700)²⁰, dostarczający naczynia o wysokim poziomie technicznym, choć nieco przestarzałe pod względem kompozycji, oraz Jacob Jenny (1672–1749, mistrz 1704)²¹.

W latach czterdziestych do cechu przyjęci zostali majstrowie następnego pokolenia, reprezentanci stylistyki rokokowej: Johann Gottlieb Rohde (ok. 1703–1771, mistrz 1742), Jan Letyński (1710 lub 1711–1789, mistrz 1742) oraz Johann David Hausmann (1716–1784, mistrz ok. 1748)²². Wkrótce zdominowali oni rynek zamówień złotniczych i przejęli od „starszych kolegów” wiodące pozycje w organizacji. Nowi mistrzowie ustępowali jednak talentem swoim poprzednikom, poziom toruńskich wyrobów zaś stopniowo się obniżał, jakościowo nie zbliżywszy się już nigdy do wcześniej powstałych sprzętów.

---

¹⁹ Bartłomiej Łyczak, *Hermann, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 8, Toruń 2018 [w druku].

²⁰ Michał Woźniak, *Bröllmann: Nicklas, Johann Christian, Samuel*, [w:] *SBPN*, t. 1, Gdańsk 1992, s. 166; Janusz Tandecki, *Bröllmann, Johann Christian*, [w:] *TSB*, t. 1, Toruń 1998, s. 43–44.

²¹ M. Woźniak, *Jacob Jenny...*; Adam Kucharski, Krzysztof Mikulski, *Jenny, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 67–69.

²² Michał Woźniak, *Rhode, Johann Gottlieb*, [w:] *SBPN*, t. 4, Gdańsk 1997, s. 63–64; Adam Kucharski, Krzysztof Mikulski, *Hausmann, Michał Dawid*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 52–53; Adam Kucharski, Krzysztof Mikulski, *Letyński, Jan*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 101–103.

WIADOMOŚCI BIOGRAFICZNE

Ojcem Georga Vicka był pochodzący z Gdańska Michael Vick¹. Po raz pierwszy odnotowano go w Toruniu w latach 1670–1672 jako czeladnika szklarskiego². Mistrzem w tutejszym cechu został w roku 1676, a w 1701 r. pełnił nawet funkcję starszego tej organizacji³. Dnia 5 I 1677 r. ożenił się z Cathariną, córką miejscowego szklarza Andreasa Glautscha⁴. W następnym roku Michael Vick uzyskał obywatelstwo Torunia⁵. Zamieszkiwał posesję przy ulicy *Hinter St. Marien Kirche* (obecnie północny odcinek ul. Piekary), opłacał za nią roczny czynsz w wysokości 10 zł 20 gr⁶. Został on pochowany na toruńskim cmentarzu św. Jerzego dnia 17 VII 1710 r.⁷

¹ APT, Cech szklarzy z terenu miasta Torunia, sygn. 2: Der Meister Buch Anno 1701 SR [1602–1862], k. 5.

² APT, Bractwo czeladnicze szklarzy z terenu miasta Torunia, sygn. 2: Der Glaser Gesellen Buch in Thorn Ao 1623 [-1832], k. 23v–24v.

³ APT, Cech szklarzy z terenu miasta Torunia, sygn. 2, k. 1v, 5.

⁴ Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (dalej: AADDT), Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AD 001: [Liber copulatorum 1600–1755], s. 206. Catharina Glautsch ochrzczona została w Toruniu dnia 6 IV 1656 r. – AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 001: [Liber baptisatorum 1616–1676], s. 270.

⁵ Arthur Semrau, *Die Bürgerlisten der Stadt Thorn aus dem 17. Jahrhundert*, T. 2: *Die ausländischen Bürger*, Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn, H. XXVIII: 1920, s. 52.

⁶ APT, AmT, kat. II, sygn. III-97: Lit: A. Grundzins-buch, s. 44–45.

⁷ APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 132: Kirchen Rechnung zu St: Georgen von der Einnahm und Ausgab [1667–1735], s. 401.

Wiadomo, że Michael i Catharina doczekali się przynajmniej sześciorga dzieci. Najstarszym ich synem był najprawdopodobniej Andreas, który 14 IX 1684 r. zapisany został do toruńskiego Gimnazjum Akademickiego⁸. W latach 1691–1695 odbył czteroletnią naukę rzemiosła w warsztacie ojca, natomiast w 1704 r. uzyskał w Toruniu uprawnienia mistrzowskie jako szklarz i obywatelstwo miasta⁹. Michael ochrzczony został dnia 26 III 1679 r., wraz z bratem rozpoczął naukę w toruńskim gimnazjum, zmarł jednak wkrótce po ukończeniu 13 roku życia (pochowany 8 IV 1692 r.)¹⁰. Chrzest jedynej córki Vicków, Dorothei odbył się dnia 19 VIII 1685 r.; dnia 3 III 1707 r. została ona żoną toruńskiego szklarza Salomona Richnaua¹¹. Kolejny syn, Johann ochrzczony został dnia 15 V 1689 r., od 1697 r. również uczęszczał do Gimnazjum Akademickiego, w 1706 r. zaś przyjęty został na naukę do warsztatu ojca na okres pięciu lat¹². Prawdopodobnie zmarł w 1710 r., gdyż dnia 30 marca odbył się pochówek niewymienionego z imienia syna Vicka¹³. Chrzest najmłodszego potomka szklarza, Lorentza miał miejsce dnia 2 X 1691 r.; nie ma o nim jednak bliższych informacji¹⁴.

⁸ *Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego 1600–1817*, wyd. Zenon Hubert Nowak, Janusz Tandecki, cz. 1: 1600–1717, Toruń 1997 [= *Fontes. Towarzystwo Naukowe w Toruniu*, t. 83] (dalej cyt.: MUTGA, cz. 1), s. 211, nr 7107.

⁹ APT, Cech szklarzy z terenu miasta Torunia, sygn. 2, k. 5v; sygn. 4: [Księga wpisu i wyzwolin uczniów 1674–1869], k. 5v, 53v.

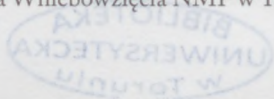
¹⁰ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002: [Liber baptisatorum 1677–1735], s. 9; APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 132, s. 212; MUTGA, cz. 1, s. 211, nr 7108.

¹¹ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 39; sygn. AD 001, s. 287.

¹² MUTGA, cz. 1, s. 233, nr 7787; APT, Cech szklarzy z terenu miasta Torunia, sygn. 4, k. 7.

¹³ APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 132, s. 399.

¹⁴ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 68.

Georg Vick ochrzczony został w toruńskim staromiejskim kościele ewangelickim dnia 20 II 1682 r., był więc trzecim z kolei synem w rodzinie¹⁵. Podobnie jak bracia uczęszczał do miejscowego Gimnazjum Akademickiego; edukację rozpoczął dnia 2 VI 1687 r.¹⁶ Okres jego wczesnej młodości pozostaje nierozpoznany. Wiadomo, że naukę rzemiosła złotniczego odbył w Gdańsku, rodzinnym mieście swojego ojca. Podczas zebrania kwartalnego na św. Michała w 1698 r. Jacob Beckhausen przyjął go do swojego warsztatu na 6 $\frac{3}{4}$ roku¹⁷.

Beckhausen urodził się w 1646 r. w Labiawie (niem. *Labiaw*, obecnie Polessk na terenie Obwodu Kaliningradzkiego) jako syn Johanna i Anny¹⁸. Warto zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu często jako miejsce jego pochodzenia błędnie wskazywano Lubawę (niem. *Löbau*). Zarówno w liście dobrego urodzenia, księdze przyjęć do obywatelstwa Głównego Miasta Gdańska, jak i w spisie osób zgłaszających się z listami rodowymi do Sądu Wetowego wyraźnie zaznaczono, że chodzi o Labiawę w Prusach Książęcych¹⁹. Beckhausen rozpoczął w 1677 r. *Mutjahr*, a więc rocz-

¹⁵ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 23.

¹⁶ MUTGA, cz. 1, s. 214, nr 7236.

¹⁷ „Anno 1698 Michaelie Qartahl hat Jacob Beckhausen einen Junge zu laßen einschreiben mit nahmen Jergen Wickke zu lernen 6 $\frac{3}{4}$ Jahr, hat seinen Geburt Brief beigebracht undt sein Gelt geben.“ – Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta miasta Gdańska (dalej: APG, AmG), sygn. 300, C/1966: [Księga uczniów w cechu złotniczym 1588–1830], s. 307v; Jacek Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich czynnych w latach 1700–1816*, [w:] ...*tyżek srebrnych dwa tuziny... Srebra domowe w Gdańsku 1700–1816*, red. Jacek Kriegseisen, Ewa Barylewska-Szymańska, Gdańsk 2007, s. 157, nr 7.

¹⁸ APG, AmG, sygn. 300, 60/394: [List dobrego urodzenia Jacoba Beckhausena wystawiony dnia 21 IX 1662 r.]. Na temat J. Beckhausena: J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 157, nr 7.

¹⁹ APG, AmG, sygn. 300, 60/4: [Księga kandydatów na obywateli zgłaszających się z listami dobrego urodzenia do Sądu Wetowego], s. 244; sygn. 300,60/5: [Księga obywatelstwa Głównego Miasta Gdańska z lat 1577–1732], s. 232; sygn. 300,60/394: [List dobrego urodzenia Jacoba Beckhausena wystawiony dnia 21 IX 1662 r.].

ny okres próbny przed egzaminem mistrzowskim, w gdańskim warsztacie Gregera Zobela²⁰. Prawa miejskie uzyskał dnia 30 X 1677 r., natomiast w następnym roku zdobył patent majstrowski²¹. Złotnik zmarł dnia 22 III 1705 r. w wieku 58 lat²².

Zgodnie z adnotacją w księdze uczniów gdańskiego cechu Georg Vick pomyślnie ukończył okres wyuczenia²³. Niestety nie podano przy tym daty wyzwolenia; przyjmując że nauka trwała planowo, musiało to nastąpić w 1705 r. Następne lata z jego życia oraz trasa wędrówki czeladniczej pozostają nierozpoznane. Wiadomo jedynie, że Vick rozpoczął w Toruniu *Mutjahr* podczas kwartału świętojańskiego w 1715 r. Według uchwalonego w 1644 r. statutu miejscowych złotników, kandydat na majstra musiał przedłożyć zaświadczenia dokumentujące przynajmniej czteroletnią naukę w cechowym warsztacie oraz czteroletnie doświadczenie w pracy rzemieślniczej, uzyskane podczas wędrówki czeladniczej²⁴. Wówczas przyjmowany był na trwający rok staż próbny u jednego z toruńskich złotników. Georg Vick praktykę odbył w pracowni Johanna von Hausena II²⁵. Mistrz ten urodził się w Toruniu w grudniu 1676 r., był synem tutejszego złotnika

²⁰ APG, AmG, sygn. 300, C/1966: [Księga uczniów w cechu złotniczym 1588–1830], k. 307.

²¹ APG, AmG, sygn. 300, 60/5, s. 232; sygn. 300C/1965: [Gedenck Buch der Brüder von Anno 1700 im Werck gelebet, wie Sie Seind Meister worden und wann sie und die Ihrigen gestorben], k. 4.

²² APG, AmG, sygn. 300, C/1965, k. 4.

²³ APG, AmG, sygn. 300, C/1966, s. 307v.

²⁴ Por. punkty 14–15 statutu: E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 142; *Statuty toruńskiego rzemiosła artystycznego i budowlanego z XVI–XVIII w.*, oprac. Bogusław Dybaś, Janusz Tandecki, Marek Farbiszewski, Warszawa-Toruń 1990, s. 144–145.

²⁵ „Ao. 1715 Johanni Quartall ist mir George Vick bey meinen Herrn Johann Vonhausen von Einen Ehrlichen Gewercke vergönnet die Zeit zu arbeiten.” – APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 6: [Księga wpisu czeladników na Mutjahr 1623–1739], s. 41.

Johanna von Hausena I²⁶. Dnia 2 XI 1694 r. – co umknęło dotychczas uwadze badaczy – rozpoczął czteroletnią naukę rzemiosła w gdańskiej pracowni Jacoba Beckhausena²⁷. Ukończył ją najpewniej w kwartale św. Michała 1698 r., a zwolnione przez niego miejsce zajął wówczas Georg Vick. W aktach toruńskiego cechu złotników nazwisko von Hausena II pojawiło się dopiero w 1701 r., gdy podczas kwartału św. Michała rozpoczął *Mutjahr* u Johanna Christiana Bröllmanna²⁸. Być może do tego czasu przynajmniej okresowo pracował jako czeladnik w Gdańsku, w takim wypadku prawdopodobnie w warsztacie Beckhausena, gdzie terminował wówczas Vick²⁹. Von Hausen II został mistrzem w Toruniu podczas zebrania kwartalnego na Boże Narodzenie 1701 r., w następnym roku zaś uzyskał obywatelstwo³⁰. Zmarł

---

²⁶ Na temat J. von Hausena II: M. Woźniak, *Hausen...*, s. 170–171; A. Kucharski, *Hausen, Jan II...*, s. 50–52; Christine Rohrschneider, *Hausen, Johann von*, [w:] *AKL*, Bd. 70, Berlin–Boston 2011, s. 204–205.

²⁷ APG, AmG, sygn. 300, C/1966, s. 307v. W literaturze przedmiotu utarł się pogląd jakoby J. von Hausen II uczył się w toruńskim warsztacie swojego ojca (A. Kucharski, *Hausen, Jan II...*, s. 50; C. Rohrschneider, *Hausen, Johann von*, s. 204), jedynie Michał Woźniak zasugerował, że naukę odbył on poza rodzinnym miastem (M. Woźniak, *Hausen...*, s. 170).

²⁸ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 6, s. 40.

²⁹ Supozycję o gdańskim okresie stażu czeladniczego von Hausena należy traktować jednak ostrożnie, gdyż brak na to dowodów archiwalnych. Tym niemniej należy podkreślić, że utrzymywał on w przyszłości związki z miastem nad Motławą: jego syn Christian von Hausen (1716–1792) odbył naukę w warsztacie Benjamina Berendta I, a w 1750 r. został mistrzem w Gdańsku – J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 168–169, nr 68.

³⁰ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 5: [Księga protokołów mistrzów cechowych 1611–1703], s. 7; Arthur Semrau, *Die Bürgerlisten der Stadt Thorn aus dem 17. Jahrhundert*, T. 1: *Die einheimischen Bürger*, Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn, H. XXVII: 1919, s. 76.

krótko przed dniem 15 III 1753 r., wtedy też opłacony został jego pogrzeb na cmentarzu św. Jerzego³¹.

Okres próbny Georga Vicka, rozpoczęty w 1715 r., trwał znacznie dłużej, niż wymagany rok. Złotnik przystąpił do egzaminu mistrzowskiego prawdopodobnie dopiero na przełomie lat 1718–1719. Według statutu toruńskiej organizacji kandydat na majstra musiał złożyć w cechu dokumenty potwierdzające prawowite urodzenie oraz odbytą naukę i praktykę, a także wnieść odpowiednią opłatę³². Mógł wówczas rozpocząć pracę nad majstersztykiem, na który składały się dzieła wymagające zaprezentowania różnych technik złotniczych: trybowane naczynie z dwoma brzuściami, pokrywą i stopą (zapewne w formie wilkomu), złoty pierścień z kamieniem szlachetnym oraz grawerowana pieczęć. Kandydat pracował w domu starszego korporacji pod bacznią kontrolą wyznaczonych mistrzów, a na ukończeniu wszystkich sprzętów miał jeden kwartał. Następnie – po zaakceptowaniu gotowego dzieła przez członków cechu i opłaceniu należnych składek – młody majster musiał udać się do rajców miejskich z prośbą o przyznanie mu obywatelstwa na podstawie zaświadczenia wydanego przez organizację rzemieślniczą. Dopiero wtedy mogło nastąpić uroczyste przyjęcie go do braci cechowej. Zgodnie z tymi zasadami Vick uzyskał prawa miejskie Torunia dnia 14 IV 1719 r., natomiast nadanie mu mistrzostwa odbyło się podczas zebrania korporacji na kwartał św. Michała tego roku (il. 1)³³.

³¹ APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 133: Haupt-Buch der Kirchen St. Georgii von Einnahme und Ausgabe, ausstehende Capitalien, dessgleichen das zu dieser Kirch gehörige und befindliche Kirchen Geräthe [1736–1823], s. 175. Do tej pory datę śmierci złotnika wyznaczano na 1748 r. – A. Kucharski, *Hausen, Jan II...*, s. 50.

³² Por. punkty 18–25 w statucie z 1644 r.: E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 142–143.

³³ APT, AmT, kat. II, sygn. I-54: Verzeichnüß der Bürger Sohne so allhier das bürgerrecht erhalten, s. 20; Cech złotników z terenu miasta Torunia,

Dnia 2 V 1719 r. złotnik poślubił Constantię, córkę introligatora i obywatela Torunia Samuela Gentera³⁴. Żona Vicka ochrzczona została dnia 30 X 1698 r.³⁵ Para miała siedmioro dzieci. Najstarszym potomkiem był Michael, ochrzczony dnia 6 III 1720 r., który w przyszłości odbył naukę w warsztacie ojca³⁶. Na temat dwóch następnych synów, Georga (chrz. 13 V 1721 r.) i Andreasa (chrz. 30 XI 1723 r.) nie udało się odnaleźć bliższych informacji; jeden z nich pochowany został dnia 15 VIII 1731 r.³⁷ Chrzest kolejnego dziecka, Samuela odbył się dnia 18 IV 1726 r.; w wieku 20 lat zgłosił się on do toruńskiej Rady Miasta z prośbą o wystawienie listu dobrego urodzenia³⁸. Dalsze jego losy są nieznane. Wiadomo, że dnia 14 IV 1728 r. ochrzczono Johanna Gottlieba, który również zapisany został na naukę do ojca³⁹.

---

sygn. 5, s. 8. Wspomnienie Michała Archaniola obchodzone jest 29 września, jednak zebrania kwartalne toruńskiego cechu niekoniecznie odbywały się dokładnie w dzień, od którego brały swoje nazwy (wielkanocne, św. Jana, św. Michała i bożonarodzeniowe). Nawet pojedyncze znane daty zebrań na św. Michała dowodzą, że moment spotkania wyznaczano dość swobodnie: 22 X 1736, 12 X 1740 i 13 IX 1747 – por. APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4: [Księga wpisu uczniów i czeladników 1540–1748], s. 206, 208, 210.

³⁴ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AD 001, s. 322. Na temat S. Gentera: Henryk Rietz, *Gentner, Samuel*, [w:] *SBPN*, t. 2, Gdańsk 1994, s. 33.

³⁵ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 105.

³⁶ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 250. Por. też niżej w tekście.

³⁷ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 258, 273; APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 132, s. 732.

³⁸ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 292. Prawowite urodzenie Samuela Vicka potwierdzili na sesji toruńskich rajców dnia 23 I 1747 r. złotnik Johann von Hausen II oraz stolarz Christian Künast – APT, AmT, kat. II, sygn. II-47: [Rathspröcolle 1747], k. 10v-11.

³⁹ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 310. Por. też niżej w tekście.

Pierwsza córka złotnika, Constantia, ochrzczona została dnia 27 II 1731 r.⁴⁰ Do ślubu z gruzińskim złotnikiem Christia-nem Tagiem w 1753 r. mieszkała w domu rodzinnym. Chrztost ostatniego dziecka, Christiny Dorothei, miał miejsce dnia 7 XII 1735 r.⁴¹ Dziewczynka zmarła we wczesnym dzieciństwie i pochowana została dnia 21 IX 1736 r.⁴²

Vick wraz z rodziną zamieszkiwał kamienicę przy *Annengasse* (dziś ul. Kopernika 11, nr parceli 187), dopiero w 1751 r. przeprowadził się do budynku przy *Heilige Geist Gasse* (dziś ul. Ducha Świętego 17, nr parceli 174)⁴³. Ponadto do marca 1740 r. złotnik opłacał także czynsz gruntowy za budynek przy ulicy *Hinter St. Marien Kirche*, który przejął po ojcu⁴⁴. Kamienicę tę podnajmował snycerz Georg Guhr, z czym zapewne związane było orzeczenie kamlarii z dnia 5 VII 1731 r. – postanowiono wówczas, że rzeźbiarz opłacać będzie czynsz za Vicka przez osiem dni⁴⁵.

Według akt cechowych, w warsztacie złotnika terminowało pięciu chłopców, ale tylko jeden z nich pomyślnie ukończył okres nauki. Jako pierwszy, podczas kwartału św. Michała w 1724 r.,

⁴⁰ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 331. Por. też niżej w tekście.

⁴¹ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AA 002, s. 346.

⁴² APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 133, s. 5.

⁴³ Na podstawie wypisów Prof. Krzysztofa Mikulskiego. Por. też z planem *Socjotopografia Starego i Nowego Miasta Torunia w 1703 r.* – załącznik w: Krzysztof Mikulski, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od końca XIV do początku XVIII wieku*, Toruń 1999.

⁴⁴ APT, AmT, kat. II, sygn. III-97: Lit: A. Grundzins-buch, s. 44–45; sygn. III-98: B. Grund-Zinser, s. 59. W 1741 r. władze miejskie umieściły tam mennicę – Krzysztof Mikulski, *Właściciele i funkcje działek w kwartale mariackim Starego Miasta Torunia od końca XIV do początku XIX wieku*. BLOK „K”, Toruń 2009, mps w Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, sygn. 4164, s. 108.

⁴⁵ APT, AmT, kat. II, Akta luźne, sygn. 6778, s. 348.

zapisany został Andreas Rach⁴⁶. Brak jednak jakiegokolwiek informacji o ukończeniu przez niego planowanej pięcioletniej nauki. W księgach opłat podatku pogłównego uczeń ten odnotowany został w warsztacie Vicka jedynie w marcu i we wrześniu 1725 r., zapewne niedługo później przerwał termin⁴⁷. Dnia 17 VI 1735 r. wpisany został na sześć lat najstarszy syn złotnika, Michael⁴⁸. Planowany okres wyuczenia został jednak skrócony i już dnia 5 V 1740 r. nastąpiły wyzwoliny na czeladnika⁴⁹. Równocześnie z nim Vick przyjął także na czteroletnią naukę Martina Rehdiego, który jednak w krótkim czasie opuścił warsztat, a adnotacja na jego temat w księdze cechowej została przekreślona⁵⁰. Johann Gruske wpisany został na sześćioletni termin dnia 12 X 1740 r.⁵¹ Także i on przed czasem opuścił pracownię Vicka oraz przeszedł pod opiekę innego toruńskiego mistrza, Johanna Gottlieba Rohdego, który wyzwolił go dnia 15 VI 1747 r.⁵² Jak już wcześniej wspomniano, Rohde uzyskał mistrzostwo w miejscowym cechu w 1742 r. i według ksiąg płatników pogłównego już we wrześniu tego roku miał ucznia, zapewne właśnie Gruskego⁵³. Podczas spotkania kwartalnego na św. Jana w 1744 r. Vick przyjął na pięć lat drugiego ze swoich synów, Johanna Gottlieba⁵⁴. Ten jednak najwidoczniej nie wykazywał zbyt wielkich chęci do na-

⁴⁶ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 204.

⁴⁷ Na podstawie wypisów Prof. Krzysztofa Mikulskiego.

⁴⁸ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 206.

⁴⁹ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 207.

⁵⁰ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 206. W spisach pogłównego za lata 1735–1739 figuruje tylko jeden uczeń, a daty te pokrywają się z czasem nauki Michaela Vicka.

⁵¹ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 208.

⁵² APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 209. Johann Gruske mógł być synem czynnego w pierwszej tercji XVIII w. malborskiego złotnika Johanna Georga Gruschkego, od 1715 r. obywatela tego miasta – M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 170, nr M 41.

⁵³ M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 197, nr T 124–125.

⁵⁴ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 208.

uki, o czym świadczy sprawa karna, jaka toczyła się przeciw niemu w kwietniu 1745 r.⁵⁵ Młodzieniec wpadł w złe towarzystwo: niedzielne wieczory zamiast na nabożeństwie spędzał na picu piwa i grze w karty w toruńskich szynkach, wymieniane zostały lokale prowadzone przez browarnika Michaela Mentzela i Jana Kruszyńskiego. Ostatecznie postanowił zostać żołnierzem, w tym celu wraz z uczniem kuśnierskim Johannem Wilhelmem Wildtem uciekł z Torunia oraz udał się do Grudziądza. Wydarzenie to poskutkowało usunięciem go z listy uczniów złotniczych już po niecałym roku od rozpoczęcia okresu wyuczenia⁵⁶.

Z ksiąg płatników pogłównego wynika, że Vick niemal przez cały okres, który obejmują te dokumenty – a więc od 1723 r. – zatrudniał czeladnika⁵⁷. Niekiedy (wrzesień 1723, marzec-wrzesień 1739, wrzesień 1748) notowani są nawet dwaj pracownicy, co zapewne wiązało się z realizacją większych zamówień. Niestety na obecnym etapie badań odnotowani pomocnicy warsztatowi pozostają – z jednym tylko wyjątkiem – anonimowi. W ramach sprawy o fałszowanie próby srebra toczącej się przeciwko Vickowi na początku 1751 r. przesłuchiwany był także jego dawny czeladnik⁵⁸. W aktach jego nazwisko zapisano jako Ax. Należy utożsamić go z Emmanuelem Gottliebem Axtem, mistrzem w toruńskim cechu od października 1750 r.⁵⁹ Prawdopodobnie wcześniej odbywał on w pracowni Vicka swój *Mutjahr*.

⁵⁵ Przesłuchania odbywały się w dniach 8 i 10 IV 1745 r., a zeznawał m.in. Georg Vick – APT, AmT, kat. II, sygn. I-3734: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. 1745 & 1746], s. 161–173.

⁵⁶ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 4, s. 209.

⁵⁷ Czeladnicy nie są wymieniani w następujących okresach: marzec 1725, marzec 1733 oraz wrzesień 1742 – dane na podstawie wypisów Prof. Krzysztofa Mikulskiego.

⁵⁸ APT, AmT, kat. II, sygn. I-3741: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. 1751–1752], s. 109.

⁵⁹ Na temat E. G. Axta: Katarzyna Krupska, *Axt, Emmanuel Gottlieb*, [w:] *TSB*, t. 7, Toruń 2014, s. 19–20.

Na posiedzeniu Rady Miasta dnia 26 II 1751 r. podjęto decyzję o przesłuchaniu stron w sprawie o fałszowanie srebra, wniesionej przez niewymienionego z imienia Niemojewskiego, najprawdopodobniej członka kujawskiego rodu legitymującego się herbem Rola⁶⁰. Po przebadaniu tej kwestii, dnia 8 III 1751 r. rajcy przyznali poszkodowanemu rację. W związku z tym Vicka ukarano trzydniowym pobylem w areszcie, wyrok zaś podany został do wiadomości wszystkich mistrzów w cechu złotników, jako przestroga przed podobnymi próbami oszustw⁶¹.

Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że przypadki fałszowania próby srebra przez toruńskich majstrów zdarzały się w XVIII w. nagminnie. Miało to związek ze spadkiem ogólnej koniunktury na wyroby rzemieślnicze, co w pierwszej kolejności odczuwali

---

⁶⁰ APT, AmT, kat. II, sygn. II-49: [Rathsprotocolle 1751], k. 33. Niemojewscy już w XVII w. mieli związki z Toruniem, głównie za sprawą Ludmiły z domu Lubieńskiej, która ufundowała cały szereg sprzętów do tutejszego kościoła Świętojańskiego: nastawę ołtarza św. Ignacego Loyoli (1625), srebrną lampę wieczną przed ołtarz bł. Stanisława Kostki (1619) oraz złoty kielich – Bartłomiej Łyczak, *Uwagi na temat siedemnastowiecznych fundacji ołtarzowych w kościele p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu*, *Zapiski Historyczne*, t. LXXVII: 2012, z. 1, s. 72–73. Akta z przesłuchania dotyczącego fałszerstw Vicka, które odbyło się dnia 26 I 1751 r. wymieniają z kolei jako poszkodowanego innego szlachcica, Jana Krupskiego – APT, AmT, kat. II, sygn. I-3741, s. 109. Prawdopodobnie przesłuchanie dotyczyło tej samej sprawy, nie można wszakże wykluczyć, że toruński mistrz dopuścił się większej liczby fałszerstw, na których został przyłapany.

⁶¹ APT, AmT, kat. II, sygn. II-49, k. 42v–43. Źródło mówi o karze trzech dni *in den Gehorsam*, a więc „w posłuszniaku”. Krótkie, kilkudniowe kary aresztu za drobne przewinienia mieszczanie toruńscy odbywali w tzw. *Kämmerchen* – „komóreczce” usytuowanej na parterze Ratusza lub w „czerwonej wieży”, a więc baszcie w murach miejskich obok Bramy Mostowej i z którymiś z tych miejsc należy ów „posłuszniaak” identyfikować – por. Martina Thomsen, *Zwischen Hauptwache und Stockhaus. Kriminalität und Strafrecht in Thorn im 18. Jahrhundert*, Marburg 2005 [= *Materialien und Studien zur Ostmitteleuropa-Forschung*, Nr. 13], s. 63–64. Janusz Tandecki w biografii Vicka błędnie podał, że sprawa ta miała miejsce w 1757 r. – J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 367–368.

twórcy przedmiotów luksusowych. Sprawy karne toczyły się chociażby przeciwko Jacobowi Weintraubowi i Johannowi Christianowi Bröllmannowi, którzy po udowodnieniu oszustwa w 1728 r. musieli ustąpić ze stanowisk starszych cechu⁶². Wielokrotnie oskarżany o podobny proceder był także Jan Letyński – posunął się on nawet do sfalszowania miejskiej puncyny, używanej przez niego do znakowania własnych wyrobów⁶³. W jego wypadku powtarzające się pomówienia ze strony współbraci miały jednak także inne podłoże. Był on pierwszym katolickim mistrzem w toruńskiej organizacji, a zawiść wśród innych majstrów wzbudzała jego szybka kariera oraz liczne zlecenia ze strony miejscowych kościołów. Wewnętrzne konflikty, narastające w toruńskim cechu dobitnie zobrazowała jedna ze spraw toczących się przed Radą Miasta. W 1750 r. Letyński złożył donos na Johanna von Hausena II o wykonywanie szkalujących go rysunków. O szczegółach informują spisane dnia 21 VIII 1750 r. zeznania kolejnego z toruńskich złotników, Michaela Davida Hausmanna i jego żony Marii, *nota bene* podobnie jak Letyński katolików⁶⁴. Von Hausen przybył do nich z wizytą by pokazać wykonany przez siebie rysunek przedstawiający Jana Letyńskiego wiszącego na szubienicy w otoczeniu innych mistrzów cechowych. Poniżej umieszczony był Georg Vick, który obejmował wisielca za nogi i unosił w górę ręce chcąc go podnieść. Obok stał nieżyjący już wówczas Jacob Jenny trzymający kartkę, z której odczytywał wyrok. Z oddali nadciągał siedzący na angielskim psie myśliwskim inny toruński złotnik, Gottfried Dewitz, notowany później

⁶² Arthur Semrau, *Ein Beitrag zur Geschichte der Goldschmiedekunst in Thorn*, Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn, H. XVI: 1908, s. 72

⁶³ E. Celińska, *Jan Letyński...*, s. 169–172; K. Mikulski, *Pułapka niemożności...*, s. 138, 141; Katarzyna Krupska, *Srebrne plakietki wotywne z warsztatu toruńskiego złotnika Jana Letyńskiego*, *Sztuka i Kultura*, t. II: 2014, s. 108.

⁶⁴ APT, AmT, kat. II, sygn. I-3739b, s. 229–230, por. też: M. Thomsen, *Zwischen Hauptwache...*, s. 130

w Gdańsku i Królewcu⁶⁵. Każda z przedstawionych na rysunku postaci była podpisana, jednak autor wytłumaczył dodatkowo znaczenie rysunku Hausmannom: Letyński wisiał na szubienicy, ponieważ swoim działaniem wyłącznie szkodził cechowi, a pozostali mistrzowie nie byli w opinii von Hausena dużo więcej wari. Jak pokazuje powyższy przykład ostra konkurencja między poszczególnymi złotnikami powodowała rosnące napięcia wewnątrz organizacji, doprowadzając do sporów, które rozstrzygano na zebraniach Rady Miasta – najwyższej instancji.

Toruńscy rajcy zajmowali się także kwestią kłótni rodzinnej między Georgiem Vickiem i jego córką Constatntią, a żoną mistrza, również Constantią. W 1752 r. do kancelarii wpływały kolejne skargi, Rada nakazywała jednak pokojowe współzycie do czasu rozwiązania sporu⁶⁶. Szczegółów sprawy dostarczył protokół z przesłuchania, które odbyło się dnia 25 V 1752 r.⁶⁷ Georg Vick oznajmił wówczas, że nie chce już dłużej zamieszkiwać z własną żoną, gdyż w jej obecności nie czuł się bezpieczny. Mimo że obiecywała ona co jakiś czas poprawę, wkrótce potem rozpoczynała kolejne kłótnie, co źle wpływało na będącego już w podeszłym wieku mistrza. W związku z tym prosił on rajców o odkupienie od niego domu, warsztatu i wszelkich sprzętów oraz podzielenie wszystkiego, co pozostanie między niego i małżonkę. Pragnął przenieść się do szpitala i tam dożyć w spokoju swoich ostatnich dni. Zeznająca jako druga Constantia ponownie obiecała pokojowe współzycie z Georgiem, o ile zacznie on traktować ją z należytym żonie szacunkiem. Gdyby złotnik chciał się jednak wyprowadzić, to dom wraz z warsztatem miał pozostać w jej posiadaniu. W wypadku zaś sprzedaży majątku domagała się ona także zlicy-

⁶⁵ J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 160–161, nr 26.

⁶⁶ APT, AmT, kat. II, sygn. II-50: [Rathsprotocolle 1752], s. 60, 85–86, 170, 182, 222–223.

⁶⁷ APT, AmT, kat. II, sygn. I-3741: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. 1751–1752], s. 425a.

towania sukienek córki Constantii, z którą również pozostawała w konflikcie. Dodała, że Vick nie powinien przenosić się do szpitala, tylko żyć dalej z nią. Jako ostatnia zeznania składała córka Vicków, która prosiła o wyłączenie z ewentualnej sprzedaży dóbr rodziców otrzymanych od ojca ubrań, gdyż planowała zatrudnić się w charakterze służki. Poskarżyła się dodatkowo, że nie może zaznać spokoju ze strony matki, która publicznie miała obrzucić ją obelgami na ulicy. Włodarze miejsy przychylnie odnieśli się do prośby Constantii młodszej o niesprzedawanie jej ubrań, gdyż od rodziców nie otrzymała nic więcej⁶⁸. Vickom polecono zaś za-kończenie sporów oraz wspólne życie w pokoju, skoro jednak nie chcieli się do tego zastosować, rajcy nie mieli zamiaru zajmować się więcej tą sprawą, jako kwestią „konsystorialną”. Ze swojej strony proponowali jedynie umożliwienie sprzedaży domu oraz ruchomości małżonków⁶⁹. W czerwcu 1752 r. dokonano oglądu kamienicy Vicka (miała się ona znajdować w złym stanie), a także wyceny jego majątku: wartość nieruchomości oszacowano na najwyżej 800 zł⁷⁰. Wówczas polecono złotnikowi dokonanie wyboru formy jej sprzedaży: przez ogłoszenie lub licytację.

Wiadomo, że ostatecznie doszło do rozstania małżonków. Według spisu płatników pogłównego z 1753 r. Georg Vick mieszkał wówczas w budynku przy *Hinter St. Marien Kirche*, należącym do kościoła i szpitala św. Jerzego⁷¹. W tym samym czasie żona mistrza wprowadziła się do kamienicy przy Rynku Staromiejskim, której głównym najemcą był złotnik Emmanuel Gottlieb Axt⁷². Dnia 1 II 1754 r. wystosowała ona do Rady Miasta pismo, skarżąc się w nim, że sprawa transakcji domu nie została wciąż

⁶⁸ APT, AmT, kat. II, sygn. II-50, s. 170 (posiedzenie z dnia 25 V 1752 r.).

⁶⁹ APT, AmT, kat. II, sygn. II-50, s. 182 (posiedzenie z dnia 19 V 1752 r.).

⁷⁰ APT, AmT, kat. II, sygn. II-50, s. 222–223 (posiedzenie z dnia 26 VI 1752 r.).

⁷¹ K. Mikulski, Właściciele i funkcje działek..., s. 112–113.

⁷² APT, AmT, kat. II, Księgi pogłównego, nr 16: [marzec 1753, wrzesień 1753, marzec 1754], s. 282, 510.

zakończona oraz narzekając coraz większą biedę⁷³. W przypadku niemożliwości otrzymania swojej części środków uzyskanych ze sprzedaży, zaproponowała, aby przyznano jej warsztat złotniczy, z którego schorowany małżonek i tak już nie korzystał – dzięki temu mogłaby się samodzielnie utrzymywać⁷⁴. Mimo jej prośb, na posiedzeniu dnia 8 II 1754 r. rajcy utrzymali w mocy swoje wcześniejsze postanowienie⁷⁵.

Nie udało się dotychczas odnaleźć dokładnej daty śmierci lub chociażby pogrzebu Georga Vicka. W toruńskich aktach wymieniony został po raz ostatni w protokole z posiedzenia Rady Miejskiej z dnia 24 IX 1753 r. w związku z opisaną wyżej sprawą Jana Letyńskiego⁷⁶. W tym samym miesiącu po raz ostatni opłacił podatek pogłówny⁷⁷. Dnia 15 października tego roku jego córka Constantia wzięła ślub z Christianem Tagiem – złotnikiem osiadłym w Grudziądzu⁷⁸. Być może małżeństwo to miało

⁷³ APT, AmT, kat. II, sygn. I-3414: [Briefe an den Rath. 7. Gesuche pp. aus der Bürgerschaft, 1752–1754], s. 503–505; APT, AmT, kat. II, sygn. I-52: [Rathsprotocolle 1754], k. 31 (posiedzenie z dnia 1 II 1754 r.).

⁷⁴ Warto zaznaczyć, że w tym samym czasie, dnia 28 I 1754 r. przybyły z Królewca czeladnik złotniczy Jean Mazarguil uzyskał w Toruniu mistrzostwo i przyjęty został do cechu, zapewne w miejsce niezdolnego już do pracy Vicka – APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 7: [Księga protokołów mistrzów cechowych 1750–1866], s. 10. Na temat J. Mazarguila: Adam Kucharski, *Mazarguil, Jan Andrzej*, [w:] TSB, t. 5, Toruń 2007, s. 127–128.

⁷⁵ APT, AmT, kat. II, sygn. I-52, k. 36–36v (posiedzenie z dnia 8 II 1754 r.).

⁷⁶ APT, AmT, kat. II, sygn. II-51: [Rathsprotocolle 1753], k. 204v. W związku z tym w literaturze przedmiotu przyjęło się uznawać rok 1753 za datę śmierci Vicka (m.in. E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136, nr 100; M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 196, nr T 120). Janusz Tandecki podał rok 1757, jednak wynika to z omyłki w dacie sprawy o fałszerstwo srebra z 1751 r. – J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 367–368.

⁷⁷ APT, AmT, kat. II, Księgi pogłównego, nr 16, s. 301.

⁷⁸ AADDT, Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu, sygn. AD 001, s. 406. Christian Tag urodził się w 1725 r. w Karsdorfie (Saksonia-Anhalt). Sześćioletnią naukę złotnictwa odbywał od Wielkanocy 1740 r. w warsztacie

zapewnić Tagowi przejęcie wyposażenia warsztatu swego teścia oraz ułatwić mu drogę do mistrzostwa w toruńskim cechu. Ostatecznie uzyskał je dnia 18 VII 1756 r. jako majster zamiejscowy, nie posiadający prawa do działalności na terenie miasta⁷⁹. Z rodziną Tagów łączy się także ostatnia odnaleziona dotąd wzmianka archiwalna na temat Vicka: dnia 10 X 1754 r. został on jednym ze świadków chrztu swojej wnuczki Susanny, urodzonej dnia 31 września [*sic!*] tego roku⁸⁰. Złotnik najprawdopodobniej zmarł niedługo później.

Wdowa po mistrzu dnia 21 IV 1759 r. wystosowała do toruńskiej Rady Miasta pismo z prośbą o przyjęcie do szpitala św. Jerzego⁸¹. Zobowiązała się przy tym wnieść opłatę w wysokości 50 zł, natomiast dalsze 53 zł miałyby zostać przekazane po jej śmierci z kasy cechu złotników. Constantia Vick zmarła wiele lat później; jej pogrzeb opłacono dnia 19 VII 1768 r.⁸²

Heinricha Conrada Rettiga w Naumburgu, w Grudziądzu zaś notowany był od 1753 r. Pochowany został dnia 28 IV 1803 r. – Evangelisches Zentralarchiv Berlin (dalej: EZAB), sygn. 0 6222: [Bestattungen Graudenz / Westpreußen, Stadtgemeinde 1774–1809], k. 155; Friedrich Hoppe, *Die Naumburger Goldschmiede und die Geschichte ihrer Innung*, [w:] *Bausteine zur Naumburger Sippenkunde*, H. 1, Naumburg [1938], s. 66; M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 200, poz. T 131.

⁷⁹ APT, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 7, s. 12.

⁸⁰ EZAB, sygn. 0 6190: Daß Kirchenbuch der Evangelischen Gemeinde zu Graudentz [1660–1774], k. 285v.

⁸¹ APT, AmT, kat. II, sygn. I-3417: [Briefe an den Rath. 7. Gesuche pp. aus der Bürgerschaft, 1759 & 1760], s. 33–34.

⁸² APT, Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu, sygn. 133, s. 317.

TWÓRCZOŚĆ ARTYSTYCZNA

Georg Vick stosował dwa rodzaje znaków imiennych składających się z jego inicjałów „GV” (il. 2). Według ustaleń Michała Gradowskiego i Agnieszki Kasprzak-Miler datę graniczną przy ich stosowaniu stanowił rok 1728¹. Wówczas nastąpiła także wymiana cechy miejskiej na nową, pozostającą w użyciu do roku 1749². Pierwszy znak warsztatowy Vicka miał okrągły obrys, drugi zaś wpisany był w owal oraz odznaczał się nieco odmiennym krojem liter. Warto zaznaczyć, że sygnatury poszczególnych mistrzów, umieszczane na ich wyrobach, nie pełniły funkcji podpisu bezpośredniego twórcy. Majstrowie nie byli przecież jedynymi wykonawcami sprzętów opuszczających ich pracownie, ponieważ zlecali część robót także pomocnikom warsztatowym. Stanowiły

---

¹ M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 196, nr T 120 A-B.

² E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 125; Michał Gradowski, *Znaki na srebrze. Znaki miejskie i państwowe używane na terenie Polski w obecnych jej granicach*, Warszawa 2001, s. 141, 143. Warto przy tym zaznaczyć, że sygnowana przez Vicka plakietka wotywna z Chełmna, opatrzona inskrypcją z datą 1728, jest jednym z dwóch dzieł pozwalających na wyznaczenie momentu wymiany puncyny miejskiej. Takie też oznaczenia wybito na komplecie świeczników dostarczonych przez Jacoba Weintrauba, a przeznaczonych do kościoła w Nowym Mieście Lubawskim (obecnie zaginione) – Katarzyna Krupska, Bartłomiej Łyczak, *Kontrakty między ks. Janem Ewertowskim a toruńskim złotnikiem Jacobem Weintraubem na wykonanie sreber do kościoła św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim z lat 1711–1728*, Biuletyn Historii Sztuki, t. LXXIX: 2017, z. 1, s. 131–156, tu: s. 143–144.

one rodzaj gwarancji potwierdzającej wykonanie dzieł z odpowiedniej jakości kruszcu oraz zgodnie z zasadami sztuki złotniczej. Towarzyszyły im zazwyczaj znaki miejskie, bite przez starszego cechu, pełniącego funkcję probierza, po stwierdzeniu przez niego użycia odpowiedniego stopu srebra. W Toruniu, mocą statutu z 1644 r., obowiązywała próba dwunastołutowa i w okresie działalności Vicka tylko wyroby wykonane z takiego materiału mogły zostać opatrzone *signum* miejskim³.

Udało się zidentyfikować ponad dwadzieścia realizacji warsztatu Vicka, na których wybito jego znak warsztatowy, kilka jeszcze wzmiankowanych było w źródłach pisanych oraz w dawnej literaturze. Mistrz dostarczał wyroby zarówno o świeckim, jak i kościelnym przeznaczeniu, pracował na zlecenie protestantów oraz katolików. Na podkreślenie zasługuje fakt, że był on twórcą wszechstronnym, gdyż wykonywał różne rodzaje dzieł: od monstrancji, przez kielichy, puszki eucharystyczne, krzyże ołtarzowe, kadzielnice i lampy wieczne, dzbany chrzcielne, ampułki, aplikacje na obrazy oraz plakietki wotywnie, po kufle oraz łyżki. Zasięg geograficzny występowania zidentyfikowanych prac Vicka nie wykraczał poza tereny stanowiące tradycyjny rynek zbytu dla twórczości toruńskich złotników. Obejmował – poza samym Toruniem – Ziemię Chełmińską oraz zachodnią część Kujaw.

Najliczniejszą grupę sprzętów sygnowanych znakami warsztatowymi Vicka tworzą trzy kielichy eucharystyczne. Wszystkie opatrzone zostały cechą imienną używaną do 1728 r. Naczynie znajdujące się obecnie w kościele parafialnym pw. św. Mikołaja w Grudziądzu przeznaczone było pierwotnie do tamtejszego kolegium jezuickiego, o czym świadczy inskrypcja na rewersie stopy

³ Podstawową miarą wagi srebra stosowaną w okresie nowożytnym była grzywna (inaczej marka, od niemieckiego *Mark*), która dzieliła się na 16 łutów (niem. *Loth*). Stop o wysokości 12 łutów we współcześnie stosowanych promilach odpowiada próbie 750 – M. Gradowski, *Znaki na srebrze...*, s. 28–29, 140.

(kat. nr A-4, il. 3). Wskazuje ona, że kielich wykonany został w 1721, jest zatem najstarszym chronologicznie znanym dziełem Vicka, którego czas powstania można precyzyjnie określić. Jest to zapewne kielich ufundowany podczas kadencji rektora Kazimierza Czyżewskiego, pełniącego tę funkcję w latach 1713–1722⁴. Według informacji przekazanej przez Xavera Froelicha, koszt wykonania naczynia, wynoszący 60 zł, pokryty został z pieniędzy ofiarowanych grudziądzkiemu konwentowi przez dominikanów z Torunia⁵. Pozostałe kielichy przeznaczone były dla toruńskiego kolegium jezuickiego. Jeden z nich do dziś znajduje się w kościele Świętojańskim (kat. nr A-15, il. 4), drugi natomiast po kasacie zakonu w 1773 r. przeniesiony został najpierw do Chełmży, a następnie do Pelplina (kat. nr A-14, il. 5)⁶. W 1905 r. stanowił wyposażenie kaplicy gimnazjalnej przy katedrze⁷, obecnie zaś eksponowany jest w tamtejszym Muzeum Diecezjalnym.

Wszystkie kielichy roboty Vicka mają zbliżony kształt, różnią się jedynie szczegółami. Charakteryzują się wysmukłymi proporcjami oraz zrównoważonymi bryłami o czytelnym podziałach. Dekoracja ornamentalna, wykonana w płytkim reliefie, nie dominuje nad zasadniczym kształtem naczyń, a jedynie je uzupełnia.

⁴ Grudziądz, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004, s. 198–199, tu: s. 199. Warto zaznaczyć, że Kazimierz Czyżewski objął następnie posadę rektora kolegium w Toruniu – *Toruń*, [w:] *Encyklopedia wiedzy...*, s. 697–698, tu: s. 698.

⁵ Xaver Froelich, *Geschichte der Graudenzner Kreises*, Bd. 1: *Die allmähliche Gestaltung der Grundverhältnisse und Besitzrechte, die Entstehung, Bevölkerung, Verwaltung und Zusammengehörigkeit der Kreis-Ortschaften, die Entwicklung des städtischen und ländlichen Kommunalwesens, der Adelsrechte, des Steuer-, Militär-, Kirchen- und Schulwesens und der Justizverfassung*, Graudenz 1868, s. 122

⁶ Janusz Ciemnołoński, Janusz St. Pasierb, *Pelplin*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 264.

⁷ Romuald Frydrychowicz, *Geschichte der cistercienserabtei Pelplin und ihre bau- und kunstdenkmäler nach historischen quellen*, Düsseldorf 1905, s. 523.

Dzieła mają szerokie, okrągłe stopy o jednolitych płaszcach, zdobionych listowiem akantu, pękami kwiatów, uskrzydłonymi główkami anielskimi oraz medalionami z przedstawieniami figuralnymi. Masywne, gruszkowate nodusy również udekorowane zostały główkami anielskimi lub pękami kwiatowymi, a od góry ujęte godronowaniem – rzędami wąskich, równolegle ułożonych pukli. Kielichy z Grudziądzka i Torunia posiadają także azurowe koszyczki uformowane ze splotów akantowych z wpisanymi weń główkami anielskimi oraz medalionami, podczas gdy czasza naczynia z muzeum w Pelplinie jest gładka.

Kielich grudziądzki ma na stopie medaliony ze sceną Nauczania Marii, chrystogramem oraz wyobrażeniem Marii w typie *Immaculaty* (il. 39). Na koszyczku znajdują się natomiast wizerunki śś. Ignacego Loyoli (il. 38), Franciszka Ksawerego oraz Stanisława Kostki. Wyeksponowano zatem wątki charakterystyczne dla ikonografii jezuickiej. Na szyjce stopy zastosowano ponadto rytowany ornament w postaci regencyjnej taśmy, a powyżej koszyczka listkowy fryz. Dzieło z Pelplina ozdobione zostało trzema plaketami ze scenami Modlitwy w Ogrójcu (il. 51), Upadku pod krzyżem i Zmartwychwstania Chrystusa (il. 53), umieszczonymi na stopie. Wątki pasyjne w postaci *Arma Christi* umieszczono także w medalionach na kielichu toruńskim.

Naczynia te mają formy typowe dla późnobarokowych dzieł wykonanych w warsztatach czynnych w Prusach Królewskich. Zastosowany kształt oraz rozwiązania kompozycyjne znane były już w drugiej połowie XVII w. Wówczas popularność zyskały kielichy gładkie, zupełnie pozbawione dekoracji⁸. Takie dzieła, odróżniające się od realizacji toruńskiego mistrza przede wszystkim odmiennym kształtowaniem płaszcza stopy, wykonywał chociażby nauczyciel Vicka, Jacob Beckhausen (kościół pw. św. Ignacego Loyoli w Gdańsku, il. 72, dwa kielichy w Pelplinie, wszystkie

⁸ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 68–70.

z ostatniej dekady XVII w.)⁹. W Toruniu wykonywał je Paul Detloff (Działyń, ok. 1665), a w następnym pokoleniu Johann Christian Bröllmann (Bądkowo Kościelne koło Płocka, 1 ćw. XVIII w.) oraz Jacob Weintraub (Muzeum Okręgowe w Toruniu, pierwotnie w toruńskim staromiejskim kościele ewangelickim, 1710)¹⁰. Z czasem stopy i koszycki kielichów pokrywane były coraz gęstszą dekoracją akantową. Forma naczynia dominująca od końca XVII w. ostatecznie skodyfikowana została na gruncie toruńskim przez Nicolausa Bröllmanna (m.in. Ciechocin, koniec XVII w.; Muzeum Diecezjalne w Płocku, pierwotnie w Woźnikach koło Radzanowa, 1697; Muzeum Okręgowe w Toruniu, 4 ćw. XVII w.)¹¹. Jego rozwiązania – wzbogacone o medaliony z przedstawieniami figuralnymi – przejęte zostały następnie przez majstrów z kolejnego pokolenia. Dzieła Vicka najbliższe są naczyniom wykonanym przez Jacoba Weintrauba, prezentującym jednak wyższą klasę artystyczną. Za przykłady posłużyć mogą dzieła z toruńskiego, przedmiejskiego kościoła św. Wawrzyńca (1709, obecnie w kościele Mariackim w Toruniu, il. 73), fary staromiejskiej w Toruniu (ok. 1715, il. 74), świątyni kanoników regularnych w Lubrańcu (1715, 1716, 1728) oraz kościoła w Nowym Mieście Lubawskim (1728, il. 75)¹².

Kolejny kielich sygnowany przez Georga Vicka znajdował się w kościele ewangelickim w Górsku (obecnie katolicki pw.

⁹ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 62.

¹⁰ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 63, 66, 67.

¹¹ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki (dalej cyt.: *KZSP*, t. XI), z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1973, s. 5, il. 135; J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, cz. 1, s. 109, 111; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 79; t. 2, il. 102.

¹² *KZSP*, t. XI, z. 18: *Włocławek i okolice*, oprac. Wanda Puget, Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1988, s. 154, il. 426–437 [Lubraniec]; Katarzyna Kluczajd, *Skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, Toruń 2005, s. 61, kat. nr 28, il./s. 108 [Toruń].

Podwyższenia Krzyża Świętego, kat. nr B-3), o czym informuje inwentarz świątyni sporządzony dnia 10 VIII 1910 r. na polecenie konserwatora zabytków ówczesnej prowincji Prusy Zachodnie (zachowany w odpisie z 1911 r.)¹³. Według wykazu, trybowane i grawerowane naczynie miało być najstarszym wyrobem złotniczym w kościele, nie zachowało się jednak do dziś. W kronice parafii opublikowanej w 1850 r. wzmiankowano trzy fundacje kielichów w czasie działalności Vicka: w 1745 r. za 60 zł pozyskanych z kolektory od wiernych zakupiono dwa naczynia wraz z patenami, w następnym roku Jacob Lemke z Pędzewa i David Ott z Kępy Przyłubskiej (*Przelubier Kämpfe*) ofiarowali kolejne dwa sprzęty z patenami, natomiast w 1749 r. wdowa Catharine Fausch sprawiła mały kielich z pateną¹⁴. Na podstawie tych wzmianek nie sposób określić, która z przywołanych donacji dotyczyć mogła dzieła Vicka.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje informacja o jeszcze jednym kielichu autoryzowanym przez Vicka, znajdującym się niegdyś w kościele Świętojańskim w Toruniu (kat. nr D-1). Eugen von Czihak wymienił dwa identyczne sprzęty w tej świątyni¹⁵. Przy jednym z nich powołał się na inwentarz Johanna Heisego, wydany w 1889 r., w którym odnotowano naczynie o wysokości 22,5 cm z trójdzielnym nodusem oraz ornamentem zgrupowanym wokół główek aniołków¹⁶. Michał Woźniak zasugerował,

¹³ Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku, Rejencja kwi-dzyńska 1808–1939, sygn. 181/IIa/1683: [Das evangelische Kirchenwesen in Gurske, Band 2, 1903–1919], [bns]; Piotr Birecki, *Sztuka luterska na ziemi chełmińskiej od drugiej połowy XVI do pierwszej ćwierci XVIII wieku*, Warszawa 2007, s. 306, przyp. 35.

¹⁴ Alexander Gustav Hermann Lambeck, *Chronik der Kirche zu Gurske*, Thorn 1850, s. 21.

¹⁵ Opatrzono zostały nawet analogicznymi inskrypcjami – E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136, nr 100/3, 100/4.

¹⁶ *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Thorn*, bearb. von Johann Heise, Danzig 1889 [= *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreussen*, H. 6 und 7], s. 265.

że opis ten odnosił się do naczynia przechowywanego obecnie w Pelplinie¹⁷. Warto jednak zaznaczyć, że wówczas znajdowało się ono już poza Toruniem, ponadto jest o 4 cm wyższe. Istnienie kolejnego kielicha toruńskiego należy podać w wątpliwość, gdyż prawdopodobnie Czihak omyłkowo dwukrotnie umieścił informację o tym samym dziele, bez weryfikacji powtarzaną następnie przez późniejszych badaczy.

Michał Woźniak przypisał warsztatowi Vicka, lub jego naśladowcy działającemu poza cechem, także dwa nieznakowane kielichy z kościołów w Szynychu (pow. grudziądzki, kat. nr C-11, il. 6) oraz Radominie (pow. golubsko-dobrzyński, kat. nr C-10, il. 7)¹⁸. Na korzyść tej tezy przemawia dobrej klasy rytowany ornament wstęgowo-cęgowy z wplecionymi motywami roślinnymi, pokrywający stopy obu sprzętów, a także zastosowanie listkowego fryzu na górnej krawędzi koszyczka czaszy. Tym niemniej kielichy te – zwłaszcza radomiński – odbiegają nieco poziomem wykonania od znanych dzieł toruńskiego mistrza, toteż należy je uznać raczej za dzieła warsztatowe, względnie realizacje innego złotnika.

Do kształtu kielichów nawiązują także dwie puszkki na komunikanty sygnowane przez Georga Vicka. Należy przy tym zaznaczyć, że cyboria znane z warsztatów toruńskich bez wyjątku zaliczane są właśnie do typu kielichowego¹⁹. Fundacja pierwszego z dzieł, z kościoła parafialnego pw. Trójcy Świętej w Działyniu, nastąpiła w 1725 r., o czym informuje inskrypcja na rewersie stopy (kat. nr A-2, il. 8). Jego ofiarodawcą był Jakub Działyński herbu Ogończyk (1708–1756), syn Michała, kasztelana brzesko

¹⁷ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82.

¹⁸ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82, przyp. 254. Według *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* na sprzęcie z Radomina znajduje się słabo czytelna data 1726 – *KZSP*, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 43.

¹⁹ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 100. Ponadto w okresie nowożytnym wykonywano jeszcze puszkki „elipsoidalne”, znane z warsztatów gdańskich.

-kujawskiego²⁰. Puszka charakteryzuje się wyważonymi proporcjami, ma szeroką podstawę, masywny nodus oraz smukły trzon, wydłużoną czaszę i wysoką pokrywę. Górna część stopy jest spłaszczona i dzielona uskokiem, co było charakterystyczne dla wyżej wspomnianych, siedemnastowiecznych kielichów. Cokolik w formie ćwierćwałka wypełnia repusowana dekoracja składająca się z przecinających się dwóch wstęg z kwiatami. Górna partia zdobiona jest grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym, o regencyjnych już formach. Na koszyczku czaszy, pośród zwojów akantowego listowia umieszczono trzy medaliony z przedstawieniami Trójcy Świętej, *Piety* (il. 40) oraz św. Józefa z Dzieciątkiem (il. 42). Wysoka pokrywa ozdobiona została w dolnej partii rytowanym fryzem roślinno-wstęgowym, w górnej zaś znajdują się motywy analogiczne do dekoracji stopy. W zwieńczeniu umieszczono figurę Ukrzyżowanego Chrystusa wpisana w promienistą glorię o zarysie serca.

Puszka z kościoła pw. św. Walentego w Łąźnieniu ocechowana została znakami miejskim i warsztatowym używanymi od 1728 r. (kat. nr A-11, il. 9). Informacje o jej historii przynoszą spisane z dużą szczegółowością akta wizytacji przeprowadzonej w 1792 r. na polecenie biskupa Karola Hohenzollerna przez proboszcza Jana Norberta Cocchiego²¹. Naczynie zostało zakupione w 1783 r. w miejsce poprzedniego cyborium, skradzionego

²⁰ *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV: *Województwo wrocławskie*, z. 2: *Ziemia Dobrzyńska*, oprac. Andrzej Mietz, Jan Pakulski, Wrocław-Toruń 1987, s. 135. Na temat J. Działyńskiego: Michał Nycz, *Jakub Działyński h. Ogończyk*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 6, Kraków-Wrocław 1948, s. 80-81.

²¹ Jan Norbert Cocchi (1751-1797) funkcję proboszcza łążyńskiego i bierzgłowskiego pełnił do roku 1795, następnie objął probostwo kościoła Świętojańskiego w Toruniu - Kazimierz Wajda, *Parafia świętojańska w dobie panowania pruskiego (1793-1920) i latach Drugiej Rzeczypospolitej (1920-1939)*, [w:] *Bazylika katedralna świętych Janów w Toruniu*, red. Marian Biskup, Toruń 2003, s. 32.

z kościoła rok wcześniej²². Jego koszt – wynoszący 117 zł 26 gr – pokryto częściowo z kasy parafialnej, częściowo zaś z pieniędzy pozyskanych od wiernych. Niestety nie wiadomo, gdzie puszka znajdowała się wcześniej. Pod względem jakości artystycznej jest to dzieło słabsze, niż sprzęt z Działynia, co uwidacznia się przede wszystkim przy analizie partii dekoracyjnych. Jest ona także bardziej z warta w proporcjach: trzon pozbawiony jest pierścieni obejmujących nodus, czasza jest szersza, bardziej pękata, natomiast pokrywa niższa. Inaczej rozwiązana została stopa, o jednolitym płaszczu zdobionym trybowaną dekoracją w płaskim reliefie. Podobnie jak na koszyczku, dekoracja składa się z główek anielskich i medalionów z *Arma Christi*, a motywy roślinne stanowią jedynie uzupełnienie kompozycji. Do ikonografii Męki Pańskiej nawiązują także kartusze z wyobrażeniami chrystogramu, mariogramu i veraikonu, umieszczone na gruszkowatym nodusie.

Oba cyboria są typowe dla toruńskiej produkcji okresu baroku. Można znaleźć dla nich analogie w sprzętach powstałych jeszcze w drugiej połowie XVII w. W naczyniu Stephana Petersena (mistrz 1660, zm. 1697) do kościoła w Staroźrebach koło Płocka (ok. 1670) stopa i trzon formowane są podobnie do puszki w Łążyńcu, wydłużony kształt czaszy zaś zbliżony jest do dzieła z Dźwierzna²³. Warto jednak zwrócić uwagę przede wszystkim na twórczość złotników współczesnych Vickowi. Naczynie z Dźwierzna bliskie jest cyborium Johanna von Hausena II ze

²² Archiwum Diecezjalne w Pelplinie (dalej: ADP), Culmensia, sygn. C 068: [Wizytacja dekanatów Lidzbark i Toruń na zlecenie biskupa Karola Hohenzollerna z lat 1785–1795], k. 300–300v. Szczegółowy opis puszki zamieszczony w aktach wizytacji nie pozostawia wątpliwości, że odnosi się do dzieła Vicka.

²³ *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. X: Dawne województwo warszawskie*, z. 15: *Okolice Płocka*, oprac. Izabella Galicka, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1992, s. 95, il. 258. Podobne jest także cyborium Ephraima Henningsa z Dźwierzna (1692) – M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 106–107; t. 2, il. 168, 171.

świętyni w Świerczynkach (1718, il. 77), gdzie zastosowano nawet identyczny repertuar motywów w dekoracji stopy. Natomiast w ogólnej konstrukcji odpowiada puszcze Jacoba Hermanna z chełmińskiej fary, przy czym ta ostatnia pozbawiona jest jakichkolwiek zdobień (1711, il. 78)²⁴. Naczynie z Łążyna wykazuje analogie z realizacją Johanna Christiana Bröllmanna z kościoła pw. Trójcy Świętej w Strzelnie, z jednolitą stopą, nodusem zdobionym aniołkami podtrzymującymi kartusze oraz pękątą czaszą²⁵. Zasadniczą różnicą jest wydłużenie jej trzonu przez dodanie pierścieni.

Jedyna znana monstrancja eucharystyczna wykonana w pracowni Vicka znajduje się w kościele pw. śś. Marii Magdaleny i Wojciecha w Lisewie Kościelnym (pow. inowrocławski, kat. nr A-10, il. 10). Dopiero niedawno została ona odkryta oraz zaprezentowana przez Michała Woźniaka, który odtworzył także dzieje jej powstania²⁶. Jej fundacja związana jest z budową nowego, drewnianego kościoła w 1730 r. – w aktach wizytacji spisanej rok wcześniej na zlecenie biskupa Krzysztofa Antoniego Szembeka wzmiankowano stare *ostensorium*, wymagające wówczas naprawy²⁷. Najprawdopodobniej niedługo później zostało ono przekazane Vickowi na przetopienie w celu uzyskania materiału na nowe dzieło, odnotowane już podczas następnych wizytacji, z lat 1743, 1763 oraz 1779–1780²⁸. W 1892 r. lisewski kościół strawił

²⁴ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 107; t. 2, il. 175, 179.

²⁵ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 107–108; t. 2, il. 183.

²⁶ M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, s. 225–241.

²⁷ M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, s. 232.

²⁸ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (dalej: AAG), Archiwum Konsystorza Generalnego w Gnieźnie, sygn. A Cons E 12: *Visitatio Ecclesiarum Decanatus Iunivladislaviensis Expedita Anno Domini 1743* [na zlecenie biskupa Walentego Aleksandra Czapskiego], k. 99; sygn. A Cons E 16: *Visitatio Ecclesiarum Archidiaconatus Crusviensis* [z lat 1763–1764 na zlecenie biskupa Antoniego Kazimierza Ostrowskiego], s. 47; sygn. A Cons E 19: [Wizytacja archidiaconatu

pożar, a monstrancja była jednym z nielicznych elementów wyposażenia świątyni, które udało się uratować²⁹.

Dzieło należy do typu promienistego z ramionami, charakterystycznego dla warsztatów toruńskich. Odznacza się lekką budową, smukłymi proporcjami oraz skromną dekoracją, całkowicie podporządkowaną konstrukcji dzieła. Ma owalną stopę z uskokami, o spłaszczonej górnej części. Na jej wierzchu, pośród grawerowanych splotów ornamentu wstęgowo-cęgowego umieszczono reliefowe medaliony z wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem oraz herbem Grzymała (na obecnym etapie badań nie wiadomo, do kogo się odnosi). Smukły trzon z gruszkowatym nodusem osadzonym na dwóch pierścieniach zaopatrzony został w graniasty łącznik pokryty grawerowaną dekoracją. Wychodzą z niego boczne ramiona uformowane z ceowników, na ich krańcach zaś osadzono figurki świętych biskupów: Wojciecha i Stanisława, zapewne starsze od monstrancji i wykorzystane wtórnie. Powyżej łącznika, na pierścieniu umieszczono figurkę Matki Bożej z Dzieciątkiem, maskującą trzpień, na którym opiera się gloria, ukształtowana z naprzemiennie ułożonych prostych i płomiennych promieni zakończonych kamieniami ozdobnymi. Koliste *reservaculum*, przeszklone miejsce na hostię, ujęte jest w kameryzowany otok dekorowany dodatkowo wykonanymi w płaskim reliefie główkami anielskimi pośród obłoków. Szczyt glorii zwieńczony został koroną z krzyżem.

Jak wspomniano wcześniej, typ monstrancji obowiązujący w Toruniu w pierwszej tercji XVIII w. wypracowany został przez Jacoba Weintrauba³⁰. Dzieło z Lisewa odwołuje się do grupy realizacji tego złotnika z okresu przed 1710 r., do której należą między innymi *ostensoria* w Żuławce Sztumskiej (1699)

kruszwickiego z lat 1779–1780 na zlecenie biskupa Józefa Ignacego Rybińskiego], k. 276.

²⁹ M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, s. 225.

³⁰ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 131–134.

WSPRAKACJA

wtórnie

oraz toruńskim kościele pw. św. Jakuba (1704, il. 79)³¹. W drugiej i trzeciej dekadzie XVIII w. w realizacjach Weintrauba zaszły zasadnicze zmiany konstrukcyjne. Polegały one przede wszystkim na rezygnacji z graniastego łącznika oraz stopniowej wymienianie frontalnych, statycznych figurek na krańcach ramion na bardziej dynamiczne postacie kłęzących aniołów, przy jednoczesnym coraz silniejszym odsuwaniu ich od glorii³². Bliskie podobieństwo do monstrancji Vicka, zwłaszcza w sposobie kształtowania promieni oraz cienkich ramion, wykazuje także realizacja Johanna von Hausena II z Ostrowa koło Gniewkowa (1710–1715, il. 80), na co zwrócił już uwagę Michał Woźniak³³. Sprzęt lisewski jest jednak bardziej zachowawczy od dzieł Weintrauba i jego naśladowców. Vick pozostawił graniasty łącznik, charakterystyczny dla sprzętów siedemnastowiecznych, który przestał być używany już przez twórców monstrancji bezramiennych z ostatniej ćwierci tego stulecia³⁴. Bardziej tradycyjne jest także umieszczenie figurek biskupów w bezpośredniej bliskości glorii; ich pastorały niemal dotykają krańców promieni. Vick wykorzystał także aktualne rozwiązania, zaczerpnął od Weintrauba motyw zasłonięcia trzpienia glorii figurką Matki Bożej, przy czym dodał jeszcze pierścień powyżej łącznika. Dekoracja otoku *reservaculum* w postaci trybowanych główek anielskich pośród chmur również stosowana była przez Weintrauba, a wcześniej przez Nicolausa Bröllmanna (monstrancje w Łysakowie, ok. 1690 oraz Młyńcu, 1696)³⁵. Ogólna konstrukcja dzieła z Lisewa oraz pewnie tradycyjny zastosowanych rozwiązań, będący na toruńskim gruncie już niemal anachronicznym, sytuuje ją wśród realizacji raczej zachowawczych. Warto zaznaczyć, że nawiązał on także

³¹ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 223, 224.

³² M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 133

³³ M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, s. 238.

³⁴ Michał Woźniak, *Rozwój formy monstrancji promienistych z warsztatów złotniczych Torunia*, AUNC, t. XIII: 1989, s. 138.

³⁵ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 214, 217.

do sprzętów Jacoba Weintrauba, zwłaszcza z pierwszej fazy jego twórczości.

Krzyż relikwiarzowy (sygnowany znakiem mistrzowskim Vicka w jego drugiej wersji, 1728 r.), pozbawiony natomiast gwarancji miejskiej, znajduje się w kościele karmelickim pw. św. Anny w Trutowie (kat. nr A-17, il. 11). Szeroka stopa o owalnym obrysie z uskokami ma jednolity płaszcz ozdobiony oszczędną dekoracją w postaci uskrzydłonych główek aniołków, pęków kwiatowych oraz dwóch medalionów z wykonanymi w płytkim reliefie przedstawieniami. Nawiązują one do obrazów znajdujących się w ołtarzach w świątyni: nauczania Marii przez św. Annę oraz Matki Bożej Szkaplerznej. Gładka szyjka stopy zwieńczona jest od góry charakterystycznym dla Vicka fryzem stylizowanych listków. Gruszkowaty nodus zdobią plastyczne główki anielskie oraz drobne, rytowane listki i motyw regencyjnej taśmy. Na krzyżu umieszczono jedynie figurę Ukrzyżowanego, natomiast w trzech ramion cztery medaliony z postaciami Ewangelistów (il. 54, 56). Na rewersie znajduje się zagłębienie z partykułą relikwii św. Plácidy, wczesnochrześcijańskiej dziewicy i męczennicy, ujęte w otok zdobiony godronowaniem³⁶.

³⁶ Partykuła relikwii św. Plácidy trafiła także do innego kościoła karmelitów na terenie Rzeczypospolitej, w Madziole (obecnie Białoruś). W 1701 r. jej relikwie otrzymali paulini pińczowscy, pozyskał je bezpośrednio od papieża Józef Myszkowski, właściciel Pińczowa. Inną partykułę posiadali toruńscy bernardyni, umieszczona była w ołtarzu głównym kościoła Wniebowzięcia NMP, konsekrowanego w roku 1731. Por. ADP, *Monastica*, Toruń – bernardyni, sygn. 1: Archivum Conventus Thorunensis ad Mariam Annuntiatiam [1239–1792], s. 142; Jan Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w pińczowskim, skalbmierskim i wiślickim*, Marjówka 1927, s. 268; Ryszard Mączyński, *Nowożytnie konfesje polskie. Artystyczne formy gloryfikacji grobów świętych i błogosławionych w dawnej Rzeczypospolitej*, Toruń 2003, s. 523. Szczątki św. Plácidy odnalezione zostały w rzymskich katakumbach Cyriaki. Od 1825 r. złożone są w kościele Santa María w Rubianes w galicyjskiej prowincji Pontevedra – José Luis Bouza

Dzieło Vicka nie odbiega od innych krzyży z toruńskich pracowni wykonywanych od drugiej ćwierci XVII w. Wypracowany wówczas typ z gruszkowatym nodusem i szeroką podstawą, znany z realizacji Zachariasza Langego (Bądkowo) oraz Wilhelma Delassensy'ego (Ciechocin, il. 81) z około 1640 r. obowiązywał – z drobnymi przeróbkami wynikającymi ze zmiany kształtu stopy – przez kolejne sto lat³⁷. Podobną klasę artystyczną do sprzętu z Trutowa prezentują liczne dzieła z XVII w., spotykane na terenach zbytu warsztatów toruńskich, np. w Nieszawie (nieznakowany, ok. połowy XVII w.) i Przecznie autorstwa Martina Gierschnera (ok. 1685), a także realizacje mistrzów działających współcześnie z Vickiem: praca Jacoba Hermanna z Sieradza (1722) oraz dwie Johanna von Hausena II: z Żuławki Sztumskiej (1711, il. 82) i kościoła brygidek w Gdańsku (1725)³⁸. Na szczególną uwagę zasługuje krzyż von Hausena II z Wielkiej Łąki (1 ćw. XVIII w., il. 83), którego stopa i trzon zostały ukształtowane analogicznie do realizacji trutowskiej z zastosowaniem jedynie odmiennej dekoracji³⁹.

Z pracowni Vicka wyszły też dwie wzmiankowane już w literaturze przedmiotu kadzielnice. Pierwsza z nich powstała dla parafii Świętojańskiej w Toruniu i oznaczona została cechami imienną i miejską stosowanymi do 1728 r. (kat. nr B-5, il. 12). Według wizytacji spisanej dnia 29 III 1724 r. na wyposażeniu kościoła znajdował się jeszcze „trybularz stary srebrny”, dzieło

---

Álvarez, *Religiosidad contrarreformista y cultura simbólica del barroco*, Madrid 1990 [= Biblioteca de dialectología y tradiciones populares, T. 25] s. 189.

³⁷ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 181–183; t. 2, il. 331–332.

³⁸ KZSP, t. XI, z. 1: *Powiat aleksandrowski*, oprac. Jerzy Frycz, Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1969, s. 16, il. 149 [Nieszawa]; M. Woźniak, *Złotnictwo fary sieradzkiej...*, s. 63–69, 84–85, il. 28, 29 [Sieradz]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 181–182; t. 2, il. 333–335 [Przečno, Żuławka Sztumska, Gdańsk].

³⁹ KZSP, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 47, il. 144; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 182.

sprawiono zatem krótko po tej wzmiance⁴⁰. W kolejnych inwentarzach figurował trybularz autorstwa Vicka, który już w 1774 r. pozbawiony był trzech odlewanych główek anielskich⁴¹. Sprzęt eksponowany był na wystawie „Skarby toruńskiej katedry” zorganizowanej w Muzeum Okręgowym w Toruniu w 2002 r.⁴² Obecnie niestety nie można wskazać miejsca jego przechowywania, gdyż nie udało się go odnaleźć ani w kościele, ani w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Toruniu.

Kadzielnica ta ma formę typową, całkowicie podporządkowaną jej funkcji. Dolna część, w której umieszczano rozżarzone węgle, ma zwartą, miseczkowatą bryłę o niemal hemisferycznym kształcie. Pokryta jest repusowaną dekoracją kwietno-liściastą oraz skrzydłami anielskimi, do których przytwierdzone były niegdyś główki anielskie. Wysoka, ażurowa pokrywa o półelipsoidalnej formie połączona została z częścią dolną trzema długimi łańcuchami. Na szczycie umieszczono zaczep dla jeszcze jednego łańcucha, umożliwiającego uniesienie pokrywy i dosypanie kadzidła.

Sprzęt wpisuje się w linię rozwojową znanych kadzielnic z pruskich warsztatów. Jest przy tym jednym z najstarszych rozpoznanych dzieł tego typu⁴³. Najbliższe formalnie są trybularze gdańskiego mistrza Siegfrieda Örnstera (Chmielno, 1731, il. 84) oraz Johanna Christopha Geesego z Olsztyna (Nowe Kawkowo, 2 ćw. XVIII w.)⁴⁴. Większość zachowanych kadzielnic pocho-

⁴⁰ AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 40: Visitatio Decanalis Torunensis Ecclesia Praepositalis et Parochialis SS^m Joannis Baptistae et Evangelistae in Veteri Civitate intra maeniae Die 29. Marti 1724to, k. 7v.

⁴¹ AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 44 [b], s. nlb.

⁴² K. Kluczajd, *Skarby toruńskiej...*, s. 48, kat. nr 78.

⁴³ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 213.

⁴⁴ Małgorzata Okulicz, *Złotnictwo sakralne dominium warmińskiego od połowy XIV do końca XVIII wieku*, Olsztyn 2006, s. 308–309 [Kawkowo]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 213. Na temat J. C. Geesego (ok.

dzących z ośrodków złotniczych z Prus Królewskich ma korpus o wydłużonej formie z przewężeniami w dolnej części. Reprezentują je głównie dzieła rokokowe, wykonane między innymi przez gdańszczan Johanna Christopha Wonneckera II (Gniew, 1764) i Hieronymusa Holla III (Trąbki Wielkie, 1774) oraz toruńskiego mistrza Michaela Davida Hausmanna (Mogilno, 1766)⁴⁵.

Drugi z trybularzy również oznaczony jest znakiem mistrzowskim Georga Vicka stosowanym do 1728 r. (kat. nr A-6, il. 13). Jego pierwotne miejsce przeznaczenia jest nieznane, obecnie znajduje się w prywatnej kolekcji Elisabeth i Dr. Dr. Heineera Meininghausów w bawarskim Ingolstadt. Przez pewien czas zdeponowany był w zbiorach Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze, jednak odebrany został przez właścicieli⁴⁶. Dzieło to pod względem formalnym różni się od znanych realizacji złotników pruskich. Ma sześciokątną część dolną, zdobioną jedynie przytwierdzonymi do każdego z boków gwiazdami oraz delikatnym, rytowanym ornamentem w postaci łamanej taśmy. Wysoka, ażurowa pokrywa u dołu powtarza obrys korpusu, przechodząc w górnej partii w owal.

Na lampie wiecznej przechowywanej jeszcze niedawno w skarbcu katedry gnieźnieńskiej wybito znaki miejski i warsztatowy Vicka, stosowane po 1728 r. (kat. nr B-2, il. 14). Podczas kwerendy terenowej dzieło nie zostało odnalezione przez

---

1686–1761): Anna Samulowska, *Johannes Christof Geese – złotnik olsztyński*, Rocznik Olsztyński, t. VII: 1968, s. 43–62.

⁴⁵ Irena Rembowska, *Gdański cech złotników od XIV do końca XVIII w.*, Wrocław-Gdańsk 1971, s. 226, il. 31 [Gniew]; *KZSP*, t. XI, z. 10: *Mogilno, Strzelno, Trzemeszno i okolice*, oprac. Zofia Białłowicz-Krygierowa, Warszawa 1982, s. 41, il. 305 [Mogilno]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 213, t. 2, il. 406 [Trąbki Wielkie].

⁴⁶ W Germanisches Nationalmuseum kadzielnica otrzymała numer inwentarzowy KG 1327 – Klaus Pechstein, *Schätze deutscher Goldschmiedekunst. Ergänzung zu den Ausstellungen in Lüneburg und Pforzheim*, *Weltkunst. Aktuelle Zeitschrift für Kunst und Antiquitäten*, Jg. LXIII: 1993, H. 13, s. 1657

pracowników Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej wśród katedralnych skarbów⁴⁷. Sprzęt charakteryzuje się smukłymi proporcjami, jest przy tym stosunkowo wysoki – według pomiarów zamieszczonych na karcie zabytku w Fototece Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK w Toruniu ma 45 cm. Ażurowy korpus lampy uformowany został ze splotów akantowego listowia z wplecioną łamaną taśmą. Składa się z półkolistej części dolnej oraz dwóch wałków, pomiędzy którymi znajduje się głębokie przewężenie z gładkiej blachy. Do górnego wałka przytwierdzone zostały trzy główki anielskie. Przymocowano do nich łańcuchy połączone z talerzykiem służącym do zawieszania lampy. Część wieńcząca korpus jest wysoka oraz stosunkowo wąska, zgodnie z regułą otwarta ku górze.

Zdaniem Michała Woźniaka, dzieło pierwotnie znajdowało się w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Łopienniu (pow. gnieźnieński)⁴⁸. W odpowiednim zeszycie *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* wydanym w 1964 r., wymieniona została pośród tamtejszych sprzętów „lampa wieczna barokowa [z] 2 połowy wieku XVII”⁴⁹. Z kolei w aktach wizytacyjnych świątyni srebrną lampę odnotowano zarówno w 1712 r., czyli przed wykonaniem omawianego zabytku, jak i w roku 1766⁵⁰. Obie wzmian-

⁴⁷ Kwerenda przeprowadzona została w październiku 2013 r. Na kolejne zapytanie w tej sprawie (2015 r.) ze strony Muzeum nie wpłynęła żadna odpowiedź.

⁴⁸ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 214, przyp. 157.

⁴⁹ KZSP, t. V, z. 27: *Powiat wągrowiecki*, oprac. Izabella Galicka, Irena Kaczorowska, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1964, s. 13.

⁵⁰ AAG, Archiwum Konsystorza Generalnego w Gnieźnie, sygn. A Cons E 9a: [Visitatio generalis per olim Perillustrem Fr. Josephum Kraszkowski Archidiaconum et Suffraganeum Gnesnensem Anno Domini 1712 et 1713 expedita], s. 132; sygn. A Cons E 18: Generalis Visitatio Ecclesiarum in Archidiaconatu Gnesnensis consistentium per Perillustrem Rndissimum Antonium Wyczalkowski I U D. Canonicum Metropolitanum Gnesnensis, Archidiaconum Calissiensis, Visitatorem Generalem Delegatt continuata et peracta Anno Domini 1766, s. 421.

ki były jednak zbyt lakoniczne, by stwierdzić, czy w międzyczasie nastąpiła wymiana sprzętu. Warto przy tym zauważyć, że Julius Kohte inwentaryzujący pod koniec XIX w. zabytki w prowincji poznańskiej, wśród sreber z kolegiaty w Kruszwicy wymienił dużą lampę wieczną, sygnowaną znakiem mistrzowskim składającym się z inicjałów GV (kat. nr B-4)⁵¹. Nie została ona odnaleziona w późniejszym okresie, być może przeniesiono ją właśnie do Gniezna, gdzie trafiła duża liczba zabytków ze skarbcza kruszwickiej kolegiaty⁵². Nie można wszakże wykluczyć, że było to zupełnie inne dzieło, dotąd niezidentyfikowane.

Znane lampy wieczne z warsztatów złotników pruskich stanowią niedużą, ale zwartą grupę. Najwięcej zachowało się dzieł toruńskich; w gdańskich świątyniach stosowano lampy mosiężne, nieodbiegające przy tym stylistycznie od wyrobów srebrnych⁵³. Najwcześniejszą zachowaną pracę, o manierystycznej, małżowinowej dekoracji, wykonał w 1652 r. Zacharias Lange do kościoła pw. św. Jadwigi w Nieszawie⁵⁴. Zastosowano tu wszystkie charakterystyczne rozwiązania, powtarzające się z niewielkimi różnicami w późniejszych realizacjach, tak jak wyraźnie zaakcentowane przewężenia oraz użycie główek anielskich jako mocowań łańcuchów. Dzieło wyróżnia się jedynie zastąpieniem talerzyka przez koronę zamkniętą kabłąkiem. W następnych latach powstały lampy dekorowane splotami liściastymi: autorstwa Paula

⁵¹ Julius Kohte, *Die Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Bromberg*, Berlin 1897 [= *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*, Bd. 4], s. 43. Informację tę powtórzyli następnie inni badacze – por. m.in. E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 122.

⁵² Muzeum Archidiecezjalne w Gnieźnie, pl.wikipedia.org, https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Archidiecezjalne_w_Gnie%C5%BAnie [dostęp 22 VI 2017].

⁵³ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 214, przyp 150.

⁵⁴ *KZSP*, t. XI, z. 1: *Powiat aleksandrowski*, s. 17, il. 161 [jako dzieło Christoph'a Lützenbergera]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 214; t. 2, il. 407.

Detloffa do toruńskiego kościoła Świętojańskiego (dwie sztuki, 1677 i ok. 1680, obecnie w Muzeum Diecezjalnym w Toruniu, il. 85), dwie niezakowane w Wąbrzeźnie i Muzeum Narodowym w Gdańsku (obie ok. 1700) oraz jedna wykonana przez Jacoba Weintrauba do świątyni kanoników regularnych w Lubrańcu z ok. 1720 r. (il. 86)⁵⁵ Sprzęty te mają bardziej zwarte korpusy oraz szersze krawędzie górne od dzieła Vicka, zdecydowanie od nich smuklejszego oraz wyższego. Na lampie z Gniezna w zwoje akantowego listowia wpleciona została regencyjna, łamana taśma, która w jeszcze większym stopniu wyeksponowana została w wyrobie olsztyńskiego złotnika Johanna Christopha Geesego z ok. 1740 r., przechowywanym w Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, prezentuje on jednak niższy poziom artystyczny⁵⁶.

W kościele w Działyniu przechowywana była para ampułek mszalnych wykonanych przez Vicka przed 1728 r., obecnie zaginiona, znana jednak z dawnych fotografii (kat. nr B-1, il. 15). Dzieła mają gruszkowaty kształt z wydatnym brzusem i dziobkowymi wylewami, typowy dla XVIII w.⁵⁷ Dzbanki ozdobione zostały trybowaną oraz grawerowaną dekoracją w postaci kiści winogron. Na szczycie pokrywek zamontowano wycięte z blachy litery umożliwiające odróżnienie zawartości naczyń: A (jak *aqua*) oraz V (jak *vinum*), służące też za uchwyty do unoszenia pokrywek. Forma ampułek odpowiada dziełom Johanna Christopha Geesego, przechowywanym w kościele parafialnym pw. św. Jana Ewangelisty w Nowym Kawkowie (pow. olsztyński) z ok. połowy

⁵⁵ KZSP, t. XI, z. 18: *Włocławek i okolice*, s. 154–155, il. 481 [Lubraniec]; KZSP, t. XI, z. 19: *Powiat wąbrzeski*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1967, s. 42, il. 195 [Wąbrzeźno]; K. Kluczwajd, *Skarby toruńskiej...*, s. 49, kat. nr 80, 81 [Toruń]; *Klejnot w koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich*, red. Czesława Betlejewska, t. 2: *Katalog*, Gdańsk 2006, s. 147, nr II.80 [Gdańsk].

⁵⁶ M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 306–307, nr 107; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 215.

⁵⁷ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 205.

XVIII w. (il. 87)⁵⁸. Ponownie jednak poziom artystyczny realizacji olsztyńskiego mistrza odbiega od standardów Vicka.

Tacka – tym razem bez ampulek – zachowała się w kościele karmelitów w Trutowie (kat. nr A-18, il. 16). Sygnowana jest jedynie znakiem mistrzowskim, w drugiej jego wersji; brak natomiast *signum* miejskiego, co zapewne świadczy o wykonaniu z materiału niespełniającego toruńskich norm. Ma owalny kształt ze ściętymi narożami, charakterystyczny dla siedemnasto- i osiemnastowiecznych pruskich wyrobów⁵⁹. Dzieło jest oszczędnie zdobione, zastosowano jedynie obiegającą kołnierz, regencyjną, łamaną taśmę, wzbogaconą drobnymi listkami. Najbliższe pod względem formalnym są tacki Johanna Christopha Geesego w zbiorach Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (ok. 1735, il. 88) oraz toruńskiego mistrza Michaela Borgonio w farrze chełmińskiej (ok. 1760)⁶⁰. Ten ostatni zabytek charakteryzuje się jednak bogatszą dekoracją, pokrywającą także lustro.

W kościele Świętojańskim w Toruniu przechowywany jest dzban chrzcielny wykonany przez Vicka (kat. nr A-16, il. 17). Opatrzony został znakami miejskim i imiennym stosowanymi do 1728 r. Podobnie jak wcześniej omówiona kadzielnica, należał on do wyposażenia parafii, o czym świadczy umieszczona na brzuścu inskrypcja „E. P. T.”, którą odczytać należy jako *Ecclesia Parochialis Thorunensis*. W aktach wizytacji świątyni z 1724 r. nie został wymieniony taki sprzęt, powstał więc zapewne niedługo potem⁶¹. Dzban ten figurował już w kolejnych inventarzach kościoła, począwszy od wizytacji z 1744 r.⁶² Pierwotnie towarzyszyła mu

⁵⁸ M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 312–313, nr 110.

⁵⁹ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207.

⁶⁰ *Ars sacra. Dawna sztuka diecezji toruńskiej*, red. Michał Woźniak, Toruń 1993, s. 95, nr 154 (oprac. Michał Woźniak) [Chełmno]; M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 302–303 [Olsztyn].

⁶¹ AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 40.

⁶² AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 41: Visitatio Decanalis Ecclesiae Parochialis S. Joannis Thorunensis Rndmi Mathiae

taca do kompletu, jednak brakowało jej już na początku XIX w.⁶³ Naczynie należy do typu hełmowego, dominującego w Prusach Królewskich od przełomu XVII i XVIII stulecia. Stopa o okrągłym obrysie zdobiona jest na ćwierćwałku cokolika godronowaniem, charakterystycznym motywem w twórczości Vicka. Cylindryczny korpus, o szerokim wylewie wychodzącym płynną linią z brzuśca, udekorowany został rytowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym oraz sporych rozmiarów gwiazdą. Do korpusu przytwierdzono uchwyt w formie woluty. Sprzęt charakteryzuje się dobrze wyważonymi proporcjami, podkreślonymi przez eleganckie w wyrazie godronowanie.

Dzbany chrzcielne wykorzystywane były zarówno w kościołach katolickich, jak i protestanckich, nie różniły się przy tym kształtem⁶⁴. Niestety znane jest jeszcze tylko jedno takie naczynie pochodzące z toruńskiego warsztatu. Znajduje się ono w farze w Chełmnie, a jego wykonawcą był Johann von Hausen II (il. 89)⁶⁵. Dzieło to ma niemal identyczny korpus, jak realizacja Vicka, osadzone jest jednak na niskim, masywnym trzonie, co odbiera lekkości jego proporcjom. Spośród wyrobów gdańskich najbliższe analogie dostrzec można w dzbanie Michaela Dietricha z 1723 r. z tamtejszego kościoła pw. św. Barbary; na jego trzonie z pierścieniem osadzono stosunkowo wysoki korpus zwieńczony wydłużonym wylewem⁶⁶. Oprócz godronowania

---

Dzieminski Canoci Cathedralis Culmensis 1744. 4 Junii vigore Edicti Illmi Andreae Zaluski Eppi Culmensis Pomesanensis Supremi Regni Cancellarii. In ordine ad Suam Visitationens Generalem, s. 31.

⁶³ AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 44 [c]: Visitatio Generalis Ecclesiae Archipresbyterialis Thorunensis peracta die 12. Octobris Anno 1814, s. 8.

⁶⁴ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207–208.

⁶⁵ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 79, 121, il. 225.

⁶⁶ Willi Drost, Franz Swoboda, *St. Trinitatis – St. Peter und Paul – St. Bartholomäi – St. Barbara – St. Elisabeth – Hl. Geist – Engl. Kapelle – St. Briggitten*, Marburg an der Lahn 1972 [=Kunstdenkmäler der Stadt Danzig, Bd. 5], s. 149, il. 134a.

na stopie, także dolna część brzuśca pokryta została wąskimi, linearnymi, równomiernymi puklami. O popularności hełmowego typu dzbanów również w późniejszym czasie świadczy naczynie Johanna Gottlieba Ulricha z 1819 r., przeznaczone do gdańskiego kościoła pw. św. Jana, całkowicie pozbawione jednak dekoracji oraz osadzone na niskim trzonie⁶⁷. Analogiczne formy nadawano także ampułkom, na przykład roboty Michaela Borgoniego z fary w Chełmnie (ok. 1760)⁶⁸.

Tadeusz Chrzanowski i Marian Kornecki wśród dzieł Vicka wymienili również „kufel z pokrywą” rzekomo przechowywany w kościele Świętojańskim (kat. nr D-2)⁶⁹. Powołali się oni na publikację Eugena von Czihaka oraz oparte na niej opracowanie Leonarda Lepszego, który określenie „Gießler in Kannenform” przetłumaczył jako „nalewkę”. W rzeczywistości zapis Czihaka odnosił się do omawianego dzbana.

Dużą grupę wśród wytworów warsztatu Vicka stanowią srebrne aplikacje na obrazy oraz plakiety wotywnie.

Zwyczaj dekorowania wizerunków osób boskich i świętych tzw. sukienkami rozpowszechnił się na terenie całej Rzeczypospolitej w XVII i XVIII w.⁷⁰ Niemal w każdym kościele malowidła chętnie zaopatrywano w tego typu ozdoby. Na obszarze oddziaływania toruńskiego środowiska złotników odnaleźć można sporą liczbę dzieł, nierzadko opatrzonych znakami mistrzowskimi⁷¹.

⁶⁷ Willi Drost, *Sankt Johann*, Stuttgart 1957 [= *Kunstdenkmäler der Stadt Danzig*, Bd. 1], s. 189, il. 168. W tej publikacji jako twórca naczynia podany został nieistniejący złotnik Ulke. Omyłka ta wynikała z błędnego odczytania znaku mistrzowskiego Johanna Gottlieba Ulricha – por. M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 152, nr G 655.

⁶⁸ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207; t. 2, il. 393.

⁶⁹ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 122.

⁷⁰ Szerzej na ten temat: Mariusz Karpowicz, *Uwagi o aplikacjach na obrazach i roli sreber w dawnej Rzeczypospolitej*, [w:] *Sztuki polskiej drogi dziewine*, Bydgoszcz 1994, s. 73–106.

⁷¹ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 103–105; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, passim; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 228–236.

Signum Vicka widnieje na aplikacji obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem w kościele w Działyniu (kat. nr A-3, il. 18). Wybito na niej znak warsztatowy stosowany od 1728 r. oraz cechę miejską będącą w użyciu w latach 1676–1728. Na tej podstawie czas powstania dzieła można określić dokładnie na rok 1728. Przedstawienie Madonny ukazanej w półpostaci, trzymającej na ramieniu Dzieciątko, umieszczone jest w feretronie, w drewnianej oprawie z XX w. Prezentuje ono przeciętną klasę artystyczną, można je wydatować dość ogólnie na drugą połowę XVII lub początek XVIII w. Srebrna aplikacja powtarza kształt szat, osłaniając obie postacie z wyjątkiem ich twarzy, dłoni oraz stóp Dzieciątka. Dekoracja jej ogranicza się do imitacji gładkiej tkaniny, z załamaniami i fałdami, zapewne powtarzającymi układy z malowidła, oraz symbolicznych wyobrażeń kamieni szlachetnych w bordiurze. Uzupełnienie ozdoby stanowiło dziesięć sześcioramiennych gwiazd otaczających postacie Marii i Jezusa oraz korony nad ich głowami (obecnie korony oraz cztery gwiazdy są zaginione).

Znakami mistrzowskim Vicka oraz miejskim Torunia w ich wersjach (używanych od 1728 r. opatrzone są dwie aplikacje na obrazy w kościele pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach (pow. nowomiejski), obecnie zdemontowane i przechowywane na plebanii⁷². W aktach wizytacyjnych świątyni z 1791 r. wymienione zostały srebrne sukienki na malowidłach z przedstawieniami Przemienienia Pańskiego na górze Tabor oraz Matki Bożej Różańcowej⁷³. Pierwszy z obrazów znajduje się do dziś w ołtarzu głównym, pełniąc funkcję zasuwę dla rzeźbionej figury Marii. Aplikacja postaci Jezusa ma formę jednoczęściowej, długiej szaty (kat. nr A-7, il. 19). Obecnie zachował się tylko prawy jej rękaw, drugi zaś zo-

⁷² *Dekanat nowomiejski*, Toruń 1998 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 13], s. 65. Za informację o aplikacjach z Lipinek i ich zdjęcia dziękuję dr Katarzynie Krupskiej.

⁷³ ADP, Culmensia, sygn. C 069: [Wizytacja dekanatów Brodnica, Chelmino i Nowe Miasto na zlecenie biskupa Karola Hohenzollerna z lat 1785–1793], s. 86.

stał ułamany. Malowidło z wizerunkiem Matki Bożej Różańcowej nie zachowało się. Jego kompozycję odtworzyć można jedynie na podstawie srebrnej ozdoby, która obejmowała całą postać Marii z wyjątkiem głowy, dłoni oraz stóp (kat. nr A-8, il. 20). W prawej ręce Madonna trzymała berło, natomiast w lewej, wysuniętej do przodu miała zapewne różaniec. Na jej piersiach umieszczona została także sześcioramienna gwiazda. Zachowała się również promienista korona, pozbawiona jednak znaków złotniczych. Obie aplikacje z Lipinek pokryte są rytowanym, linearnym ornamentem w postaci regencyjnej taśmy wzbogaconej pojedynczymi listkami akantu.

Sukienki autorstwa Georga Vicka nie należą do dzieł o wysokiej jakości artystycznej. Ich uproszczony sposób dekoracji odbiega od licznych zabytków zachowanych na terenie oddziaływania mistrzów toruńskich, najczęściej pokrytych zdobieniami wykonanymi w bardziej wyrafinowanej technice trybowania. Dużo wyższy poziom prezentują chociażby powstałe w podobnym czasie, nieznakowane aplikacje z obrazów z kościoła Świętojańskiego w Toruniu: św. Rozalii z jej poświęconego ołtarza (obecnie w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Toruniu, il. 90) oraz Matki Bożej w ołtarzu Koronacji Najświętszej Marii Panny (dziś w Starogrodzie)⁷⁴. Blachy pokryte zostały dobrej klasy repusowanym ornamentem składającym się z łamanej taśmy wzbogaconej zwojami akantowego listowia.

Eugen von Czihak wśród dzieł Georga Vicka wymienił także część srebrnych ozdób na malowidle z przedstawieniem Marii adorowanej przez dwóch świętych Janów z ołtarza głównego w staromiejskiej farze w Toruniu (kat. nr B-6)⁷⁵. Nastawa ta

⁷⁴ KZSP, t. XI, z. 4: *Powiat chełmiński*, oprac. Teresa Mroczo, Warszawa 1975, s. 124, il. 228; K. Kluczwajd, *Skarby toruńskiej...*, s. 50–51, kat. nr 86a-b; Bartłomiej Łyczak, *Uwagi na temat nastaw ołtarzowych ufundowanych w XVIII wieku do kościoła pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu*, *Zapiski Historyczne*, t. LXXX: 2015, z. 2, s. 83, przyp. 55.

⁷⁵ E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136.

zachowała się jedynie we fragmentach) – została zdemontowana tuż przed wybuchem II wojny światowej w związku z planowanym remontem prezbiterium oraz nigdy nie powróciła na swoje miejsce⁷⁶. Wzmiankowany obraz umieszczony jest dziś na wschodniej ścianie nawy południowej, niestety aplikacje zaginęły⁷⁷. Powstanie poszczególnych fragmentów tej dekoracji rozłożone było w czasie, pierwsza znana informacja dotyczy sukienki dla Pana Jezusa ofiarowanej w 1683 r. przez „pannę Barbarę po zmarłej Maryannie”⁷⁸. W osiemnastowiecznych inwentarzach świątyni wymieniano wśród sreber na obrazie także sukienkę Marii, księżyc pod jej stopami, łańcuch z krzyżem na szyi oraz berło w dłoni, gołębicę Ducha Świętego, a także korony Marii, Dzieciątka, Boga Ojca i promienie wokół głów obu śś. Janów⁷⁹. Czihak na wymienionych elementach odnalazł, poza cechami Vicka, także znaki mistrzowskie Paula Detloffa oraz Jana Letyńskiego⁸⁰.

Zwyczaj fundowania srebrnych plaketek wotywnych, umieszczanych przy wizerunkach uznawanych za kultowe, również stanowił charakterystyczny wyróżnik kultury artystycznej Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej⁸¹. Dary wotywne składa-

⁷⁶ Bartłomiej Łyczak, *Dawny, barokowy ołtarz główny w kościele Świętojańskim w Toruniu i jego przekształcenia*, [w:] *Kościół Świętojański w Toruniu – nowe rozpoznanie*, red. Katarzyna Kluczajd, Toruń 2015, s. 185–186.

⁷⁷ Srebrne aplikacje zdemontowane były już na początku XX w., o czym świadczą choćby archiwalne fotografie – B. Łyczak, *Dawny, barokowy ołtarz...*, il. 1.

⁷⁸ AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 51: Historia Templi Sancti Ioannis Collegio Patrum Societatis Iesu serviens In gratiam P.P. Professorum eiusdem Templi Soc. Iesu pro faciliiori informatione, ex variis libris, memorialibus informationibus Ab Anno 1231 erectionis, Item ab anno intronissionis (1592) Nostrum in Templum, ad annum 1684 psentes collecta, s. 91.

⁷⁹ B. Łyczak, *Dawny, barokowy ołtarz...*, s. 203–204.

⁸⁰ E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 133, 137.

⁸¹ Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, *Wota srebrne. Z badań nad sztuką sarmatyzmu w Polsce*, Biuletyn Historii Sztuki, R. XXXII: 1970, nr 2, s. 209–214; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 236–237.

ne były jako prośby o wstawiennictwo do Matki Bożej lub świętych, bądź też jako podziękowania za otrzymane łaski. Zjawisko to notowane było już w XV i XVI w., jednak prawdziwy wysyp srebrnych tabliczek nastąpił w XVII i XVIII stuleciu, gdy ich produkcja przybrała rozmiary masowe⁸². Cztery zidentyfikowane dotychczas wota oznaczone są cechami mistrzowskimi Georga Vicka bitymi od 1728 r. Kilka innych blach można mu przypisać na podstawie podobieństw stylistycznych, co dokonała już Katarzyna Krupska, autorka niepublikowanej monografii złotnictwa wotywnego na Ziemi Chełmińskiej⁸³.

Jeden z największych zbiorów srebrnych plaketek na Ziemi Chełmińskiej znajduje się w farze w Chełmnie, gdzie składano je przy uznawanym za cudowny obrazie Matki Bożej Chełmińskiej⁸⁴. Wota wprawione zostały w antepedium i predellę ołtarza, w którym eksponowane jest malowidło⁸⁵. Znakiem imiennym Vicka opatrzona jest prostokątna tabliczka, według inskrypcji ofiarowana w 1728 r. przez Jana Sadkowskiego, rajcę miejskiego w Brodnicy (kat. nr A-1, il. 21). Umieszczono na niej popiersiowy wizerunek Matki Bożej Bolesnej przeszytej siedmioma mieczami, w glorii promienistej, z narzędziami Męki Pańskiej ułożonymi przed nią. U dołu przedstawiono fundatora w typowej dla sztuki wotywniej pozie adoranta, czyli klęczącego z rękami złożo-

⁸² Por. M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 236–237, 252; Katarzyna Krupska, *Najstarsze zachowane srebrne wota w Polsce*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LXI: 2013, nr 4, s. 515.

⁸³ Katarzyna Krupska, *Nowożytne złotnictwo wotywno na Ziemi Chełmińskiej*, Toruń 2015, mps pracy doktorskiej, Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, sygn. Dr 3378.

⁸⁴ Katarzyna Krupska, *Modlitwa w srebrze zakłeta. Siedemnasto- i osiemnastowieczne wota z Ziemi Chełmińskiej*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LXI: 2013, nr 1, s. 17, il. 2–3.

⁸⁵ Snycerską nastawę ołtarza wykonał w 1699 r. rzeźbiarz Johann Söffrens – Katarzyna Jarocińska, *Prace snycerskie Jana Söffrensa z Elbląga dla misjonarzy w Chełmnie i w Warszawie*, [w:] *Artyści włoscy w Polsce. XV–XVIII wiek*, red. Juliusz A. Chrościcki, Warszawa 2004, s. 627–631.

nymi do modlitwy, ubranego w żupan i z szablą przy boku. W tle, po lewej stronie kompozycji, widnieje schematyczna panorama miasta, zapewne Brodnicy.

Kolejne wotum z warsztatu Vicka przechowywane jest obecnie w Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu; ma ono również prostokątny kształt (kat. nr A-5, il. 22). Przedstawia Matkę Bożą Różańcową z tulącym się do jej twarzy Dzieciątkiem na ramieniu, ukazaną w półpostaci w otoczeniu obłoków oraz promieni. Poniżej wyobrażone zostały ludzkie kończyny: noga do kolana oraz ręka do łokcia. Części ciała ludzkiego często pojawiały się na plakietkach, ilustrując narządy, o których uleczenie proszono lub za których uzdrowienie dziękowano⁸⁶. Obramienie kompozycji stanowi pas sztancowanych motywów, przypominający uproszczony lambrekin, typowy dla tabliczek autorstwa Vicka. Omawiane wotum pochodzi zapewne z grudziądzkiego kościoła pw. św. Mikołaja⁸⁷. Znajduje się tam obraz Matki Bożej Różańcowej, datowany na drugą połowę XVII w. Obecnie eksponowany jest w lewym ołtarzu bocznym, złożonym w 1954 r. z elementów różnych nastaw, pozostałych po zniszczeniach wojennych⁸⁸. Według wizytacji świątyni, przeprowadzonej w 1787 r. na zlecenie biskupa Karola Hohenzollerna, malowidło to pierwotnie umieszczone było w ołtarzu ustawionym w południowej nawie, przy prezbiterium, a zdobiło je wówczas 16 srebrnych wotów⁸⁹.

⁸⁶ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 248; K. Krupska, *Modlitwa w srebrze...*, s. 23.

⁸⁷ Katarzyna Krupska wyraziła przypuszczenie, że wota w zbiorach Muzeum w Grudziądzu pochodzą z tamtejszego kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego – K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 7.

⁸⁸ *KZSP*, t. XI, z. 7 : *Powiat grudziądzki*, oprac. Ryszard Brykowski, Teresa Żurkowska, Warszawa 1974, s. 11, il. 122.

⁸⁹ ADP, Culmensia, sygn. C 072: Acta visitationis quorundarum ecclesiarum parochialium et filialium dioecesis Culmensis et Mariaeburgensis sub

Ciekawa pod względem ikonograficznym jest plakietka z kościoła pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach (kat. nr A-9, il. 23). Nawiązuje ona tematycznie do malarskiego przedstawienia Przemienienia Pańskiego na górze Tabor w ołtarzu głównym, przy którym była pierwotnie umieszczona⁹⁰. Prostokątna blacha wykonana została w technice trybowania. W górnej jej partii umieszczono Jezusa z rozłożonymi rękami, unoszącego się w obłokach. Po bokach wyobrażono Mojżesza z tablicą dziesięciu przykazań oraz proroka Eliasza, a u dołu trzech klęczących apostołów: Piotra, Jakuba i Jana. U dołu kompozycji ukazano parę fundatorów w pozach adorantów, po lewej stronie szlachcica w żupanie, z szablą przy boku, po prawej zaś kobietę w długiej, wydekoltowanej sukni. W bordiurze zastosowano znany już z poprzedniego dzieła sztancowany motyw dekoracyjny.

Ostatnie z odnalezionych wotów sygnowanych znakiem Vicka – pozbawione jednak gwarancji miejskiej, zatem zapewne o niższej próbie srebra, niż obowiązująca wówczas w Toruniu – ma kształt gorejącego serca z wpisanym wewnątrz monogramem Marii, przechowywane jest w kościele pw. św. Mateusza w Ostrowie nad Gopłem (kat. nr A-13, il. 24). Jego dekorację stanowi jedynie charakterystyczny, sztancowany motyw. Według wizytacji archidiaconatu kruszwickiego z lat 1779–1780 dary wotywnie umieszczano przy obrazie św. Walentego, „którego ludzie za łaskawego uznają” prezentowanego w ołtarzu przy zakrystii⁹¹. Z kolei autorzy odpowiedniego zeszytu *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* odnotowali je w latach siedemdziesiątych XX w. przy wszystkich

---

regimine Illsmi Rmi ac Excellsmi Domini SRI Comitis de Hohenzollern Episcopi Culmensis et in Pomesania Mariaeburgensis [1786–1787], k. 34.

⁹⁰ Według wizytacji z 1791 r. w kościele znajdowało się wówczas 26 tabliczek wotywnych, niestety inwentaryzator nie podał, przy których ołtarzach – ADP, Culmensia, sygn. C 069, s. 86.

⁹¹ AAG, Archiwum Konsystorza Generalnego w Gnieźnie, sygn. A Cons E 19, k. 146.

nastawach ołtarzowych⁹². Tabliczki w formie gorejącego serca były niezwykle popularne w XVIII w.⁹³

Na podstawie analizy stylistyczno-porównawczej warsztatu Vicka atrybuować można ponadto cztery wota stanowiące oprawę antepedium i predelli ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej. Dwa z nich przedstawiają klęczących fundatorów, adorujących przedstawienia Matki Bożej z Dzieciątkiem: Elżbietę i Tomasza Czapskich (kat. nr C-4, il. 25) oraz anonimową ofiarodawczynię (kat. nr C-3, il. 26). Na dwóch kolejnych plakietkach ukazane zostały całe rodziny donatorów, klęczące w grupach po obu stronach adorowanego wizerunku. Swoje prośby wnoszą do ukrzyżowanego Chrystusa (kat. nr C-5, il. 27) oraz monogramów Chrystusa i Marii (kat. nr C-6, il. 28). Wszystkie tabliczki mają prostokątny kształt oraz pozbawione są znaków złotniczych, względnie cechy zostały zasłonięte. Za włączeniem ich do katalogu dzieł toruńskiego złotnika przemawia typowy sposób przedstawienia postaci ludzkich oraz charakterystyczne motywy zdobnicze, pojawiające się na innych, znakowanych wotach.

Z pracownią Vicka powiązać można także nieznakowaną, prostokątną, trybowaną plakietkę z kościoła pw. św. Katarzyny w Nawrze (kat. nr C-9, il. 29). W jej centrum ukazano ubranego w żupan szlachcica w pozie adoranta, zwracającego się ku Matce Bożej z Dzieciątkiem w obłokach. W tle ukazany został kościół w Nawrze. Od góry wotum ujmuje uskrzydłona główka aniołka z chwaścikiem w otoczeniu ornamentu wstęgowo-akantowego. Na tabliczce zastosowano motywy charakterystyczne dla Vicka: sztancowaną dekorację bordiury, schematycznie ukazaną roślinność oraz specyficzny sposób oddania twarzy ludzkiej. Dary wotywnie w Nawrze składane były przy obrazie Najświętszej Marii

cechy charakterystyczne

⁹² KZSP, t. XI, z. 8: *Powiat inowrocławski*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1974, s. 42–43.

⁹³ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 242.

Panny w ołtarzu głównym, co w pełni odpowiada przedstawieniu ikonograficznemu na omawianej plakietce⁹⁴.

Charakterystyczne dla Vicka motywy dekoracyjne w postaci uproszczonego lambrekinu oraz elementów roślinności u dołu przedstawienia pojawiają się także na tabliczce z kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Dźwierznie (kat. nr C-7, il. 30). Ukazany został na niej koń z uniesionymi przednimi nogami. Przedstawienia zwierząt domowych często pojawiają się na wotach, co związane był z dużym znaczeniem w ówczesnej gospodarce⁹⁵. W świątyni w Dźwierznie wota składano przy obrazie Przemienienia Pańskiego z XVII w.⁹⁶ Początkowo umieszczony był on w ołtarzu bocznym, w 1700 r. określonym jako nowy⁹⁷. Po ufundowaniu w 1749 r. obecnej nastawy ołtarza głównego, przeniesiono do niego malowidło, uważane już wówczas za cudowne⁹⁸. W 1755 r. otaczało je 60 srebrnych tabliczek⁹⁹.

⁹⁴ [Romuald Frydrychowicz], *Nawra*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 6, Warszawa 1885, s. 939–941, tu: s. 941; KZSP, t. XI, z. 16: *Powiat toruński*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1972, s. 51.

⁹⁵ Jowita Jagła, *Wieczna prośba i dziękczynienie. O symbolicznych relacjach między sacrum i profanum w przedstawieniach wotywnych z obszaru Polski Centralnej*, Warszawa 2009, s. 147–148.

⁹⁶ [[Jakub Fankidejski], *Dźwierzno*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 2, Warszawa 1881, s. 306.

⁹⁷ ADP, Culmensia, sygn. C 033: *Visitatio generalis Ecclesiarum Dioecesis Culmensis ex mandato Illmi. et Revmi Domini D. Theodori Potocki Episcopi Culmensis et Pomesaniae feliciter moderni, per me infrascriptum commissarium anno 1700 peracta*, s. 17.

⁹⁸ ADP, Culmensia, sygn. C 054: *Acta visitationis generalis Ecclesiarum Dioecesis Culmensis et Pomesaniae per Illustrissimum Excellentissimum et Reverendissimum Dominum Adalbertum Stanislaum de Leszcze Leski Episcopum Culmensem et Pomesaniensem expeditarum 1749–1756*, s. 93.

⁹⁹ ADP, Culmensia, sygn. C 054, s. 89.

Sztancowana dekoracja w postaci uproszczonego lambrekinu, odnotowana jedynie na dziełach sygnowanych przez Vicka, pojawia się także na innych nieoznakowanych wotach, które hipotetycznie można zatem przypisać warsztatowi toruńskiego mistrza. Trzeba jednak zaznaczyć, że są to dzieła obiegowe, o niskim poziomie wykonania. Tabliczka w kształcie serca, analogiczna do wotum z Ostrowa, znajduje się w kościele pw. św. Marcina w Boleszynie (kat. nr C-1, il. 31). Ukazano na nim monogram Chrystusa IHS z krzyżem oraz trzema gwoździami¹⁰⁰. Za cudowny uznawano boleszyński obraz Matki Bożej w typie *Pięty bolesnej*, umieszczony w ołtarzu głównym. Dziesięć wotów, w tym pięć w kształcie serca, odnotowano przy nim w 1740 r.¹⁰¹ Według wizytacji z 1786 r. było ich wówczas już 92, a pod koniec XIX w. aż 115¹⁰². Z kolei dwie identyczne blachy z przedstawieniem pary oczu należą do zbiorów w Boleszynie (kat. nr C-2, il. 32) i Dźwierznie (kat. nr C-8, il. 33).

Niewiele znanych jest wyrobów Vicka o przeznaczeniu świeckim. Należą do nich dwa kufle. Pierwszy, opatrzony znakiem mistrzowskim w jego wcześniejszej wersji, oferowany był do sprzedaży w 1964 r. przez wiedeński antykwarjat C. Bednarczyk (kat. nr B-8, il. 34). Drugi, wykonany po 1731 r., znajduje się w zbiorach Sleszkiego zemskiego muzeum w Opawie (kat. nr A-12, il. 35). W produkcji srebrnych kufli wyspecjalizowali się gdańscy złotnicy, opracowali nawet ich własną odmianę, powtarzaną następnie w innych ośrodkach Prus Królewskich¹⁰³. Były one niezwykle popularne wśród gdańskiego patrycjatu w dru-

¹⁰⁰ K. Krupska, Nowożytnie złotnictwo wotywno..., s. 98, 303–304.

¹⁰¹ ADP, Culmensia, sygn. C 033, s. 701–702.

¹⁰² Jakub Fankidejski, *Obrazy cudowne i miejsca w dzisiejszej diecezji chełmińskiej podług urzędowych akt kościelnych i miejscowych podań*, Pelplin 1880, s. 134, 140.

¹⁰³ Jacek Kriegseisen, *Rzemiosło artystyczne w Prusach Królewskich*, [w:] *Prusy Królewskie. Społeczeństwo, kultura, gospodarka 1454–1772*, red. Edmund Kizik, Gdańsk 2012, s. 378.

giej połowie XVII i na początku XVIII w. Z powodu wykonania z cennego kruszcu pełniły one funkcję reprezentacyjną oraz te-
zauracyjną, nie używano ich na co dzień. Stanowiły podarki na
różne ważne okazje, zwłaszcza śluby oraz chrzty¹⁰⁴.

Klasyczna forma kufli wypracowana została w połowie
XVII stulecia, wówczas rozpoczął się szczytowy okres ich pro-
dukcji, który trwał do końca stulecia. Naczynie takie składało się
z cylindrycznego korpusu o krępych, przysadzistych proporcjach
z ćwierćwałkową stopą oraz płaską pokrywą¹⁰⁵.

Sprzęty wykonane w toruńskim warsztacie Vicka prezen-
tują typowe formy o przysadzistych proporcjach. Kufel wiedeń-
ski, obecnie o nieznanym miejscu przechowywania, zdobiony
jest rytowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami
liściastymi oraz srebrnymi monetami ułożonymi w rzędzie¹⁰⁶.
Taki rodzaj dekoracji, z wtórnie wykorzystanymi numizmatami
oraz medalami, popularny był zarówno w Gdańsku, jak i Kró-
lewcu, występował także w Toruniu, na przykład w dziele Nico-
laus Bröllmanna z ok. 1690 r.¹⁰⁷ Nie tylko korpus naczynia Vic-
ka ozdobiony został monetami, lecz także ćwierćwałki wysokiej
stopy oraz pokrywy. Odmiennie rozwiązany został także uchwyt
w kształcie muszli, w przeciwieństwie do zwyczajowo stosowa-
nych wolut tworzących literę V. Konstrukcja ucha, o kabłąkowej
(graniastej) formie należy do najprostszych oraz często spotyka-
nych rozwiązań¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Anna Frąckowska, *Srebrne kufle gdańskie XVII i XVIII wieku. Typologia, stylistyka, ikonografia*, Warszawa 2013, s. 282, 285.

¹⁰⁵ A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 74, 82–83.

¹⁰⁶ Die Weltkunst, Jahrg. XXXIV: 1964, s. 521 [reklama antykwariatu C. Bednarczyk].

¹⁰⁷ Anna Frąckowska, Jacek Tylicki, *Bröllmannowie – złotnicy toruńscy przelomu XVII i XVIII wieku. Addenda i corrigenda*, AUNC, t. XL: 2011, s. 139, 147.

¹⁰⁸ A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 84–85.

Kufel z Opawy jest niemal analogiczny do wyżej opisanego dzieła, różni się jedynie sposobem dekoracji oraz zastosowaniem typowego, wolutowego uchwyty. Do kolekcji muzeum, wówczas Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe, trafił w 1893 r. jako część daru Antonie Beyer z domu Baronowej Hartitsch¹⁰⁹. W pokrywę wtopiony został medal wybity w 1731 r. z okazji 500-lecia Torunia, co pozwala wysunąć tezę, że zamawiający związany był właśnie z tym pruskim miastem¹¹⁰. Na korpusie naczynie zdobione jest grawerowanymi scenami obrazującymi wydarzenia opisane w biblijnej Księdze Wyjścia: celebrację Paschy oraz zatonięcie Egipcjan w Morzu Czerwonym. Motyw przekroczenia Morza Czerwonego, będący jedną z najczęstszych prefiguracji chrztu, często wykorzystywany był na kufiach będących podarkami z tej okazji¹¹¹. Ta biblijna historia przywoływana jest w *Sinflutgebet*, luterańskiej modlitwie odmawianej podczas udzielania tego sakramentu według *Taufbüchlein* Marcina Lutra¹¹². Prawdopodobnie zatem i dzieło Vicka powstało jako dar chrzcielny. Jakość artystyczna grawerunku na naczyniu nie prezentuje wysokiej klasy. Na szczególne walory kufła wpływa przede wszystkim rytowana dekoracja na ćwierćwałkach stopy i pokrywy, przedstawiająca pejzaż wiejski. Tego typu zdobienia występują niezwykle rzadko, wśród dzieł gdańskich wymienić można realizację Michaela Pichgela I z drugiej ćwierci XVII w.¹¹³

¹⁰⁹ Edmund Wilhelm Braun, *Das Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe in Troppau (Schlesisches Landesmuseum) und seine Sammlungen 1883–1908*, Troppau 1908, s. 20.

¹¹⁰ Autorem medalu był Friedrich Marl z Berlina – *Toruń. Dawne widoki miasta*, Toruń 1994, kat. nr 21.

¹¹¹ Barbara Tuchołka-Włodarska, *Srebrne kufle gdańskie z XVII wieku i ich dekoracje*, Porta Aurea. Rocznik Zakładu Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego, t. II: 1993, s. 186–187.

¹¹² A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 206.

¹¹³ A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 128.

Do dziś zachowało się niewiele kufli wykonanych w toruńskich warsztatach. W zbiorach muzealnych przechowywane są siedemnastowieczne sprzęty autorstwa Johanna Christiana Bierpfaffa oraz pojedyncze egzemplarze z pracowni Thomasa Schmidta, Stephana Petersena, Nicolausa Bröllmanna czy Martina Gierschnera¹¹⁴. Okazjonalnie notowane bywają także w sprzedaży antykwarycznej, na przykład naczynia sygnowane przez Johanna Christiana Bröllmanna, a oferowane na aukcjach u Hugo Helbinga w Monachium w 1930 r., u Arne Bruuna Rasmussena w Kopenhadze w 1966 r. oraz w londyńskim oddziale Christie's w roku 2015¹¹⁵. Należy przy tym podkreślić, że toruńskie kufle są zdecydowanie skromniejsze, niż realizacje złotników gdańskich, chętnie stosujących bogatą dekorację w wypukłym reliefie.

Na podstawie informacji źródłowych wiadomo ponadto, że Georg Vick wykonywał na zlecenie toruńskiej Rady Miasta srebrne łyżki, które były prezentami dla jej członków z okazji Nowego Roku oraz kiery – corocznych wyborów władz i rozdziału obowiązków między rajcami (kat. nr B-7)¹¹⁶. Na Nowy Rok obdarowywani byli tylko pełniący najwyższe urzędy czterech burmistrzowie oraz dwaj kamlarze, odpowiedzialni za finanse

¹¹⁴ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 115–116 [J. Ch. Bierpfaff, S. Petersen]; *Schätze deutscher Goldschmiedekunst von 1500 bis 1920 aus dem Germanischen Nationalmuseum, Nürnberg 1993*, s. 243–244, kat. nr 143 [M. Gierschner]; *Złotnictwo od XIV do XX wieku w zbiorach Muzeum Narodowego w Gdańsku. Katalog*, oprac. Barbara Tuchołka-Włodarska, Gdańsk 2005, s. 65–66, kat. nr III.1 [T. Schmidt]; A. Frąckowska, J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, s. 139, 147 [N. Bröllmann].

¹¹⁵ *Kunstpreisverzeichnis*, Bd 21: *Auktionsergebnisse vom 1. VII. 1965 bis 30 VI 1966*, München 1966, s. 225 [Kopenhaga]; A. Frąckowska, J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, s. 165–166 [Monachium]; *A Polish Silver-gilt Tankard*, Christie's, <http://www.christies.com/lotfinder/lot/a-polish-silver-gilt-tankard-mark-of-jan-5850855-details.aspx> [dostęp 22 VI 2017; Londyn].

¹¹⁶ Więcej na ten temat: Bartłomiej Łyczak, *Łyżki, morselki i kantaty. Upominki na kiery i Nowy Rok w Toruniu i innych miastach Prus Królewskich*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LX: 2012, z. 1, s. 33–48.

i zarządzanie gospodarką miasta. Z kolei na kierę takie podarki otrzymywali wszyscy zasiadający w Radzie. Łyżki dla burmistrzów i kamlarzy były za każdym razem dodatkowo pozłacane. Zwyczaj ten obowiązywał od 1703 r., a początkowo zamówienia realizował Johann Christian Bröllmann. Vick był dostawcą łyżek od Nowego Roku 1733 do kiero w 1741 r., być może też na Nowy Rok 1742 – wówczas w dokumentach miejskich nie zapisano jednak nazwiska ich twórcy. Wyjątkowo, na Nowy Rok 1734 zlecenie skierowano do Johanna von Hausena II¹¹⁷. Niestety nie udało się odnaleźć żadnych sztucców sygnowanych znakiem mistrzowskim Georga Vicka.

Szczegółowe zapisy w księgach kasowych kamlarii pozwalają na odtworzenie cen obowiązujących w toruńskich warsztatach złotniczych w pierwszej połowie XVIII w. Koszt wykonania dzieł określano na podstawie ilości zużytego kruszcu: łyżki srebrne wyceniano na 1 zł 20 gr od łąta, pozłacane zaś na 2 zł 10 gr od łąta, przy czym obie kwoty zawierały też robociznę. Takie stawki pobierał zarówno Vick, jak i inni mistrzowie dostarczający sztucce dla toruńskich rajców: Johann Christian Bröllmann, Johann Gottlieb Rohde oraz Jean Mazarguil, a także Jacob Weintraub, twórca szeregu sprzętów do kościoła pw. św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim powstałych na zlecenie tamtejszego proboszcza i dziekana Jana Ewertowskiego¹¹⁸.

¹¹⁷ B. Łyczak, *Łyżki, morselki...*, s. 39–40.

¹¹⁸ B. Łyczak, *Łyżki, morselki...*, s. 41; K. Krupska, B. Łyczak, *Kontrakty...*, s. 145.

WARTOŚCI ARTYSTYCZNE

WZORY GRAFICZNE DLA PRZEDSTAWIEŃ FIGURALNYCH

Przedstawienia figuralne umieszczane na wyrobach złotniczych oparte były najczęściej na popularnych drukach graficznych. Źródła inspiracji trzeba w tym wypadku szukać przede wszystkim w rycinach wydawanych pod koniec XVI i w pierwszej tercji XVII w. Głównym centrum produkcji sztychów, niezwykle popularnych także wśród twórców działających w Prusach Królewskich, była wówczas brabancka Antwerpia, gdzie prężnie działały rodziny rytownicze Wierixów, Collaertów, Galle, de Jode i innych¹. Powielane wówczas na masową skalę ryciny na podstawie kompozycji flamandzkich malarzy (między innymi Maertena de Vosa oraz Karela van Mandera) były bardzo łatwo dostępne przede wszystkim na różnych jarmarkach. Wykorzystywali je jako modele artyści w całej Europie, a wprowadzone wówczas typy ikonograficzne dominowały przez następne stulecia, zwłaszcza w przypadku twórczości religijnej. Warto przy tym zaznaczyć, że wskazanie konkretnego druku graficznego, na którym opierał się lokalny artysta jest zazwyczaj niemożliwe. Dość swobodne w owym czasie podejście do praw autorskich oraz łatwość w ko-

---

¹ Jolanta Talbierska, *Nowożytna grafika europejska XV–XVIII wieku. Funkcje, ośrodki, oddziaływanie*, [w:] *Inspiracje grafiką europejską w sztuce polskiej. Czasy nowożytne*, red. Krystyna Moisan-Jabłońska, Katarzyna Ponińska, Warszawa 2010 s. 19–20.

piowaniu oryginalnej inwencji przez innego rytownika doprowadziło do powstania licznych sztychów jedynie nieznacznie się od siebie różniących². Ponadto bardzo często pierwowzory były zmieniane przez opierających się na nich twórców; dochodziło do ich przekształcania, redukowania, łączenia kilku propozycji w jedną czy też – co ważne dla dzieł złotniczych – do upraszczania kompozycji³. Tym niemniej, pewne szczegółowe rozwiązania zastosowane na drukach graficznych powstałych w Antwerpii oraz Kolonii, innym ważnym ośrodku wydawniczym, pozwalają wytypować wśród nich potencjalne modele dla scen figuralnych odnalezionych na dziełach Vicka.

Ryciny te służyły bardzo często jako wzory dla przedstawień kultowych, czczonych w lokalnych ośrodkach pątniczych. Jako przykład przywołać można uchodzący za cudowny obraz Matki Bożej Chełmińskiej, znajdujący się w kościele farnym w Chełmnie. Wizerunek ten pojawiał się następnie na licznych plakietkach wotywnych, zawieszanych przy obrazie⁴. Umieszczony został także w jednym z medalionów na puszcze z Działynia autorstwa Vicka (il. 40). W tym przypadku wskazać można pierwowzór graficzny tego przedstawienia malarskiego, którym był miedzioryt Hieronymusa Wierixa (1553–1619) na podstawie inwencji Maertena de Vosa, wydany w 1585 r. w antwerpskiej

² J. Talbierska, *Nowożytna grafika...*, s. 32–33.

³ Roman Nowina-Konopka, *Jacob Weintraub – złotnik toruński 1692 – około 1728*, [w:] *Sztuka Torunia i Ziemi Chełmińskiej 1233–1815. Materiały sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu 750-lecia Torunia w dniach 18–20 VI 1983 r.*, red. Józef Poklewski, Warszawa 1986 [= TeKa Komisji Historii Sztuki, t. VII], s. 306–308. Autor wskazał bezpośrednio wzory graficzne w postaci miedziorytów Hendricka Goltziusa z 1589 r. dla trybowanych medalionów Weintrauba z wizerunkami apostołów na kielichach z kościołów Mariackiego w Toruniu oraz św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim.

⁴ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 238; K. Krupska, *Modlitwa...*, s. 18, il. 5.

oficynie Joana Baptisty Vrintsa (il. 41)⁵. Toruński złotnik mógł posłużyć się zarówno tym samym sztychem, jak i nieznaną dziś kopią wykonaną przez lokalnego rytownika, bądź też po prostu rysunkiem prezentującym dzieło z Chełmna.

Inspiracji dla wizerunku św. Józefa z Dzieciątkiem (il. 42), również umieszczonego na działynskiej puszcze, dostarczył zapewne miedzioryt z przedstawieniem Świętej Rodziny. Tę samą kompozycję, dodatkowo w otoczeniu medalionów, rytowali zarówno Antoine Wierix II (zm. 1604), jak i jego brat Hieronimus⁶. Zna na jest ona także w wersji opracowanej przez Joana Berwinckela, a wydanej w oficynie Petera van Lackfeldta (il. 43)⁷. Oryginalny wzór został przez Vicka odpowiednio zredukowany – wycięte zostały postacie Marii, Boga Ojca oraz gołębica symbolizująca Ducha Świętego. Warto zauważyć, że zarówno układ ciał Józefa i Jezusa, jak również ich szaty, a także palma trzymana przez świętego, sugerują znajomość jednej z wersji prezentowanego druku.

Inna rycina autorstwa Hieronymusa Wierixa (il. 44) mogła stanowić inspirację dla przedstawienia Maki Bożej Bolesnej umieszczonej na wotum z Chełmna ofiarowanym przez Jana Sadkowskiego (il. 21)⁸. Całopostaciowe ujęcie zostałyby wówczas

⁵ Magdalena Pielas, *Matka Boska Bolesna*, Kraków 2000, s. 175–176. Rycina publ.: Marie Mauquoy-Hendrickx, *Les estampes des Wierix conservées au cabinet des estampes de la Bibliothèque Royale Albert Ier: catalogue raisonné enrichi de notes prises dans diverses autres collections*, Pt. 1, Bruxelles 1978, nr 786; *Hollstein's Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts, ca. 1450–1700*, vol. 44: Rotterdam 1996, s. 168, nr 750; vol. 62, Rotterdam 2003, s. 64–65, nr 712.

⁶ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 62, Rotterdam 2003, s. 142, 143, nr. 169, 770.

⁷ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 2, Amsterdam 1950, s. 37, nr 3. J. Berwinckel pozostaje słabo rozpoznany sztycharzem, nie są znane nawet podstawowe informacje na jego temat – Sigrid Trauzeddel, *Berwinckel, Joan*, [w:] *AKL*, Bd. 10, München–Leipzig 1995, s. 172.

⁸ M. Mauquoy-Hendrickx, *Les estampes...*, nr 777; *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 63: Rotterdam 2004, s. 20, nr 927.

zredukowane do wersji popiersiowej. Na korzyść tej tezy przemawia układ ciała Marii, lekko pochylonej do przodu, z głową na bok oraz dłońmi skrzyżowanymi na piersiach. Powtórzony został także układ siedmiu mieczy wbitych w jej ciało oraz charakterystyczne wywinięcie szaty na jej szyi. Nie można przy tym wykluczyć, że funkcjonowała także inna wersja tego miedziorytu, wzbogacona o narzędzia Męki Pańskiej, która została wykorzystana przez Vicka.

Wykonane w niewysokim reliefie wizerunki Ewangelistów, umieszczone na zakończeniach ramion krzyża relikwiarzowego z Trutowa, wykazują zbieżności z drukami graficznymi autorstwa Crispijna de Passe'a I (1564–1637) na podstawie kompozycji Lucasa van Leyden, wydanych w Kolonii około 1600 r.⁹ Wszyscy apostołowie ukazani zostali w pozycji siedzącej, wraz z ich symbolami. Podobieństwa zaobserwować można zwłaszcza w przypadku postaci św. Marka, gdzie układ ciała został niemal dokładnie odwzorowany (il. 45, 46). Złotnik zrezygnował z większości szczegółów tła, takich jak stół i kolumna, jednak pozostawił zarówno okno z charakterystycznymi ukośnymi listwami, jak również drapowaną kotarę po prawej stronie. Co ciekawe, na tej samej rycinie oparta została postać św. Łukasza, powtarzająca układ ciała św. Marka, jedynie lew zastąpiony został przez woła, zaczerpniętego z odpowiedniego sztychu z serii de Passe'a (il. 47, 48). Pozostałe przedstawienia z medalionów w treflach krzyża nie są zależne od wskazanych rycin – zapewne wykorzystano inne druki graficzne.

Na stopie dzieła z Trutowa umieszczony został wizerunek Matki Bożej Szkaplerznej (il. 49), nawiązujący do malowidła w ołtarzu bocznym trutowskiego kościoła¹⁰. Maria ukazana

⁹ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 15, Amsterdam 1964, s. 157, nr. 212–215. Na temat C. de Passe'a: Max Dittmar Henkel, *Passe, Crispyn I de*, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 26, Leipzig 1932, s. 280–281.

¹⁰ Krystyna S. Moisan, Beata Szafraniec, *Maryja orędowniczka wiernych*, Warszawa 1987 [= *Ikonografia nowożytnej sztuki kościelnej w Polsce. Sztuka nowożytna*, t. 2], s. 100–101, il. 145.

została w półpostaci, okryta płaszczem z zaznaczoną na ramieniu gwiazdą, w koronie oraz ze szkaplerzem z mariogramem. Na ramionach trzyma przytulające się do niej Dzieciątko, dotykające rączką twarzy matki. Kompozycja ta jest niemal dokładnym odwzorowaniem miedziorytu autorstwa Peetera Clouweta (1629–1670), wydanego w Antwerpii przed 1670 r. (il. 50)¹¹. Szytych ten był wielokrotnie kopiowany i przerabiany przez innych tamtejszych rytowników, o mniejszym talencie, na przykład Jacobusa de Mana I (czynny 1676–1719) oraz Susannę Verbruggen (czynna 1710–1752)¹². Warto przy tym zwrócić uwagę na identyczne ukształtowanie postaci Madonny z Dzieciątkiem na wotum z Muzeum w Grudziądzu, gdzie zamiast szkaplerza Maria trzyma różaniec, oraz na przypisanej Vickowi plakietce ofiarowanej przez Czapskich do fary w Chełmnie, tym razem bez dodatkowego atrybutu w dłoni Matki Bożej (il. 22, 25). Drobne przeróbki graficznego wzoru pozwoliły w obu przypadkach na dostosowanie przedstawienia do wymagań zamawiających.

Dwie sceny zamieszczone na stopie kielicha przechowywanego w Muzeum w Pelplinie: Modlitwa w Ogrójcu oraz Zmartwychwstanie Chrystusa (il. 51, 52) również mają swoje bliskie odpowiedniki w szytach z kolońskiej oficyny Crispijna de Passe'a I (il. 53, 54). Oba należą do cyklu dwudziestu miedziorytów

¹¹ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 4, Amsterdam 1951, s. 173, nr 5a. Rycina według inskrypcji oparta została na obrazie Madonny Karmelitańskiej z Neapolu (XVI w., obecnie w zbiorach Museo Diocesano Napoli). Na temat P. Clouweta: Willy Le Loup, Uta Römer, *Clouwet, Peeter*, [w:] *AKL*, Bd. 19, München–Leipzig 1998, s. 601.

¹² Emile-H[enri] van Heurck, *Les images de dévotion anversoises du XVIe au XIXe siècle*, De Gulden Passer, Jaar. VIII: 1930, s. 135–136, 147–148. Druki z ich warsztatów notowane były na aukcjach internetowych, np.: *Madonna vom Berg Karmel Skapulier 17.Jh. Seide – del Carmine Scapolare Scapular*, eBay.com, <http://www.ebay.com/itm/Madonna-vom-Berg-Karmel-Skapulier-17-Jh-Seide-del-Carmine-Scapolare-Scapular-/391366720884?hash=item5b1f463d74:g:NYgAAOSw5dNWm~-D> [dostęp 22 VI 2017].

obrazujących Pasję Chrystusa i wydane zostały w 1600 r.¹³ Scena modlitwy Jezusa niemal wiernie odpowiada rytowanemu pierwowzorowi: złotnik oddał takie szczegóły jak lekko kręcone, długie włosy, rozszerzone rękawy oraz fałdy szaty, spod której wystaje naga stopa. Vick schematycznie zaznaczył także roślinność, zarówno za plecami Chrystusa, jak i bezpośrednio przed nim. Zrezygnował jedynie z przedstawienia śpiących apostołów: Piotra, Jakuba i Jana oraz zbliżającej się grupy zbrojnych, dodał z kolei kielich w obłokach, do którego zwraca swą twarz Jezus. Analogicznie do miedziorytu de Passe'a wyobrażona została także sylwetka Zmartwychwstałego, z jedną ręką uniesioną, drugą zaś, trzymającą krzyż, nieco opuszczoną oraz silnie wysuniętą nogą. W jego otoczeniu znajdują się żołnierze, z których jeden wznosi wysoko włócznię. Ponownie odnaleźć można cały szereg bardzo podobnych druków graficznych, opracowanych przez innych rytowników, np. w antwerpskiej pracowni Collaertów¹⁴. Tym niemniej sceny na kielichu Vicka wydają się być najbliższe właśnie wzorom de Passe'a, względnie ich późniejszym trawestacjom.

Trzecie przedstawienie z pelplińskiego kielicha: Upadek pod krzyżem (il. 55), w największym stopniu przypomina miedzioryt z cyklu trzynastu scen pasyjnych autorstwa antwerpskiego rytownika Cornelisa Galle'a I (1576–1650) (il. 56)¹⁵. Rozbudowaną scenę zredukowano jedynie do postaci Chrystusa w otoczeniu dwóch oprawców. Za graficznym pierwowzorem powtó-

¹³ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 15, Amsterdam 1964, s. 145, nr. 137, 152.

¹⁴ Za przykład posłużyć mogą miedzioryty Jana Collaerta II ilustrujące zbiór kazań Martinusa Bacciusa *Den Schadt der Catholicker Sermoonen*, wydanych w Antwerpii w 1597, s. 57, 86 czy rycina Adriaena Collaerta ze sceną Zmartwychwstania (*Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 44, Rotterdam 1996, s. 84, nr 315).

¹⁵ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 7, Amsterdam 1952, s. 53, nr. 72–84. Na temat C. Galle'a: Manfred Sellink, *Galle (1.) Cornelis (I)*, [w:] *AKL*, Bd. 48, München–Leipzig 2006, s. 8–9.

rzono układ ciała Chrystusa wraz z dwoma siepaczami. Z kolei sznur przewiązany na jego biodrach oraz układ ręki trzymającej krzyż sugeruje inspirację jeszcze jednym drukiem graficznym, być może ze sceną spotkania św. Weroniki pochodzącą z cyklu 51 scen pasyjnych wykonanych przez Adriaena Collaerta (ok. 1560–1618) na podstawie Maertena de Vosa (il. 57)¹⁶.

Wizerunek św. Jadwigi Śląskiej umieszczony na czaszy puszki eucharystycznej z Łążyńna (il. 58) jest zapewne zredukowaną wersją sztychu z serii zwanej *Icones et Miracula Sanctorum Poloniae*, wydanej w 1606 r. w Kolonii przez Petera Overadta (il. 59)¹⁷. Cykl ten stanowił podstawowe źródło inspiracji dla wyobrażeń polskich świętych, wykorzystywany był w całej Rzeczypospolitej i znany szerokiej rzeszy twórców. Odwoływano się do niego także w Toruniu, zarówno w malarstwie, jak i w złotnictwie, o czym świadczy postać św. Stanisława pochylającego się nad Piotrowinem na stopie monstrancji autorstwa Martina Gierschnera z kościoła dominikańskiego (1694, obecnie w Muzeum w Pelplinie)¹⁸. Na rycinie ze św. Jadwigą, wykonanej według inwencji Antonia Tempesty, ukazano śląską księżną w pozycji klęczącej, ze złożonymi rękami przed krucyfiksem, w otoczeniu winiet ze scenami z jej legendy hagiograficznej. Vick przedstawił tylko centralne wyobrażenie, ograniczając się jedynie do prezentacji świętej w ujęciu półpostaciowym przed krzyżem.

Obie sceny figuralne zdobiące korpus kufła przechowywanego w muzeum w Opawie: celebrowanie Paschy oraz zatonięcie Egipcjan w Morzu Czerwonym (il. 35, 60), zaczerpnięte zostały z kolei z *Icones Biblicae*, opracowanego przez Matthäusa

¹⁶ *Hollstein's Dutch and Flemish...*, vol. 4, Amsterdam 1949, s. 202, nr. 65–115. Na temat A. Collaerta: Manfred Sellink, *Collaert (1.) Adriaen*, [w:] *AKL*, Bd. 20, München–Leipzig 1998, s. 272.

¹⁷ Ryszard Knapiński, Monika Witkowska, *Polskie niebo. Ikonografia hagiograficzna u progu XVII wieku*, Pelplin 2007, s. 227–229, il. 78.

¹⁸ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 216; B. Łyczak, *Dawny, barokowy ołtarz...*, s. 206.

Meriana I (1593–1650) zbioru rycin obrazujących historie biblijne, wydanej po raz pierwszy w latach 1625–1627 (il. 61, 62)¹⁹. Wykorzystywane były one bardzo często przez gdańskich złotników, dla przykładu identyczne kompozycje z zatonięciem Egipcjan, oddane w technice trybowania, odnaleźć można na kufkach Nathanaela Schlaubitza²⁰.

To samo źródło inspiracji czytelne jest także w przypadku wotum z kościoła z Lipinek, gdzie górna część przedstawienia Przemienienia na górze Tabor powtarza schemat Meriana²¹. Postacie Mojżesza, Eliasza oraz Jezusa przedstawione zostały w takich samych pozach, w lustrzanym odbiciu względem ryciny.

Z pewnością dla pozostałych scen figuralnych zdobiących dzieła z warsztatu tego toruńskiego złotnika także odnaleźć można odpowiedniki graficzne. Dla przykładu, umieszczone na kielichu z Grudziądza (il. 38) postacie jezuickich świętych oraz wizerunki maryjne mogły zostać zaczerpnięte z ilustracji z nieustalonej dotąd księgi wydanej przez zakonną oficynę, które fundatorzy wskazali jako wzór. Interesujący jest w tym kontekście fakt odnalezienia podczas wykopalisk w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Toruniu miedzianego medalionu z przedstawieniem św. Ignacego Loyoli, ukazanego identycznie jak na kielichu Vicka, co wskazuje na posilkowanie się w obu przypadkach tym samym drukiem graficznym²².

¹⁹ Matthäus Merian, *Icones Biblicæ. Præcipuas sacræ Scripturæ Historias eleganter & graphice repræsentantes*, [T. 1], Straßburg [1625], s. 89, 91. Na temat M. Meriana I i *Icones Biblicæ...*: Marion Keuchen, *Bild-Konzeptionen in Bilder- und Kinderbibeln. Die historischen Anfänge und ihre Wiederentdeckung in der Gegenwart*, T. 1, Göttingen 2016 [= *Arbeiten zum Religionspädagogik*, Bd. 61], s. 93–100; Lucas Heinrich Wüthrich, *Merian, Matthæus d.Ä.*, [w:] *AKL*, Bd. 89, Berlin-Boston 2016, s. 146–148.

²⁰ A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 157–158, 395–396.

²¹ Matthäus Merian, *Novi Testamenti D. N. Iesu Christi. Præcipuæ historiae et Visiones, picturis elegantissimis in æs incisus, repræsentatæ*, [Straßburg] 1629, s. 57.

²² K. Kluczewajd, *Skarby kościoła...*, s. 69, kat. nr 57.

ORNAMENTYKA

Działalność Geoga Vicka przypadła na okres dynamicznych zmian w sposobie kształtowania ornamentyki. Chętnie wykorzystywano jeszcze tradycyjne, późnobarokowe zwoje listowia akantowego oddawane w plastycznym reliefie. Począwszy od lat dwudziestych, stopniowo na terenie Prus Królewskich pojawiała się także płaska, rytowana dekoracja z dominacją łamanej wstęgi, charakterystyczna dla okresu regencji. Toruński złotnik sprawnie stosował obie formy zdobienia. W realizacjach oznaczonych cechami używanymi przed 1728 r. dominowały ornamenty akantowe, jednak już wówczas tworzył także dzieła pokryte wyłącznie regencyjną taśmą. Później zaś stosował głównie nowszy typ dekoracji, nie odrzucając jednak zupełnie motywów roślinnych.

Ornamentyka akantowa, charakterystyczna dla okresu późnego baroku, dominowała w dziełach złotników Prus Królewskich od czwartej ćwierci XVII w.²³ Rozprzestrzeniła się dzięki wzornikom graficznym licznie publikowanym w południowych Niemczech, zwłaszcza w Augsburgu oraz Norymberdze. Tamtejsi wydawcy drukowali propozycje miejscowych inwentorów, zainspirowanych początkowo najnowszym zdobnictwem francuskim²⁴. Kwestia wykorzystywania tych wzorników przez toruńskich złotników była już podnoszona przez badaczy, chociażby w kontekście twórczości Nicolausa i Johanna Christiana Bröllmannów, posiłkujących się projektami Johanna Wilhelma Heela (1664) czy Johanna Conrada Reuttimanna (ok. 1676–1681)²⁵.

²³ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 303.

²⁴ Peter Jessen, *Der Ornamentstich. Geschichte der Vorlagen des Kunsthandwerks seit dem Mittelalter*, Berlin 1920, s. 226. Poszczególne wzorniki także w nazwach nawiązywały do francuskiej proveniencji ornamentów, ich tytuły często zawierały określenia typu „französisches Lauber-Buch” czy „Inventiones von frantzösischem Laub-Werck”.

²⁵ J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, cz. 1, s. 111–112, 114, 117 (należy w tym miejscu zaznaczyć, że ilustracja nr 12 została źle podpisana, w rzeczywistości

W realizacjach Georga Vicka można zaobserwować specyficzny, wręcz linearny sposób formowania listowia o ostrych, postrzępio-nych krawędziach. Rozpropagowany został on na przełomie XVII i XVIII w., głównie poprzez wzorniki wydawane w augsburskich oficynach Josefa Friedricha Leopolda oraz Jeremiasa Wolffa, a opracowane między innymi przez Aegidiusa Bichela (1696–1704)²⁶, Georga Conrada Bodenehra (ok. 1700, według anonimowego projektu, być może A. Bichela)²⁷, a także wspomnianego już Johanna Conrada Reuttimanna (1697)²⁸. W Gdańsku ten sposób zdobnictwa zaobserwować można już w twórczości Jacoba Beckhausena (kubek ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, koniec XVII w., il. 71)²⁹, szerszą popularność jed-

---

przedstawia ona kartę nie ze wzornika Johanna Unselta z ok. 1690 r., a projekt Johanna Wilhelma Heela ze zbioru 6 rycin wydanych w 1664 r. – por. *Katalog der Ornamentstich-Sammlung des Kunstgewerbe-Museums*, [oprac. Peter Jessen], Leipzig 1894, s. 83, nr 464; Felicitas Rothe, *Das deutsche Akanthusornament des 17. Jahrhunderts: zum Frage seiner Selbständigkeit*, Berlin 1938 [= Forschungen zur deutschen Kunstgeschichte, Bd. 29], il. 10b). Na temat J. W. Heela (1637–1709): Sven Hauschke, *Heel, Johann Wilhelm*, [w:] *AKL*, Bd. 71, Berlin-Boston 2011, s. 16.

²⁶ Dankmar Trier, *Bichel, Aegidius*, [w:] *AKL*, Bd. 10, München-Leipzig 1995, s. 490.

²⁷ *Katalog der Ornamentstich-Sammlung...*, s. 22, nr 72. Georg Conrad Bodenehr (1663–1710) zajmował się głównie przygotowaniem rycin architektonicznych oraz ornamentalnych – Claudia Däubler, *Bodenehr (3.) Georg Conrad*, [w:] *AKL*, Bd. 12, München-Leipzig 1996, s. 74.

²⁸ Wzorniki J. C. Reuttimanna *Ein Neues Büchlein mitt Frantzösösischem Laubwerck* (1697) oraz *Ein Neues Buch mit Französösischem Laubwerck und Früchten für die Silber Arbeiter und Anderen Liebhaber der Künst Nützlich zugebrauchen* (ok. 1697) zawierają projekty w takiej właśnie graficznej, linearnej manierze, różne od jego wcześniejszych inwencji (*Katalog der Ornamentstich-Sammlung...*, s. 20, 83, nr 63, 468). Por. też: Lotte von Eyern, *Reuttimann, Johann Conrad*, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 28, Leipzig 1934, s. 201–202.

²⁹ Nr inw. 9289. Por. *Aurea porta Rzeczypospolitej: sztuka gdańska od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2: *Katalog*, Gdańsk 1997, s. 406, kat. nr IX.54 (oprac. Anna Piskorz).

nak zyskał w drugim i trzecim dziesięcioleciu XVIII w., głównie za sprawą Nathanaela Schlaubitza (1662–1726, mistrz 1690)³⁰ oraz złotników z jego kręgu: Siegfrieda Örnstera (1662–1735, mistrz 1691)³¹ i Johanna Jödego (1678–1743, mistrz 1707), który okres czeladniczy odbył właśnie u Schlaubitza³². W Toruniu tendencja ta nie zaznaczyła się aż tak wyraźnie, jednak można zaobserwować ją na niektórych realizacjach, chociażby z warsztatów Johanna Christiana Bröllmanna (kielich z Muzeum Okręgowego w Toruniu, 1709) i Jacoba Weintrauba (monstrancja z kościoła św. Jakuba w Toruniu, 1704; stopa kielicha z kościoła Mariackiego w Toruniu, 1709, il. 73)³³.

Dekoracja roślinna na naczyniach Vicka najbliższa jest propozycjom Aegidiusa Bichela, zawartym we wzornikach wydanych przez Josefa Friedricha Leopolda, zwłaszcza w zbiorze zatytułowanym *Allerhand INVENTIONES von Frantzösischem Laub-Werckh Wie solches anietzo auf die Neueste Manier gebräuchlich ist* z 1696 r. (il. 63, 64)³⁴. Analogicznie zakomponowane zostały silnie poskręcane liście o niedużych blaszkach i postrzępionych krawędziach, zdobiące stopy kielichów z Grudziądza (il. 39), Pelplina i Torunia oraz puszek z Łążyna (il. 36). Ich line-

³⁰ Por. chociażby dekorację kufli Schlaubitza przechowywanych w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu, Altonauer Museum w Hamburgu oraz odnotowanego w handlu antykwarycznym – A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 394, 397, kat. nr XXV/19, XXV/30, XXV/33. Na temat N. Schlaubitza: J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 185, nr 142.

³¹ Na przykład w dekoracji kielicha oraz puszek na komunikanty z Żarnowca z ok. 1710–1720 r. – *Gdańsk dla Rzeczypospolitej w służbie Króla i Kościoła*, Warszawa 2004, s. 342–344, nr kat. V.35 (oprac. Michał Woźniak) M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 83, 182. Na temat S. Örnstera: J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 179, nr 118.

³² Na przykład dekoracja kielicha w Roźentalu z 1726 r. – M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 89. Na temat J. Jödego: J. Kriegseisen, *Słownik złotników gdańskich...*, s. 172–173, nr 86.

³³ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 304, t. 2, il. 104, 107, 224.

³⁴ *Katalog der Ornamentstich-Sammlung...*, s. 22, nr 73.

arny charakter podkreśla zastosowanie płytkiego reliefu, a także – miejscowo – grawerunku. Na kartach wzornika Bichela odnaleźć można także charakterystyczne trójliście, powtórzone na brzuścach ampułek z Działynia (il. 15).

Georg Vick stosował ponadto dekorację w formie kwiatowych lub owocowych festonów. Pojawiają się one na stopie i nodusie kielicha z Grudziądza, na stopie krzyża z Trutowa oraz na korpusie kadzielnicy z Torunia. Ten typ zdobnictwa również zyskał największą popularność w ostatniej ćwierci XVII w.; chętnie wykorzystywany był przez złotników toruńskich. Za przykład posłużyć mogą realizacje Paula Detloffa (stopa kielicha z Rogóżna, lata osiemdziesiąte XVII w.) oraz Ephraima Henningasa (nodus puszki na komunikanty z Dźwierzna, 1692)³⁵. Sposób zakomponowania festonów na naczyniach Vicka odpowiada rozwiązaniom ze wzornika *Neu inventirte Festonen von Früchten und Blumen mit Laub und Bandel-Werck* opracowanego przez Johanna Leonharda Eislera (1672–1733), a opublikowanego w norymberskiej oficynie Johanna Christopha Weigela około 1715 r. (il. 64, 65)³⁶. Nieduże pęki kwiatów i liści dekorujące grudziądzki kielich (il. 39) są odwzorowaniem zwisów z karty tytułowej, natomiast w zdobieniach krzyża relikwiarzowego z Trutowa (il. 49) oraz toruńskiej kadzielnicy wyraźne są inspiracje inwencjami z pozostałych kart tego wydawnictwa. Warto przy tym zauważyć, że podobne formy festonów widnieją na stopach dwóch kielichów z toruńskiego kościoła Świętojańskiego: dziełach Jacoba Wein-

³⁵ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 171, 584.

³⁶ *Katalog der Ornamentstich-Sammlung...*, s. 24, nr 86. J. L. Eisler był członkiem wielopokoleniowej rodziny złotniczej w Norymberdze, a także projektantem i sztycharzem niezwykle popularnych wzorników ornamentalnych – Sven Hauschke, *Eisler, (9.) Johann Leonhard*, [w:] *AKL*, Bd. 33, München–Leipzig 2002, s. 73; *Eisler, Johann Leonhard*, [w:] *Nürnberger Künstlerlexikon: Bildene Künstler, Kunsthandwerker, Gelehrte, Sammler, Kulturschaffende und Mäzene vom 12. bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*, hrsg. von Manfred H. Grieb, München 2007, Bd. 1, s. 336.

trauba (ok. 1715, il. 74) oraz Johanna Christiana Bröllmanna (ok. 1720, il. 76)³⁷.

Vick równoległe z motywami roślinnymi stosował także odmienny typ ornamentyki, składający się z zgeometryzowanych, abstrakcyjnych form wstęgowych i cęgowych. Na terenach niemieckich pojawiły się one krótko po 1700 r. Impuls ponownie przyszedł z Francji, a głównym źródłem fascynacji niemieckich inwentorów były arabeski zaprojektowane przez Jeana Beraina (1640–1711), królewskiego malarza, dekoratora i projektanta³⁸. Jako pierwsi łamaną wstęgę wplekli w ornamentalne zwoje: złotnik Albrecht Biller (1703) oraz architekt Paul Decker I (po 1705), a ich rozwiązania rozpowszechniali wydawcy z Augsburga (Johann Friedrich Leopold, Jeremias Wolff) i Norymbergi (Johann Christoph Weigel)³⁹. W pierwszej ćwierci XVIII w. ten typ zdobnictwa, określaną jako *Bandelwerk*, cieszył się coraz większym powodzeniem za sprawą kolejnych wzorników pochodzących z południowoniemieckich oficyn, opracowanych między innymi przez Johanna Leonharda Eislera, Nicolausa Antona Gutweina, Johanna Erharda Heiglana czy Johanna Daniela Preisslera⁴⁰. Regencyjna ornamentyka charakteryzowała się całkowitym podporządkowaniem strukturze dzieła. Formowana była

³⁷ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, il. 209 [Bröllmann]; K. Kluczajd, *Skarby kościoła Mariackiego...*, il./s. 108 [Weintraub].

³⁸ Lars Olof Larsson, Bodil Maria Busch, *Das Zeitalter Ludwig XIV.*, [w:] *Geborgene Schätze. Europäische Ornamentstiche 1500–1800*, red. Lars Olof Larsson, Sabine Behrens, Flensburg 2004, s. 82–83. Na temat J. Beraina: Jérôme de La Gorce, *Berain, (3.) Jean (I)*, [w:] *AKL*, Bd. 9, München–Leipzig 1994, s. 209–210.

³⁹ P. Jessen, *Der Ornamentstich...*, s. 229, 231; Hannelore Müller, *Biller, (1.) Albrecht*, [w:] *AKL*, Bd. 11, München–Leipzig 1995, s. 37–38; Barbara Kutscher, *Decker, Paul d.Ä.*, [w:] *AKL*, Bd. 25, München–Leipzig 2000, s. 130–131.

⁴⁰ P. Jessen, *Der Ornamentstich...*, s. 233, 235. Na temat poszczególnych twórców: Claudia Däubler-Hauschke, *Gutwein, Nicolaus Anton*, [w:] *AKL*, Bd. 66, München–Leipzig 2010, s. 319; *Heiglen, Johann Erhard*, [w:]

płasko, linearnie, zazwyczaj w technice grawerowania, względnie niewysokiego reliefu. Często stosowano ją w bordiurach, jako uzupełnienie gładkich przestrzeni⁴¹. Wymagała zatem opanowania nieco innych umiejętności manualnych oraz wykształcenia odrębnej wyobraźni kompozycyjnej, niż bardziej plastyczne w wyrazie sploty akantowe. Jej popularność trwała do początku lat trzydziestych, gdy zastąpiona została dekoracją rokokową⁴².

W złotnictwie toruńskim motyw łamanej taśmy pojawił się krótko przed 1720 r.⁴³ Do pionierów nowego sposobu zdobienia zaliczyć należy Johanna von Hausena II, który wstęgowe formy umieścił między innymi na puszcze na komunikanty ze Świerczynek, datowanej według inskrypcji na 1718 r., a także na krzyżu relikwiarzowym z katedry w Chełmży (obecnie w Muzeum Diecezjalnym w Pelplinie) oraz puszcze z Zawidza (oba dzieła z ok. 1720 r.)⁴⁴. Regencyjną stylistykę stosował także Johann Christian Bröllmann (puszka na susz herbaciany w zbiorach Westpreussisches Landesmuseum w Warendorfie; kielich z kościoła Świętojańskiego w Toruniu, il. 76)⁴⁵. Motywy cęgowe pojawiały się również na szyjkach stóp obecnie zaginionych kielichów z toruńskich

Thieme-Becker, Bd. 16, Leipzig 1923, s. 269–270; *Preißler, Johann Daniel*, [w:] *Nürnberger Künstlerlexikon...*, Bd. 3, s. 1172–1173.

⁴¹ Günter Irscher, *Kleine Kunstgeschichte des europäischen Ornaments seit der frühen Neuzeit (1400–1900)*, Darmstadt 1984, s. 245.

⁴² Martin Angerer, *Das Ornament in der deutschen Goldschmiedekunst von der Spätgotik bis zum Klassizismus*, [w:] *Deutsche Goldschmiedekunst vom 15. bis zum 20. Jahrhundert aus dem Germanischen Nationalmuseum*, oprac. Klaus Pechstein i inni, Nürnberg-Berlin 1987, s. 57–77, tu: s. 68.

⁴³ Tymczasem w Gdańsku pojedyncze dzieła z grawerowaną łamaną wstęgą przeplatającą listowie akantu pojawiły się już w pierwszym dziesięcioleciu XVIII w., na przykład dzban liturgiczny Michaela Dietricha z Muzeum Narodowego w Gdańsku – *Złotnictwo od XIV do XX wieku...*, s. 42, kat. nr I.31.

⁴⁴ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, il. 223 [Zawidz]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 175 [Świerczynki], 369 [Pelplin].

⁴⁵ K. Kluczajd, *Skarby toruńskiej...*, s. 46, kat. nr 68 [Toruń]; A. Frąckowska, J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, s. 167–168, nr 14, il. 9 [Warendorf].

kościółów ewangelickich: staromiejskiego i nowomiejskiego, wykonanych przez Jacoba Weintrauba⁴⁶. Złotnik ten najwyraźniej nie należał jednak do zwolenników nowego sposobu dekoracji i pozostał przy zwojach akantowych, odpowiadających jego predylekcji do plastycznie kształtowanego zdobnictwa w technice trybowania.

U Georga Vicka regencyjne ornamenty pojawiły się już na kielichu z Grudziądza z 1721 r., gdzie szyjkę stopy zdobią drobne, rytowane motywy wstęgowo-cęgowe i kampanule, będące jednak tylko uzupełnieniem dla dominujących splotów akantowych (il. 39). Odważniej wyeksponowana taśma zaś występuje na puszcze na komunikanty z Działynia (il. 37, 42). Z kolei dwa inne dzieła opatrzone znakami złotniczymi używanymi do 1728 r., to jest kadzielnica z Ingolstadt oraz dzban chrzcielny z toruńskiej fary staromiejskiej, dekorowane są już wyłącznie grawerowanym *Bandelwerkiem* (il. 13, 17). W późniejszym okresie twórczości Vick stosował głównie zdobnictwo regencyjne, pokrywające monstrancję z Lisewa, tackę na ampułki z Trutowa, dwie aplikacje na obrazy z Lipinek, kufel z Wiednia oraz lampę wieczną z Gniezna (tu ze względu kształtu naczynia wymuszony przez jego funkcję, taśma wpleciona została w ażurowe zwoje akantu).

Wśród południowoniemieckich wzorników ornamentalnych, które prawdopodobnie dostarczyły inspiracji Vickowi, należy zwrócić uwagę na niezwykle popularną serię *Neu Inventiones Laub und Bandel-Werck* opracowaną przez wspomnianego wyżej złotnika Johanna Leonharda Eislera. Liczyła ona trzynaście części, opublikowanych w norymberskiej oficynie Johanna Christopha Weigela w latach ok. 1715–1726⁴⁷. Zestawienie realizacji Vicka (il. 17, 37) z przykładowymi planszami z szóstego,

⁴⁶ E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, Taf. 24, 25.

⁴⁷ *Katalog der Ornamentstich-Sammlung...*, s. 24, nr 83. Tomy jedenasty, dwunasty, oraz nienumerowany trzynasty opublikowała po śmierci J. C. Weigela w 1726 r. wdowa, Barbara.

sioódmego i trzynastego tomu wzornika ukazuje ten sam sposób kształtowania ornamentu wstęgowo-cęgowego, poprzetykanego drobnym listowiem akantowym (il. 67–69). Mimo że torunianin nie kopiował pomysłów Eislera dosłownie, inspiracje są czytelne. Wrażenie to wzmacnia się zwłaszcza przy porównaniu z dziełami złotniczymi Eislera, jak dwie tace, przechowywane w Museum für Kunst und Gewerbe w Hamburgu oraz Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze⁴⁸. Wpływ na charakter detali ornamentalnych u Vicka mogły mieć ponadto inwencje Johanna Jacoba Billera z wzornika *Neues Zierathen Buch von Schlingen und Bändelwerk*, wydanego w drugim dziesięcioleciu XVIII w. w Augsburgu przez Jeremiasa Wolffa (il. 70)⁴⁹.

Często stosowanym przez Vicka elementem zdobniczym jest motyw przecinających się dwóch wstęg z wpisanymi w nich kwiatami, widoczny na stopie i pokrywie puszki z Działynia (il. 37) oraz na ćwierćwałku pokrywy kadzielnicy z Torunia, a także na drzwiczkach *reservaculum* lisewskiej monstrancji. Analogiczny pas dekoracyjny znajduje się też na puszcze na komunikanty ze Świerczynek autorstwa Johanna von Hausena II z 1718 r., od którego Vick zapewne zaczerpnął ten motyw⁵⁰. Nie można jednak wykluczyć inspiracji wzornikami graficznymi Johanna Jacoba Billera oraz Johanna Leonharda Eislera (il. 67). Ten ostatni sam zastosował podobną dekorację na pucharze strzeleckim z ok. 1720 r., przechowywanym w Germanisches Nationalmuseum⁵¹.

⁴⁸ G. Irmscher, *Kleine Kunstgeschichte...*, il. 149; *Deutsche Goldschmiedekunst...*, s. 214–216, nr 114.

⁴⁹ J. J. Biller (1684–1723) działał jako złotnik i inwentor ornamentów w Augsburgu – Hannelore Müller, *Biller, (7.) Johann Jacob*, [w:] *AKL*, Bd. 11, München–Leipzig 1995, s. 38.

⁵⁰ W taki sam sposób ozdobione zostały ćwierćwałki stopy oraz pokrywy kufła roboty gdańszczanina Petera Rhodogo III (1659–1717, mistrz 1688) – A. Frąckowska, *Srebrne kufle...*, s. 385, kat. nr XXXI/23.

⁵¹ *Deutsche Goldschmiedekunst...*, s. 222–223, nr 203.

W zakresie opanowania ornamentyki twórczość Geорга Vicka należy ocenić dobrze. Jego okres wyuczenia w gdańskim warsztacie Beckhausena przypadł jeszcze na czas dominacji trybowanych, późnobarokowych splotów akantowych. Warto zaznaczyć, że toruński mistrz znakomicie dostosował się do zmian zachodzących w zdobnictwie. Sprawnie kreował linearną taśmę według południowoniemieckich wzorów, przestawiając się na nowszy typ dekoracji, wykonywanej przede wszystkim w technice rytowania. Złotnik nie dostosował się natomiast do kolejnej za jego aktywności zawodowej zmiany stylistyki w ornamentyce; nie pojawiają się na jego realizacjach motywy rokokowe, obecne od lat trzydziestych na terenach niemieckich, a dekadę później także w Toruniu.

PODSUMOWANIE:

OCENA TWÓRCZOŚCI GEORGA VICKA NA TLE ZŁOTNICTWA PRUS KRÓLEWSKICH PIERWSZEJ POŁOWY XVIII W.

Toruńskie złotnictwo czasów nowożytnych charakteryzowało się dobrym poziomem technicznym i artystycznym wyrobów, na terenie Prus Królewskich ustępując jedynie potężnemu środowisku w Gdańsku. O sile Torunia świadczyła nie tyle liczba działających tu wybitnych indywidualności, ile wysoka jakość produkcji, utrzymująca się aż do połowy XVIII w. Dzieła z warsztatu Vicka tworzą zwarty korpus o podobnej, solidnej klasie wykonania, a spora liczba znanych realizacji, w tym przygotowanych na zlecenie znaczących fundatorów, jak toruńska Rada Miasta oraz miejscowi jezuici, świadczy o pochlebnej ocenie jego twórczości przez współczesnych. Z pewnością Vick nie był w toruńskim środowisku osobowością wiodącą, narzucającą innym złotnikom wypracowane przez siebie rozwiązania formalne, a raczej sam czerpał z doświadczeń bardziej uzdolnionych mistrzów, zwłaszcza Jacoba Weintrauba i Johanna von Hausena II. Zwracano już uwagę na fakt, że to zapewne na ich pracach wzorował tradycyjnie kształtowane bryły naczyń, charakteryzujące się dobrze wywarzonymi, smukłymi proporcjami¹. Uwidacznia się w nich swoisty kon-

---

¹ M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, s. 238; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82, 107.

serwatyzm stylowy, wspólny dla całego środowiska toruńskiego, które chętnie korzystało z utrwalonych rozwiązań, przejętych od wcześniejszych pokoleń twórców.

W zakresie ornamentyki Vick początkowo wykorzystywał nieco anachroniczne już wówczas sploty akantowe. Stosowane przez niego silnie poskręcane zwoje listowia o linearnych, postrzępionych blaszkach najbardziej zbliżone są do zdobnictwa charakterystycznego dla gdańszczan: Siegfrieda Örnstera oraz Johanna Jödego. Z czasem jednak coraz odważniej dekorował swoje dzieła płaską, rytowaną wstęgą, typową dla okresu regencji. Warto podkreślić, że stylistyka ta nie zyskała w Toruniu zbyt dużej popularności – realizacje innych jej przedstawicieli: Jacoba Jenny'ego oraz Johanna von Hausena II, jedynie powierzchownie pokryto elementami wstęgowo-cęgowej dekoracji. Podobnie było w Gdańsku, gdzie twórcy tacy jak Michael Dietrich i Christian Schubert II, okazjonalnie tylko pokrywali tradycyjne formy naczyń motywami regencyjnymi. Taka ornamentykę chętniej wykorzystywał Johann Christoph Geese prowadzący swój warsztat w Olsztynie. Ponadto Vick stosował także godronowanie, dekorację rozpowszechnioną na przełomie XVII i XVIII w., a zaczerpniętą z klasycyzującego baroku francuskiego, czego najlepszym przykładem jest dzban chrzcielny z toruńskiej fary². Skromniejsze rzędy prostopadłych pukli odnaleźć można także na nodusach oraz szyjkach stóp kielichów i puszek. Ten sposób zdobienia naczyń rzadko spotykany był na terenie Prus Królewskich, choć odnaleźć go można między innymi na kielichach Johanna von Hausena II (np. z kościoła Mariackiego w Toruniu) oraz działającego w Malborku Georga Platza (Muzeum Archidiecezjalne w Oliwie, 1 ćw. XVIII w.), a także na monstrancjach mistrzów gdańskich: Nathanaela Schlaubitza (Lignowy, 1 ćw. XVIII w.) czy Johanna Jödego (kościół pw. św. Mikołaja w Gdańsku, 1731)³.

² M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 71.

³ Michał Woźniak, *Sprzęty liturgiczne roboty złotniczej z kościoła Mariackiego w Toruniu*, [w:] *Dzieje i skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, red.

Pojawiające się na dziełach Vicka przedstawienia figuralne komponowane były w uproszczony, zredukowany sposób, co wskazuje na przeciętne umiejętności w zakresie trybowania. Uwidacznia się to chociażby przy porównaniu scen pasywnych z kielicha w Pelplinie z ich prawdopodobnymi pierwowzorami graficznymi. Postacie mają toporne ciała, niejednokrotnie o zachwianych proporcjach, ich twarze zaś wykonane są niezgrabnie oraz schematycznie. Zestawienie realizacji Vicka z dziełami Jacoba Weintrauba, na przykład z Torunia (kielich, 1709, il. 73), Nowego Miasta Lubawskiego (monstrancja, 1712 i kielich, 1728, il. 75) oraz Lubrańca (kielichy, 1715, 1716, 1728), obnaża różnice w możliwościach technicznych obu złotników⁴. Dekoracje figuralne prezentujące lepszą jakość artystyczną od wyrobów Vicka wykonywali także inni, współcześni mu mistrzowie toruńscy: Jacob Hermann (kielich w Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej, 1714) oraz Johann Christian Bröllmann (puszka na komunikanty ze Strzelna, ok. 1723)⁵.

Po przeprowadzeniu analizy twórczości Georga Vicka, można stwierdzić, że pod względem umiejętności technicznych nie wyróżniał się on w środowisku toruńskim. Jego dzieła prezentowały dobrą klasę, jednak odbiegały jakością wykonania od wyrobów Johanna von Hausena II, Jacoba Hermanna oraz Johanna Christiana Bröllmanna, nie wspominając o Jacobie Weintraubie, bezsprzecznie najlepszym wówczas mistrzu. Wśród złotników działających w Gdańsku stylistycznie najbliżsi – choć ponownie lepsi technicznie – byli Vickowi przedstawiciele dwóch pokoleń twórców późnobarokowych: Nathanael Schlaubitz (mistrz 1690), Siegfried Örnster (mistrz 1691), Michael Dietrich (mistrz 1703) oraz Johann Jöde (mistrz 1707). Warto w tym miejscu zaznaczyć,

---

Katarzyna Kluczward, Toruń 2005, s. 404; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 69, 71, 257, 262.

⁴ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 109–112, 226.

⁵ M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 103, 183.

że większość z wymienionych złotników była wychowankami Jacoba Beckhausena. Terminowali u niego: Vick, von Hausen II oraz Dietrich, natomiast Örnster odbył w jego warsztacie staż czeladniczy przed uzyskaniem mistrzostwa. Wszyscy oni wykonywali tradycyjnie kształtowane naczynia, biegle komponując rebusowaną ornamentykę, co najpewniej wynieśli od swojego nauczyciela. Pozostawali oni przy tym otwarci na nowe wpływy, choć sami nie należeli do wyróżniających się innowatorów.

Prezentowana praca jest pierwszą tak szczegółową próbą rozpoznania życia i dorobku artystycznego Georga Vicka. Kompleksowe badania archiwalne oraz terenowe pozwoliły na zaprezentowanie jego biografii oraz zestawienie korpusu znanych dzieł warsztatu, w tym uzupełnienie go o nowe, nieznane dotąd sprzęty. Być może w przyszłości uda się odnaleźć kolejne realizacje złotnika, które pozwolą spojrzeć na jego twórczość w jeszcze pełniejszym świetle; jak dowodzi przykład monstrencji z Lisewa Kościelnego, wprowadzonej do obiegu naukowego dopiero w 2012 r., odkrycia takie wciąż się zdarzają. Na wnikliwe opracowanie czeka także szereg innych mistrzów działających w Toruniu, w tym tych wyróżniających się talentem i kunsztem artystycznym wyrobów. Niesłabnące zainteresowanie badaczy tym ośrodkiem rokuje nadzieje na powstanie kolejnych monografii złotników oraz uzupełnienie przy tym wiadomości na temat Georga Vicka.

KATALOG DZIEŁ

W katalogu zastosowano układ alfabetyczny, według nazw miejscowości, w których obecnie znajdują się dzieła. W pozycji „Znaki złotnicze” w nawiasach kwadratowych umieszczono odnośniki do publikacji zawierających zestawienie cech mistrzowskich oraz miejskich: GK-M = M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy na ziemiach...*; MG = M. Gradowski, *Znaki na srebrze...*

A. DZIEŁA ZACHOWANE

A-1. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 21)

1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Chełmno, kościół archiprezbiterialny pw. Wniebowzięcia NMP, antepedium ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane.

Wymiary: wys. 23 cm, szer. 20,2 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Inskrypcje: *Pan: Jan Sadkowski Sendzia y Rajcza Miasta: Brodniczy: Roku 1728:*

Opis: prostokątna, w ramce z półwałka, z przedstawieniem Matki Bożej Bolesnej w mandorli z wbitymi w pierś siedmioma mieczami, przed nią *Arma Christi*. Dookoła mandorli grawerowane promienie. U dołu po prawej stronie klęczący szlachcic w żupanie, po

lewej schematyczna panorama miasta, zapewne Brodnicy. W górnych narożnikach uskrzydłone główki anielskie.

Bibliografia: J. Fankidejski, *Obrazy cudowne...*, s. 54; *KZSP*, t. XI, z. 4: *Powiat chełmiński*, s. 23, il. 379; T. Chrzanowski, M. Korneczek, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 82, 122, il. 233; Jerzy Więckowiak, *Piety pomorskie w rzeźbie, malarstwie i złotnictwie*, Pelplin 2002, s. 208, il./s. 216; M. Pielas, *Matka Boska...*, s. 145–146, il. 56; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 66, nr 51/86; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 244, przyp. 154; t. 2, il. 492; K. Krupska, *Nowożytne złotnictwo wotywno...*, s. 56, 97–98, 120, 149, 155, 326–327, il. 115.

A-2. PUSZKA NA KOMUNIKANTY (il. 8)

1725 r. (na podstawie inskrypcji)

Działyń (pow. golubsko-dobrzyński), kościół parafialny pw. Trójcy Świętej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 40 cm, szer. stopy 16,5 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Inskrypcje: na rewersie stopy: **Do Kosciola Dzialinskiego: J Mosci: P: Wojwodzie: Jacob Dzialinskiego: tom Puske dał Robjic: Anno 1725**

Historia: ufundowana w 1725 r. przez Jakuba Działyńskiego herbu Ogończyk (1708–1756), syna Michała, kasztelana brzesko-kujawskiego. Odnawiana w 1979 r.

Opis: stopa okrągła, z szeroką kryzą, dzielona uskokiem na dwie części. Ćwierćwałkowy cokolik wypełniony repusowaną dekoracją w postaci przecinających się dwóch wstęg z wpisanymi kwiatami, spłaszczona część górna zdobiona grawerowanymi ornamentami wstęgowo-roślinnymi. Szyjka stopy gładka, od góry dekorowana stylizowanym pasem ornamentu roślinnego oraz

godronowaniem. Nodus tralkowy, ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami. Dolna część nodusu zdobiona fryzem, górna zaś główkami kobiecymi. Czasza szeroka, ujęta w ażurowy koszyczek uformowany z ornamentu roślinnego. Na koszyczku uskrzydłone główki anielskie oraz plakiety z przedstawieniami Trójcy Świętej, *Piety* i św. Józefa z Dzieciątkiem. Od góry koszyczek zdobiony fryzem ze stylizowanych listków. Pokrywa wysoka, zdobiona pasem grawerowanego ornamentu wstęgowo-cęgowego z motywami roślinnymi oraz repusowaną dekoracją, analogiczną jak na stopie. W zwieńczeniu krucyfiks z odlaną postacią Ukrzyżowanego Chrystusa, wpisany w glorię o kształcie serca, uformowaną z naprzemiennie ustawionych prostych i płomienistych promieni. Do pokrywy wtórnie przytwierdzone dwa trzpienie.

Bibliografia: KZSP, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 10, il. 131; Rocznik Diecezji Włocławskiej, t. XIV: 1978, s. 96; Zbigniew Nawrocki, Andrzej Warszycki, *Zabytki architektury i sztuki*, [w:] *Dzieje Golubia-Dobrzyńia i okolic*, red. Kazimierz Chruściński, Toruń 1979, s. 179–206, tu: s. 205; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, s. 322; J. Samek, *Pozycja Torunia...*, s. 216; *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 2, s. 135, il. barwna; M. Woźniak, *Sztuka złotników...*, s. 130–131, il. 48; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122, il. 236; Jan Samek, *Polskie złotnictwo*, Wrocław 1988, s. 164; Andrzej Mietz, *Nowożytnie zabytki epigraficzne Kikoła i okolicy. Stan zachowania i wartość źródłowa*, [w:] *Ziemia dobrzyńska. Zeszyty historyczne dobrzyńskiego oddziału WTN*, z. 1, Rypin 1989, s. 22; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Woźniak, *Sprzęty liturgiczne...*, s. 404; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 137, nr 101/5; Michał Woźniak, *Sztuka złotnicza w Toruniu*, [w:] *Klejnot w Koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich*, t. 1: *Eseje*, red. Czesława Betlejewska, Gdańsk 2006, s. 59–71, tu: il. 13; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 107; t. 2, il. 184; Agnieszka Bender, *Rzemiosło artystyczne*, [w:] *Późny barok, rokoko, klasycyzm (XVIII wiek)*, Warszawa 2016 [= *Sztuka polska*, t. 5], s. 551–595, tu: s. 558.

A-3. APLIKACJE NA OBRAZ (il. 18)

1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Działyń (pow. golubsko-dobrzyński), kościół parafialny pw. Trójcy Świętej

Materiał i technika: srebro repusowane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 75 cm, szer. 60 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Opis: przeznaczone do obrazu Marii z Dzieciątkiem (ok. poł. XVII w.) umieszczonego w feretronie. Składają się z sukienki obejmującej obie postacie bez twarzy, dłoni i stóp Dzieciątka. Pierwotnie powyżej głów postaci umieszczono dwie korony i dziesięć gwiazd (obecnie korony i cztery gwiazdy zaginione). Postać Marii ukazana od bioder, lekko zwrócona w prawo, w płaszczu z welonem. Prawa dłoń uniesiona na wysokości piersi, na lewym ramieniu Dzieciątka. Jezusek w lewej dłoni trzyma jabłko, prawą unosi w geście błogosławieństwa. U dołu trybowany pas ornamentu roślinnego.

Bibliografia: KZSP, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 9 [tu datowana na 1700 r.]; *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 2, s. 60; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122; Mirosław Krajewski, Andrzej Mietz, *Zabytki Ziemi Dobrzyńskiej. Przewodnik bibliograficzny*, Włocławek 1996, s. 37 [tu datowana na 1700 r.]; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368.

A-4. KIELICH MSZALNY (il. 3)

1721 r. (na podstawie inskrypcji)

Grudziądz, kościół parafialny pw. św. Mikołaja

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 27 cm, szer. stopy 15,4 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6]; pruski znak podatkowy

z wizerunkiem orła służący do znakowania kościelnych wyrobów złotniczych zwolnionych od rekwizycji (używany w latach 1809–1812) [MG, nr 3].

Inskrypcje: w medalionach na czaszy: *S. IGNATIVS; S. XAVERIVS; B STANISLAVS KOSTKA*; na rewersie stopy: *Collegii: Graudentini. Soc JESU an. 1721.*

Historia: pierwotnie w kościele jezuickim w Grudziądzu. Zapewne jest to kielich, wykonany za kadencji rektora Kazimierza Czyżewskiego (1712–1722) kosztem 60 zł, ofiarowanych przez toruńskich dominikanów.

Opis: stopa okrągła, z szeroką kryzą, wysklepiona, zdobiona repusowaną dekoracją liściastą, główkami anielskimi oraz trzema plaketami z przedstawieniem *Immaculaty*, sceną Nauczania Marii i Chrystogramem. Szyjka stopy dekorowana grawerowanym ornamentem wstęgowym, od góry stylizowane listki oraz godronowanie. Owalny nodus, ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, zdobiony uskrzydłonymi główkami aniołków i kiściami owoców, grawerowanym ornamentem liściastym, a od góry godronowaniem. Czasza szeroka, ujęta w wysoki, ażurowy koszyczek uformowany z ornamentu liściastego z wpisanymi trzema plaketami z wizerunkami śś. Ignacego Loyoli, Franciszka Ksawerego i Stanisława Kostki oraz uskrzydłonymi główkami anielskimi. Od góry koszyczek zdobiony fryzem ze stylizowanych listków.

Bibliografia: *KZSP*, t. XI, z. 7: *Powiat grudziądzki*, s. XVIII, 12, il. 170; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, s. 322; J. Samek, *Pozycja Torunia...*, s. 216, il. 5; M. Woźniak, *Sztuka złotników...*, s. 130; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122, il. 235; J. Samek, *Polskie złotnictwo*, s. 164, il. 175; *Dekanat grudziądzki*, Toruń 1997 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 8], s. 54, il./s. 53; J. Tandecki, *Fieck*, *Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 250, nr 167/3; M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*, il. 7; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82; t. 2, il. 121.

A-5. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 22)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Grudziądz, Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi, nr inw. MG/RA/92

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, sztancowane.**Wymiary:** wys. 12,6 cm, szer. 10,1 cm.**Znaki złotnicze:** mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].**Historia:** plakietka należy do grupy przedwojennych nabytków Muzeum. Prawdopodobnie pochodzi z kościoła pw. św. Mikołaja w Grudziądzu, gdzie zawieszona była przy obrazie Matki Bożej Różańcowej.**Opis:** prostokątna, z przedstawieniem Matki Bożej Różańcowej z Dzieciątkiem, ukazanej w półpostaci, w pierścieniu obłoków i promienistej glorii. Poniżej wyobrażenie prawej nogi ukazanej do kolana i lewej ręki ukazanej do łokcia. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.**Źródła:** ADP, Culmensia, sygn. C 072, k. 34.**Bibliografia:** Jadwiga Drozdowska, *Zbiory działu sztuki*, [w:] *120 lat Muzeum w Grudziądzu*, red. Anna Wajler, Grudziądz 2004, s. 140; K. Krupska, *Nowożytne złotnictwo wotywno...*, s. 97–98, 133, 384, il. 117.**A-6. KADZIELNICA (il. 13)**

1719–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Ingolstadt, zbiory prywatne Elisabeth i Dr. Dr. Heinera Meininghausów

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane.**Wymiary:** wys. 27 cm.**Znaki złotnicze:** mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Historia: pierwotne miejsce przeznaczenia nieznane. Przed 1993 r. ofiarowana przez Meininghausów Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze, gdzie kadzielnica otrzymała numer inwentarzowy KG 1327 – obecnie odebrana przez właścicieli.

Opis: podstawa okrągła, z szeroką kryzą, na ćwierćwałku cokołlika zdobiona grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi. Korpus sześcioboczny, każdy bok zdobiony grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi oraz zamocowaną w środkowej części sześcioramienną gwiazdą. Pokrywa u dołu sześciokątna, ku górze owalna, ażurowa. Na jej szczycie kula z okrągłym zaczepem dla łańcucha. Kadzielnica podwieszona na trzech łańcuchach bocznych i jednym od góry. Uchwyt półkolisty, z szeroką kryzą.

Bibliografia: K. Pechstein, *Schätze deutscher Goldschmiedekunst*, s. 1657; Ursula Timann, *Rauchfaß*, [w:] Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums und Berichte aus den Forschungsinstitut für Realienkunde, 1994, s. 156.

A-7. APLIKACJA NA OBRAZ (il. 19)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Lipinki (pow. nowomiejski), kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane.

Wymiary: wys. 32 cm, szer. 19 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: pierwotnie oprócz sukienki istniała także korona.

Opis: przeznaczona do obrazu z przedstawieniem Przemienienia Pańskiego z ołtarza głównego. Składa się z jednej blachy obejmującej całą postać Jezusa bez głowy, stóp i dłoni. Zdobiona grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi, u dołu pas ornamentu roślinnego. Obecnie lewa ręka ułamana.

Źródła: ADP, Culmensia, sygn. C 069, s. 86.

Bibliografia: *Dekanat nowomiejski*, s. 65.

A-8. APLIKACJA NA OBRAZ (il. 20)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Lipinki (pow. nowomiejski), kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane.

Wymiary: wys. 40 cm, szer. 34 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: pierwotnie oprócz sukienki istniała także korona.

Opis: przeznaczona do obrazu z przedstawieniem Matki Bożej Różańcowej (niezachowany). Składa się z jednej blachy – obejmującej całą postać bez głowy i dłoni. Maria lekko zwrócona w lewo, w płaszczu, z lewą ręką wyciągniętą, w prawej dłoni berło. Zdobiona grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi, u dołu pas ornamentu roślinnego. Na piersiach Marii sześcioramienna gwiazda.

Źródła: ADP, Culmensia, sygn. C 069, s. 86.

Bibliografia: *Dekanat nowomiejski*, s. 65.

A-9. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 23)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Lipinki (pow. nowomiejski), kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła

Materiał i technika: srebro repusowane, sztanconwane.

Wymiary: wys. 18 cm, szer. 15 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: prawdopodobnie plakietka umieszczona była pierwotnie przy obrazie z przedstawieniem Przemienienia Pańskiego w ołtarzu głównym.

Opis: prostokątna, z przedstawieniem Przemienienia Pańskiego. W centrum Jezus z rozłożonymi rękami, unoszący się w obłokach. Po jego bokach Mojżesz z tablicą dziesięciu przykazań oraz prorok Eliasz. Poniżej klęczący apostołowie: Piotr, Jakub i Jan. U dołu klęczący fundatorzy z rękami złożonymi do modlitwy: po lewej stronie szlachcic w żupanie z szablą przy boku, po prawej kobieta w długiej sukni. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: K. Krupska, Nowożytnie złotnictwo wotywnie..., s. 97–98, 134, 388, il. 116; Katarzyna Krupska, *Wizerunki wotywnie św. Jakuba Starszego Apostoła na ziemi chełmińskiej*, [w:] *Camino Polaco. Teologia – sztuka – historia – terażniejszość*, t. 3, red. Piotr Roszak, Waldemar Rozynekowski, Toruń 2016, s. 133, il. 3.

A-10. MONSTRANCJA (il. 10)

Około 1730–1735 r. (na podstawie źródeł pisanych)

Lisewo Kościelne (pow. inowrocławski), kościół parafialny pw. śś. Marii Magdaleny i Wojciecha

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złożone, kameryzowane.

Wymiary: wys. 63 cm, stopa 25 x 18 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: wykonana na początku lat trzydziestych XVIII w. Najprawdopodobniej w tym celu przetopiono poprzednią monstrancję, w 1729 r. określoną jako wymagającą naprawy. Złocenia późniejsze. Odnawiana w 2012 r.

Opis: w typie promienistym z ramionami. Stopa owalna, o obrysie złożonym z odcinków koła, wysklepiona, z grawerowanym

ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi oraz dwoma medalionami z trybowanymi wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem i herbem Grzymała. Trzon smukły, powyżej szyjki stopy zdwojony pierścień oraz gruszkowaty nodus zdobiony grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym. Na nodusie graniasty łącznik, lekko rozszerzający się ku górze, zdobiony grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi. Ramiona, przytwierdzone do górnej krawędzi łącznika, zbudowane z ceownikowych odcinków z odlanymi figurkami śś. Wojciecha i Stanisława na końcach (prawdopodobnie wcześniejsze, wykorzystane wtórnie). Na łączniku półplastyczna figura Matki Bożej z Dzieciątkiem stojącej na półksiężycu. Za figurą trzpień, na którym osadzona gloria z przemiennie ustawionych prostych i płomienistych promieni kameryzowanych na końcach. Oprawę *reservaculum* stanowi otok zdobiony repusowanymi uskrzydłonymi główkami aniołków wśród obłoków oraz kameryzacją. Na rewersie okrągłe drzwiczki umożliwiające wkładanie hostii, zdobione ornamentem w postaci dwóch przecinających się wstęg z wpisanymi kwiatami. W zwieńczeniu glorii kameryzowana korona oraz krzyż z odlaną figurą Ukrzyżowanego. Źródła: AAG, Archiwum Konsystorza Generalnego w Gnieźnie, sygn. A Cons E 12, s. 99; sygn. A Cons E 16, s. 47; sygn. A Cons E 19, k. 276.

Bibliografia: M. Woźniak, *Monstrancja w kujawskim Lisewie...*

A-11. PUSZKA NA KOMUNIKANTY (il. 9)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Łążyn (pow. toruński), kościół parafialny pw. św. Walentego

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 34 cm, szer. stopy 15 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7]; litera A (późniejsza).

Inskrypcje: w medalionach na czaszy: *S ANDREAS*; *S: VALENTI*; *S HEDWIGA / Abi: Sie: Modlic: Sa: Duse: Smarlich*; na rewersie stopy: *PARAFIA ŁĄŻYŃ RENOWACJA 2000* (współczesna).

Historia: pierwotne miejsce przechowywania nieznane. Zakupiona do kościoła w Łążyńcu w 1783 r. kosztem 117 zł 26 gr w miejsce poprzedniej, skradzionej. Odnawiana w 2000 r.

Opis: stopa okrągła, z szeroką kryzą, zdobiona repusowanym ornamentem liściastym, uskrzydłonymi główkami anielskimi oraz trzema medalionami z *Arma Christi*. Szyjka stopy gładka, od góry zwieńczona fryzem stylizowanych listków. Gruszkowaty nodus ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, zdobiony postaciami aniołków przytrzymujących kartusze z chrystogramem, mariogramem i veraikonem. Czasza szeroka, z ażurowym koszyczkiem uformowanym z ornamentu roślinnego z uskrzydłonymi główkami anielskimi oraz medalionami z wizerunkami śś. Jadwigi, Andrzeja i Walentego. Od góry koszyczek zdobiony fryzem ze stylizowanych listków. Pokrywa gładka, zwieńczona koroną księżęcą.

Źródła: ADP, Culmensia, sygn. C 068, k. 300r-v, 503, 516, 380v

Bibliografia: *KZSP*, t. XI, z. 16: *Powiat toruński*, s. 45, il. 245; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122; *Dekanat bierzgłowski*, Toruń 1996 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 2], s. 73; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 107–108, przyp. 96.

A-12. KUFEL (il. 35)

1731–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych i medalu)

Opawa, Sleszké zemské muzeum, nr inw. U 5 E

Materiał i technika: srebro grawerowane, odlewane, medal srebrny.

Wymiary: wys. 17 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: pierwotne miejsce przeznaczenia nieznane. Ofiarowany w 1893 r. Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe (obecnie Slezské zemské muzeum) przez Antonie Beyer z domu Baronową Hartitsch.

Opis: o cylindrycznym korpusie z pokrywą i uchem. Stopa z szeroką kryzą, wysklepiona w kształt ćwierćwałka, dekorowana grawerunkiem z pejzażem wiejskim. Na korpusie grawerowane sceny celebracji Paschy i zatonięcia Egipcjan w Morzu Czerwonym. Kabłąkowe ucho oraz uchwyt pokrywy w formie dwóch rozchylonych w kształt litery „V” wolut odlewane. Pokrywa powtarza kształt i dekorację stopy, od góry wtopiony medal wybity z okazji 500-lecia Torunia z 1731 r. (aut. Fridrich Marl, Berlin).

Bibliografia: *Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe in Troppau (Schlesisches Landesmuseum. Katalog der Ausstellung von Alt-Oesterreichischen Goldschmiedearbeiten. 1 September bis 1 Oktober 1904, Troppau [1904], s. 112, nr 369; K.K. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie Ausstellung alter Gold- und Silberschmiede-Arbeiten. April – Mai 1907. Katalog, Wien 1907, s. 107, nr 583; Eduard Leisching, Die Ausstellung von alten Gold- und Silberschmiedearbeiten im K.K. Österreichischen Museum. II. Ausser-Österreich, Kunst und Kunsthandwerk. Monatsschrift des K.K. Österr. Museums fuer Kunst und Industrie, Jahrg. X: 1907, H. 8–9, s. 438–480, tu: s. 472; E. W. Braun, Das Kaiser Franz Josef-Museum..., s. 20, il. tabl. XII, nr 24; E. von Czihak, Die Edelschmiedekunst..., s. 136; L. Lepszy, Przemysł złotniczy..., s. 286; Vieck, Georg, [w:] Thieme-Becker, Bd. 34, Leipzig 1940, s. 334; T. Chrzanowski, M. Kornecki, Złotnictwo toruńskie..., s. 82, 122; J. Tandecki, Fieck, Georg, s. 368.*

A-13. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 24)

1728–1754 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Ostrowo nad Gopłem (pow. inowrocławski, gm. Kruszwica), kościół parafialny pw. św. Mateusza

Materiał i technika: srebro sztancowane.

Wymiary: wys. 10 cm, szer. 9,2 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B].

Historia: w kościele ostrowskim wota zawieszane były przez wiernych przy obrazie św. Walentego w ołtarzu ustawionym przy zakrystii.

Opis: w kształcie serca z wpisanym mariogramem. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 527, nr 402/38; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 242, przyp. 143; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 97–98.

A-14. KIELICH MSZALNY (il. 5)

1719–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Pelplin, Muzeum Diecezjalne im. biskupa Stanisława Wojciecha Okoniewskiego, sygn. MDP/8/zł

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 26,5 cm, szer. stopy 15,5 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Inskrypcje: na rewersie stopy: *Collegii: Thoruny Soc. Jesu:* oraz *PELPLIN* (współczesna).

Historia: pierwotnie w toruńskim kolegium jezuickim. Według J. Ciemnołońskiego i J. Pasierba po kasacie kolegium przeniesiony do Chełmży, a następnie do Pelplina. W 1905 r. znajdował się w kaplicy gimnazjalnej (św. Krzyża) przy katedrze pelplińskiej.

Opis: stopa okrągła, z szeroką kryzą, wysklepiona, zdobiona repusowaną dekoracją liściastą, główkami anielskimi oraz trzema plaketami ze scenami Modlitwy w Ogrójcu, Upadku pod

krzyżem i Zmartwychwstania Chrystusa. Szyjka stopy gładka, od góry dekorowana fryzem ze stylizowanych listków. Gruszkowaty nodus ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, zdobiony grawerowanym ornamentem liściastym oraz uskrzydłonymi główkami aniołków, a od góry godronowaniem. Czasza gładka, bez koszyczka, z lekko wygiętą wargą.

Bibliografia: R. Frydrychowicz, *Geschichte der cistercienserabtei...*, s. 523; J. Ciemnołoński, J. Pasierb, *Pelplin*, s. 264 [tu jako nieznany mistrz]; M. Woźniak, *Sztuka złotników...*, s. 129–130; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122, il. 234; Janusz St. Pasierb, *Pelplin i jego zabytki*, Warszawa–Pelplin 1993, s. 108; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 544, nr 413/14; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82.

A-15. KIELICH MSZALNY (il. 4)

1719–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Toruń, kościół katedralny pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, złożone.

Wymiary: wys. 24 cm, szer. stopy 13,7 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Inskrypcje: na rewersie stopy: *Collegii: Thorun: Soc: Jesu: oraz BAZYLIKA KATEDRALNA TORUŃ* (współczesna).

Historia: należał do toruńskiego zakonu jezuitów.

Opis: stopa okrągła, z szeroką kryzą, wysklepiona, zdobiona repusowaną dekoracją liściastą, główkami anielskimi i trzema plaketami z *Arma Christi*. Szyjka stopy gładka, od góry dekorowana fryzem ze stylizowanych listków. Gruszkowaty nodus ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, zdobiony grawerowanym

ornamentem liściastym i kiściami owoców oraz godronowaniem na górze. Czasza szeroka, ujęta w wysoki, ażurowy koszyczek uformowany z ornamentu roślinnego z trzema plaketami z *Arma Christi* oraz uskrzydłonymi główkami anielskimi.

Bibliografia: E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136; L. Lepszy, *Przemysł złotniczy...*, s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122; *Dekanaty toruńskie – I, II, III*, Toruń 1995 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 15/16/17], s. 104; K. Kluczajd, *Skarby toruńskiej katedry*, s. 47, kat. nr 70, il./s. 116; Jerzy Domaśłowski, *Wyposażenie wnętrza*, [w:] *Bazylika katedralna świętych Janów w Toruniu*, red. Marian Biskup, Toruń 2003 [= *Zabytki Polski Północnej*, nr 12], s. 109–228, s. 217; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 777, nr 601/6; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82.

A-16. DZBAN CHRZCIELNY (il. 17)

1724–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych i źródeł pisanych)
Toruń, kościół katedralny pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty

Materiał i technika: srebro grawerowane, puklowane.

Wymiary: wys. 18,2 cm, stopa 10,5 x 9,4 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Inskrypcje: na brzuścu: -:E.P.T.:-

Historia: należał do sprzętów parafialnych, wykonany po 1724 r. – nie wymieniony w wizytacji z tego roku. Pierwotnie z tacą, której brakowało już na początku XIX w.

Opis: typu hełmowego. Stopa okrągła, z szeroką kryzą, spłaszczona u góry, na ćwierćwałkowym cokoliku zdobiona godronowaniem. Na trzonie pierścień. Korpus cylindryczny, z szerokim wyłotem zdobiony rytowanym ornamentem wstęgowo-cegowym

z motywami roślinnymi. Ucho odlewane, o kształcie masywnej woluty.

Źródła: AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 41, s. 31; sygn. 42, s. 35; sygn. 44 [a], s. 6; sygn. 44 [b], s. nlb; sygn. 44 [c], s. 8.

Bibliografia: E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136; L. Lepczy, *Przemysł złotniczy...*, s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 82, 122, il. 239; *Dekanaty toruńskie...*, s. 104; K. Kluczwajd, *Skarby toruńskiej katedry*, s. 17, 49, kat. nr 82; J. Domaśłowski, *Wyposażenie wnętrza*, s. 217; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 779, nr 601/18; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207–208, przyp. 101; t. 2, il. 392.

A-17. KRZYŻ RELIKWIARZOWY (il. 11)

1728–1754 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Trutowo (pow. lipnowski), kościół klasztorny karmelitów pw. św. Anny

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złożone.

Wymiary: wys. 41 cm, szer. stopy 20 x 15 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B].

Opis: stopa owalna, o obrysie złożonym z odcinków koła, wysklepiona, zdobiona repusowanymi uskrzydłonymi główkami anielskimi i pękami owoców oraz dwoma medalionami z przedstawieniami nauczania Marii oraz Matki Bożej Szkaplerznej. Szyjka stopy gładka, od góry zwieńczona fryzem stylizowanych listków. Gruszkowaty nodus ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, dekorowany główkami anielskimi oraz grawerowanym ornamentem liściastym i wstęgowym. Krzyż gładki, o treflowych zakończeniach ramion. Na awersie pełnoplastyczna figura Ukrzyżowanego oraz medaliony z postaciami czterech Ewangelistów na zakończeniach ramion. Na rewersie okrągłe zagłębienie

zawierające relikwie św. Plácidy za szybką umieszczoną w otoku zdobionym godronowaniem.

Bibliografia: KZSP, t. XI, z. 9: *Powiat lipnowski*, oprac. Ryszard Brykowski, Izabella Galicka, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1969, s. 64, il. 177; Rocznik Diecezji Włocławskiej, t. XIV: 1978, s. 101; *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 2, s. 68; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122; A. Mietz, *Nowożytny zabytki...*, s. 28; M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki Ziemi Dobrzyńskiej...*, s. 184; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 805, nr 612/9; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 182, 189; Mirosław Krajewski, *Pod szatą Karmelu. Kościół i klasztor Karmelitów w Trutowie na ziemi dobrzyńskiej i okolica*, Trutowo-Brodnica 2016, s. 81, il.

A-18. TACKA NA AMPUŁKI (il. 16)

1728–1754 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Trutowo (pow. lipnowski), kościół klasztorny karmelitów pw. św. Anny

Materiał i technika: srebro grawerowane, odlewane.

Wymiary: 28 x 21,5 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B].

Inskrypcje: na odwrocie *Conuentus Trutouiensis*

Opis: owalna z faliście wyciętymi narożnikami i szerokim kołnierzem zdobionym grawerowanym ornamentem wstęgowym. Lustro lekko zagłębione, z dwoma gniazdami na ampułki.

Bibliografia: KZSP, t. XI, z. 9: *Powiat lipnowski*, s. 64 [tu bez autora]; M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki Ziemi Dobrzyńskiej...*, s. 185 [tu bez autora]; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 805, nr 612/11; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207, przyp. 106; M. Krajewski, *Pod szatą Karmelu...*, s. 81, il.

**B. DZIEŁA ZAGINIONE, O NIEZNANYM MIEJSCU
PRZECHOWYWANIA LUB WZMIANKOWANE ŹRÓDŁOWO**

B-1. PARA AMPULEK (il. 15)

1719–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Zaginione. Dawniej: Działyń (pow. golubsko-dobrzyński), kościół parafialny pw. Trójcy Świętej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane.

Wymiary: wys. 12,3 cm, szer. stopy 6 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz. T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Inskrypcje: Według opisu w *Corpus Inscriptionum Poloniae* na ampułce do wody znajdowała się zatarta inskrypcja oraz cyfry 78 na odwrociu pokrywy.

Historia: znajdowały się w kościele jeszcze w latach siedemdziesiątych XX w.

Opis: stopy okrągłe, z szeroka kryzą, spłaszczone u góry. Na ćwierćwałkach zdobione grawerowanymi kiściami winogron i listkami winnego grona. Korpusy gruszkowate, dekorowane repusowanymi i grawerowanymi kiściami winogron. Dzióbki do nalewania o prostej trójkątnej formie. Uszy odlewane, w kształcie wolut. Pokrywy analogiczne do stóp, zdobione grawerowanymi kiściami winogron, w szerokich kryzach trójkątne nakrycia dla dzióbków. Na szczycie pokryw zamontowane pionowo litery A i V.

Bibliografia: KZSP, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 10, il. 140; J. Samek, *Polskie rzemiosło...*, s. 322; J. Samek, *Pozycja Torunia...*, s. 216; *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV, z. 2, s. 136; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122, il. 237; J. Samek, *Polskie złotnictwo*, s. 164; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 137, nr 101/7; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 207, przyp. 101; A. Bender, *Rzemiosło artystyczne*, s. 558.

B-2. LAMPA WIECZNA (il. 14)

1728–1749 r. (na podstawie znaków złotniczych)

Zaginiona. Dawniej: Gniezno, skarbiec katedry

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane.

Wymiary: wys. całości 137 cm, wys. korpusu 45 cm, szer. 35 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w owalu [GK-M, poz. T 120 B]; miejski: Toruń [MG, nr 7].

Historia: pierwotne miejsce przechowywania niepewne. Według Michała Woźniaka pochodziła z kościoła w Łopienniu koło Gniezna, jednak być może była to lampa z kolegiaty w Kruszwicy (kat. nr B-4).

Opis: korpus ażurowy, składający się z półkolistej części dolnej oraz dwóch wałków uformowanych z ornamentu wstęgowo-roślinnego. Pomiedzy wałkami przewężenie, pozbawione dekoracji. U dołu owalna gałka. Na górnym wałku trzy pełnoplastyczne główki anielskie służące jako miejsca zaczepienia łańcuchów zdobionych kulami, przymocowanych do talerzyka. Talerzyk złożony z dwóch półwałków z kieżą, zdobiony grawerowanym ornamentem wstęgowo-cęgowym z motywami roślinnymi. Na szczycie łańcuch służący do zawieszenia lampy.

Bibliografia: M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 196; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 200, nr 133/181; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 214–215; t. 2, il. 409.

B-3. KIELICH MSZALNY

1719–1754 (1745–1749?) r.

Zaginiony. Dawniej: Górsk, kościół Ewangelickiej Gminy Wyznaniowej (obecnie katolicki pw. św. Potra)

Historia: wymieniony w inwentarzu kościoła w Górsku sporządzonym dnia 10 VIII 1910 r. dla konserwatora zabytków Prus Zachodnich (zachowanym w odpisie z 1911 r.). Według kroniki

parafialnej w okresie działalności Vicka ufundowano pięć kieli-
chów, w latach 1745 i 1749.

Źródła: Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malbor-
ku, Rejencja kwidzyńska 1808–1939, sygn. 181/IIa/1683, [bns].

Bibliografia: P. Birecki, *Sztuka luterańska...*, s. 306, przyp. 35.

B-4. LAMPA WIECZNA

1719–1754 r.

Zaginiona. Dawniej: Kruszwica, kolegiata pw. św. Piotra i Pawła

Historia: być może lampa przeniesiona została do skarbcza kate-
dri w Gnieźnie (kat. nr B-2).

Opis: przez Juliusa Kohtego określona jako duża.

Bibliografia: J. Kohte, *Die Kunstdenkmäler...*, s. 43; E. von Czihak,
Die Edelschmiedekunst..., s. 136; L. Lepszy, *Przemysł złotniczy...*,
s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*,
s. 122; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368.

B-5. KADZIELNICA (il. 12)

1724–1728 r. (na podstawie znaków złotniczych i źródeł pisanych)

Zaginiona. Dawniej: Toruń, kościół katedralny pw. św. Jana
Chrzyciela i Jana Ewangelisty

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane.

Wymiary: wys. 29 cm, szer. stopy 14,5 cm.

Znaki złotnicze: mistrzowski: inicjały GV w kole [GK-M, poz.
T 120 A]; miejski: Toruń [MG, nr 6].

Historia: należała do parafii. Powstała po 1724 r., gdy w wizytacji
kościółka wymieniony został jeszcze stary sprzęt. Kadzielnica eks-
ponowana była w 2002 r. na wystawie „Skarby toruńskiej katedry”
w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Obecnie nie udało się jej od-
naleźć ani w kościele, ani w Muzeum Diecezjalnym w Toruniu.

Opis: podstawa okrągła, z szeroką kryzą, na ćwierćwałku cokoli-
ka zdobiona repusowaną dekoracją w postaci wieńca roślinnego

z wpisanymi kwiatami. Korpus zbliżony do kuli, pokryty repusowaną dekoracją roślinną oraz skrzydłami, do których przytwierdzone były odlewane główki anielskie (obecnie zaginione). Pokrywa wysoka, o wydłużonej, półelipsoidalnej formie. U dołu półwałek zdobiony pasem przecinających się dwóch wstęg z wpisanymi kwiatami, górna część ażurowa. Na szczycie kula z okrągłym zaczepem dla łańcucha. Kadzielnica podwieszona na trzech łańcuchach bocznych, uchwyt półkolisty zdobiony grawerowanymi motywami floralnymi.

Źródła: AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 41, s. 31; sygn. 42, s. 35; sygn. 44 [a], s. 6; sygn. 44 [b], s. nlb; sygn. 44 [c], s. 7.

Bibliografia: *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Thorn*, s. 265; E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136; L. Lepszy, *Przemysł złotniczy...*, s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 122; *Dekanaty toruńskie...*, s. 104; M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 196; K. Kluczward, *Skarby toruńskiej katedry*, s. 48, kat. nr 78, il./s. 120; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 779, nr 601/21.

B-6. APLIKACJA NA OBRAZ

1719–1754 r.

Zaginiona. Dawniej: Toruń, kościół katedralny pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty

Materiał i technika: srebro.

Historia: przeznaczona do obrazu z przedstawieniem Najświętszej Marii Panny adorowanej przez dwóch świętych Janów (wykonany w Krakowie w latach trzydziestych XVII w.) umieszczonego w dawnym ołtarzu głównym. Znana jeszcze Eugenowi von Czihakowi. Obecnie nie wiadomo, którą partię wieloczęściowej aplikacji wykonał Vick.

Źródła: AADDT, Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu, sygn. 41, s. 31; sygn. 42, s. 35; sygn. 44 [a], s. 3; sygn. 44 [b], s. nlb; sygn. 44 [c], s. 8; sygn. 51, s. 91.

Bibliografia: E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 133, 136, 137; Bolesław Makowski, *Sztuka na Pomorzu. Jej dzieje i zabytki*, Toruń 1932 [= Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego, t. 9], s. 206; L. Lepszy, *Przemysł złotniczy...*, s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 122; M. Karpowicz, *Uwagi o aplikacjach...*, s. 77; J. Domaśłowski, *Wyposażenie wnętrza*, s. 196 [tu jako nieznaną autor]; B. Łyczak, *Dawny, barokowy ołtarz...*, s. 203–204.

B-7. KOMPLETY ŁYŻEK

1733–1741 lub 1742 r. (na podstawie źródeł pisanych)

Historia: Georg Vick wykonywał na zlecenie toruńskiej Rady Miasta komplety srebrnych łyżek, stanowiących prezenty dla jej członków z okazji Nowego Roku oraz kiery. Sztuńce ofiarowywane w obu terminach czterem burmistrzom i dwóm kamlarzom były wykonane ze srebra i pozłacane, pozostali rajcy zaś otrzymywali łyżki srebrne i tylko z okazji kiery. Vick dostarczał te wyroby od Nowego Roku 1733 do kiery 1741 lub Nowego Roku 1742 (z wyjątkiem Nowego Roku 1734, gdy zamówienie skierowano do Johanna von Hausena II).

Źródła: APT, AmT, kat. II, sygn. XVI-389, s. 303, 304; sygn. XVI-390, s. 324; sygn. XVI-391, s. 320, 328; sygn. XVI-392, s. 300, 308; sygn. XVI-393, s. 316, 321, 322, 323; sygn. XVI-394, s. 280, 285, 286, 287, 290; sygn. XVI-395, s. 286, 293, 294, 295; sygn. XVI-396, s. 281, 282, 287, 288, 289; sygn. XVI-397, s. 281, 290, 291, 292; sygn. XVI-398, s. 271.

Bibliografia: B. Łyczak, *Łyżki, morselki...*, s. 33–48.

B-8. KUFEL Z MONETAMI (il. 34)

1719–1754 r.

W 1964 r. pojawił się w handlu antykwarycznym firmy C. Bednarczyk w Wiedniu

Materiał i technika: srebro grawerowane, odlewane, złożone, monety srebrne.

Opis: o cylindrycznym korpusie z pokrywą i uchem. Stopa z szeroką kryzą, wysklepiona w kształt ćwierćwałka. Pokrywa o analogicznym kształcie. Na korpusie, stopie i pokrywie grawerowany ornament wstęgowo-cęgowy z motywami roślinnymi oraz wtopione monety. Kabłąkowe ucho i uchwyt pokrywy w formie muszli odlewane.

Bibliografia: Die Weltkunst, Jahrg. XXXIV: 1964, s. 521 [reklama antykwariatu C. Bednarczyk]; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 82, 122, il. 238; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; A. Frąckowska, J. Tylicki, *Bröllmannowie...*, s. 139.

C. DZIEŁA PRZYPISANE**C-1. PLAKIETA WOTYWNA (il. 31)**

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)

Boleszyn (pow. nowomiejski), kościół parafialny pw. św. Marcina

Materiał i technika: srebro repusowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 8,7 cm, szer. 7,8 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: w kształcie serca z przedstawieniem monogramu Chrystusa IHS z krzyżem i trzema gwoździami. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 33, nr 23/51; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 242, przyp. 142; K. Krupska, *Nowożytne złotnictwo wotywno...*, s. 98, 303–304.

C-2. PLAKIETA WOTYWNA (il. 32)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)

Boleszyn (pow. nowomiejski), kościół parafialny pw. św. Marcina

Materiał i technika: srebro repusowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 4 cm, szer. 8,8 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna, z przedstawieniem pary oczu z brwiami. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 29, nr 23/9; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 98, 304.

C-3. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 26)

1719–1754 r.

Chełmno, kościół archiprezbiterialny pw. Wniebowzięcia NMP, antepedium ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane.

Wymiary: wys. 12,5 cm, szer. 11,5 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna, w lewym górnym rogu przedstawienie Matki Bożej z Dzieciątkiem ukazanej w półpostaci z koroną na głowie w otoczeniu obłoków. Poniżej, po prawej stronie wyobrażenie klęczącej z rękami złożonymi do modlitwy donatorki w długiej sukni i czepcu. U dołu schematycznie zaznaczona roślinność. W bordiurze perełkowanie.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 65, nr 51/76; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 97, 120, 342, il. 164.

C-4. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 25)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)
Chełmno, kościół archiprezbiterialny pw. Wniebowzięcia NMP,
antepedium ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 14,8 cm, szer. 10,4 cm

Znaki złotnicze: brak.

Inskrypcje: przy postaciach fundatorów: *Elsbehta CZapska i Thomas CZapski*.

Opis: prostokątna, z przedstawieniem Marii z Dzieciątkiem ukazanej w półpostaci z koroną na głowie w otoczeniu obłoków. Poniżej wyobrażenie klęczących donatorów: po prawej stronie mężczyzny, po lewej kobiety. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: J. Fankidejski, *Obrazy cudowne...*, s. 54; KZSP, t. XI, z. 4: *Powiat chełmiński*, s. 24; J. Więckowiak, *Piety pomorskie...*, s. 209; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 69, nr 51/111; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 54, 97, 129, 145, 341–342, il. 26.

C-5. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 27)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)
Chełmno, kościół archiprezbiterialny pw. Wniebowzięcia NMP,
antepedium ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 15,5 cm, szer. 14 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna, z wyobrażeniem Chrystusa na krzyżu. Chrystus w koronie cierniowej z aureolą, na biodrach przepasany perizonium. U podstawy krzyża czaszka i dwie skrzyżowane kości.

Po bokach rodzina fundatorów klęczących z rękami złożonymi do modlitwy i różańcami w dłoniach. Po prawej stronie kobieta i mężczyzna oraz dziecko na łóżeczku u stóp kobiety, po lewej cztery postacie kobiece. U dołu schematycznie zaznaczona roślinność. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lam-brekinu.

Bibliografia: J. Więckowiak, *Piety pomorskie...*, s. 207; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 70, nr 51/115; K. Krupska, Nowożytnie złotnictwo wotywnie..., s. 97, 145, 342–343, il. 118.

C-6. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 28)

1719–1754 r.

Chełmno, kościół archiprezbiterialny pw. Wniebowzięcia NMP, antepedium ołtarza Matki Bożej Chełmińskiej

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane.

Wymiary: wys. 12,8 cm, szer. 10,7 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Inskrypcje: powyżej postaci fundatorów: *Protege in te Sperantes.*

Opis: prostokątna, z przedstawieniem fundatorów klęczących trójkami z rękami złożonymi do modlitwy: po prawej stronie kobiety w długich sukniach i czepcach, po lewej mężczyźni w żupanach. Powyżej monogramy Chrystusa i Marii, pomiędzy nimi niewielka sześcioramienna gwiazda. W bordiurze perełkowanie.

Bibliografia: J. Więckowiak, *Piety pomorskie...*, s. 206; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 64, nr 51/75; K. Krupska, Nowożytnie złotnictwo wotywnie..., s. 97, 343, il. 119.

C-7. PLAKIETKA WOTYWNA (il. 30)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)

Dźwierzno (pow. toruński), kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Materiał i technika: Srebro repusowane, grawerowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 8,2 cm, szer. 9,5 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna z przedstawieniem konia w ujęciu profilowym. U dołu schematycznie zaznaczona roślinność. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 142, nr 106/15; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 98, 156, 373–374, il. 122.

C-8. PLAKIETA WOTYWNA (il. 33)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)

Dźwierzno (pow. toruński), kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Materiał i technika: srebro repusowane, sztancowane.

Wymiary: wys. 4,7 cm, szer. 7,9 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna, z przedstawieniem pary oczu z brwiami. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu.

Bibliografia: M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 141, nr 106/11; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywno...*, s. 98, 374.

C-9. PLAKIETA WOTYWNA (il. 29)

Druga ćwierć XVIII w. (na podstawie analizy stylowej)

Nawra (pow. toruński), kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Materiał i technika: srebro repusowane.

Wymiary: wys. 16,7 cm, szer. 12,8 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: prostokątna, z ornamentalnym zwieńczeniem. W lewym, górnym rogu przedstawienie Matki Bożej z Dzieciątkiem w półpostaci, w pierścieniu obłoków. Poniżej wyobrażenie klęczącego donatora w żupanie, z szablą przy boku. W tle schematycznie zaznaczona roślinność oraz kościół w Nawrze. W bordiurze sztancowany motyw uproszczonego lambrekinu, w zwieńczeniu ornament wstęgowo-cęgowy oraz uskrzydłona główka anielska z chwaścikiem.

Bibliografia: *KZSP*, t. XI, z. 16: *Powiat toruński*, s. 51; M. Gradowski, M. Pielas, *Katalog złotnictwa...*, s. 468, nr 350/14; K. Krupska, *Nowożytnie złotnictwo wotywnie...*, s. 98, 466–467, il. 120.

C-10. KIELICH MSZALNY (il. 7)

1726 r. (na podstawie inskrypcji)

Radomin (pow. golubsko-dobrzyński), kościół parafialny pw. św. Mikołaja

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 22,1 cm, szer. stopy 12,2 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: stopa okrągła z szeroką kryzą, z uskokiem, zdobiona rytowanym ornamentem wstęgowo-roślinnym. Nodus gruszkowaty, ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami. Czasza szeroka, z lekko wygiętą wargą, ujęta w ażurowy koszyczek uformowany z ornamentu wstęgowo-cęgowego. Od góry koszyczek zdobiony fryzem ze stylizowanych listków.

Bibliografia: *KZSP*, t. XI, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, s. 43 [tu: na stopie słabo widoczna data 1726]; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82, przyp. 254.

C-11. KIELICH MSZALNY (il. 6)

1720–1740 r. (na podstawie analizy stylowej)

Sznych (pow. grudziądzki), kościół parafialny pw. św. Mikołaja

Materiał i technika: srebro repusowane, grawerowane, odlewane, częściowo złocone.

Wymiary: wys. 23,3 cm, szer. stopy 14,5 cm.

Znaki złotnicze: brak.

Opis: stopa okrągła z szeroką kryzą, z uskokiem, zdobiona rytowanym ornamentem wstęgowo-roślinnym. Nodus gruszkowaty, ujęty dwoma profilowanymi pierścieniami, dekorowany rytowanymi zwojami stylizowanych liści. Czasza szeroka, z lekko wygiętą wargą, ujęta w ażurowy koszyczek uformowany z ornamentu wstęgowo-roślinnego. Od góry koszyczek zdobiony fryzem ze stylizowanych listków.

Bibliografia: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82, przyp. 254.

D. DZIEŁA WĄTPLIWE LUB NIESŁUSZNIE PRZYPISANE

D-1. KIELICH MSZALNY

Toruń, kościół katedralny pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty

Wymiary: wys. 23 cm.

Inskrypcje: *Collegii Thorun. Soc. Jesu.*

Historia: należy podać w wątpliwość, czy ten obiekt w ogóle istniał. E. von Czihak wzmiankował dwa kielichy z cechami Vicca znajdujące się w toruńskim kościele, oba o identycznych opisach i inskrypcjach. Przy jednym z nich powołał się na inwentarz autorstwa J. Heisego. Zapewne doprowadziło to do dwukrotnego wymienienia tego samego kielicha z Torunia (kat. nr A-15), ewentualnie chodzić mogło o dzieło znajdujące się obecnie w Pelplinie (kat. nr A-14). Kolejni autorzy powoływali się na informacje Czihaka nie weryfikując ich.

Bibliografia: *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Thorn*, s. 265; E. von Czihak, *Die Edelschmiedekunst...*, s. 136; L. Lep-szy, *Przemysł złotniczy...*, s. 286; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 81, 122; J. Tandecki, *Fieck, Georg*, s. 368; M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 1, s. 82.

D-2. KUFEL Z POKRYWĄ

Toruń, kościół katedralny pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewan-gelisty

Historia: informację o nim podali T. Chrzanowski i M. Kornecki powołując się na pracę E. von Czihaka. W rzeczywistości chodzi tu o dzban chrzcielny („Gießler in Kannenform”, kat. nr A-16), w wyniku błędnego tłumaczenia przekształcony w nieistniejący kufel z pokrywą.

Bibliografia: T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Złotnictwo toruńskie...*, s. 122.

BIBLIOGRAFIA

SKRÓTY UŻYTE W BIBLIOGRAFII:

AKL – *Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*

AUNC – *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo*

KZSP – *Katalog zabytków sztuki w Polsce*

SBPN – *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*

Thieme-Becker – *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*

TSB – *Toruński słownik biograficzny*

ŹRÓDŁA

Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej (AADDT)

Akta z Bazyliki Katedralnej w Toruniu

sygn. 40: *Visitatio Decanalıs Torunensis Ecclesia Praepositalıs et Parochialis SS^m Joannis Baptistae et Evangelistae in Veteri Civitate intra maenia Die 29. Marti 1724to.*

sygn. 41: *Visitatio Decanalıs Ecclesiae Parochalis S. Joannis Thorunensis Rndmi Mathiae Dzieminski Canoci Cathedralıs Culmensıs 1744. 4 Junii vigore Edicti Illmi*

Andreae Zaluski Eppi Culmensis Pomesanensis Supremi Regni Cancellarii. In ordine ad Suam Visitationem Generalem.

sygn. 42: Inventarium Ecclesiae S. Joannis Thorunensis pro Visitatione Gnrlı sub Illsmo Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Adalberto de Leszcze Leski Dei Gratia Episcopo Culmensi et Pomesanensi Anno Domini 1749 Die 27 mensis Januarij expedita [z późniejszymi uzupełnieniami], k. 18–29.

sygn. 44 [a]: Liber Visitationum Generalium Ecclesia Archypresbiterialis Sti Joannis Bapt. et Evang. [1798].

sygn. 44 [b]: Inventarium Ecclesiae S. Joannis Baptistae et Evangelistae per Ill Rndum Ignatium Chylewski Comendarium conscriptum 1774.

sygn. 44 [c]: Visitatio Generalis Ecclesiae Archipresbiterialis Thorunensis peracta die 12. Octobris Anno 1814.

sygn. 51: Historia Templi Sancti Ioannis Collegio Patrum Societatis Iesu serviens In gratami P.P. Professorum eiusdem Templi Soc. Iesu pro faciliori informatione, ex variis libris, memorialibus informationibus Ab Anno 1231 erectionis, Item ab anno intronissionis (1592) Nostrum in Templum, ad annum 1684 psentes collecta.

Parafia Wniebowzięcia NMP w Toruniu

sygn. AA 001: [Liber baptisatorum 1616–1676].

sygn. AA 002: [Liber baptisatorum 1677–1735].

sygn. AD 001: [Liber copulatorum 1600–1755].

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (AAG)

Archiwum Konsystorza Generalnego w Gnieźnie

sygn. A Cons E 9a: [Visitatio Generalis per olim Perillustrem Fr. Josephum Kraszkowski Archidiaconum et Suffraganeum Gnesnensem Anno Domini 1712 et 1713 expedita].

- sygn. A Cons E 12: *Visitatio Ecclesiarum Decanatus Iunivladislaviensis Expedita Anno Domini 1743* [na zlecenie biskupa Walentego Aleksandra Czapskiego].
- sygn. A Cons E 16: *Visitatio Ecclesiarum Archidiaconatus Crusviciensis* [z lat 1763–1764 na zlecenie biskupa Antoniego Kazimierza Ostrowskiego].
- sygn. A Cons E 18: *Generalis Visitatio Ecclesiarum in Archidiaconatu Gnesnensis consistentium per Perillustrem Rndissimum Antonium Wyczalkowski I U D. Canonicum Metropolitanum Gnesnensis, Archidiaconum Calissiensis, Visitatorem Generalem Delegatt continuata et peracta Anno Domini 1766.*
- sygn. A Cons E 19: [Wizytacja archidiakonatu kruszwickiego z lat 1779–1780 na zlecenie biskupa Józefa Ignacego Rybińskiego].

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie (ADP)

Culmensia

- sygn. C 033: *Visitatio generalis Ecclesiarum Dioecesis Culmensis ex mandato Illmi. et Revmi Domini D. Theodori Potocki Episcopi Culmensis et Pomesaniae feliciter moderni, per me infrascriptum commissarium anno 1700 peracta.*
- sygn. C 054: *Acta visitationis generalis Ecclesiarum Dioecesis Culmensis et Pomesaniae per Illustrissimum Excellentissimum et Reverendissimum Dominum Adalbertum Stanislaum de Leszcze Leski Episcopum Culmensem et Pomesaniensem expeditarum 1749–1756.*
- sygn. C 068: [Wizytacja dekanatów Lidzbark i Toruń na zlecenie biskupa Karola Hohenzollerna z lat 1785–1795].
- sygn. C 069: [Wizytacja dekanatów Brodnica, Chełmno i Nowe Miasto na zlecenie biskupa Karola Hohenzollerna z lat 1785–1793].

sygn. C 072: Acta visitationis quorundarum ecclesiarum parochialium et filialium dioecesis Culmensis et Mariaeburgensis sub regimine Illsmi Rmi ac Excellsmi Domini SRI Comitis de Hohenzollern Episcopi Culmensis et in Pomesania Mariaeburgensis [1786–1787].

Monastica

Toruń – bernardyni, sygn. 1: Archivum Conventus Thorunensis ad Mariam Annuntiatiam [1239–1792].

Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku

Rejencja kwidzyńska 1808–1939

sygn. 181/IIa/1683: [Das evangelische Kirchenwesen in Gurske, Band 2, 1903–1919].

Archiwum Państwowe w Gdańsku (APG)

Akta miasta Gdańska

sygn. 300, 60/4: [Księga kandydatów na obywateli zgłaszających się z listami dobrego urodzenia do Sądu Wetowego].

sygn. 300, 60/5: [Księga obywatelstwa Głównego Miasta Gdańska z lat 1577–1732].

sygn. 300, 60/394: [List dobrego urodzenia Jacoba Beckhausena wystawiony dnia 21 IX 1662 r.].

sygn. 300, C/1965: [Gedenck Buch der Brüder von Anno 1700 im Werck gelebet, wie Sie Seind Meister worden und wann sie und die Ihrigen gestorben].

sygn. 300, C/1966: [Księga uczniów w cechu złotniczym 1588–1830].

Archiwum Państwowe w Toruniu (APT)

Akta miasta Torunia, kat. II

sygn. I-54: Verzeichnüß der Bürger Sohne so allhier das bürgerrecht erhalten.

- sygn. I-3414: [Brieft an den Rath. 7. Gesuche pp. aus der Bürgerschaft, 1752-1754].
- sygn. I-3417: [Brieft an den Rath. 7. Gesuche pp. aus der Bürgerschaft, 1759 & 1760].
- sygn. I-3445: [Brieft an den Rath. 8. Anträge pp. aus den Gewerken. 1722-1729].
- sygn. I-3734: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. 1745 & 1746].
- sygn. I-3739b: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. B. Juli - December 1750].
- sygn. I-3741: [Criminal- Polizei- & andere Verhandlungen. 12. 1751-1752].
- sygn. II-47: [Rathsprotocolle 1747].
- sygn. II-49: [Rathsprotocolle 1751].
- sygn. II-50: [Rathsprotocolle 1752].
- sygn. II-51: [Rathsprotocolle 1753].
- sygn. II-52: [Rathsprotocolle 1754].
- sygn. III-97: Lit. A. Grundzins-buch.
- sygn. III-98: B. Grund-Zinser.
- Akta luźne, sygn. 6778: [Protokoły kamlarii 1703-1731].
- Księgi pogłównego, nr 16: [marzec 1753, wrzesień 1753, marzec 1754].

Bractwo czeladnicze szklarzy z terenu miasta Torunia
sygn. 2: Der Glaser Gesellen Buch in Thorn Ao 1623 [-1832].

Cech szklarzy z terenu miasta Torunia
sygn. 2: Der Meister Buch Anno 1701 SR [1602-1862].
sygn. 4: [Księga wpisu i wyzwolin uczniów 1674-1869].

Cech złotników z terenu miasta Torunia
sygn. 4: [Księga wpisu uczniów i czeladników 1540-1748].
sygn. 5: [Księga protokołów mistrzów cechowych 1611-1703].

sygn. 6: [Księga wpisu czeladników na Mutjahr 1623–1739].

sygn. 7: [Księga protokołów mistrzów cechowych 1750–1866].

Ewangelicka Gmina Wyznaniowa Reformowana w Toruniu

sygn. 3: [Kirchenbuch der reformierten Gemeinde zu Thorn über Taufen, Confirmationen, Trauungen und Sterbstelle].

Ewangelicka Gmina Wyznaniowa św. Jerzego w Toruniu

sygn. 132: Kirchen Rechnung zu St: Georgen von der Ein-
nahm und Ausgab [1667–1735].

sygn. 133: Haupt-Buch der Kirchen St. Georgii von Ein-
nahme und Ausgabe, ausstehende Capitalien, dessglei-
chen das zu dieser Kirch gehörige und befindliche Kir-
chen Geräte [1736–1823].

Evangelisches Zentralarchiv Berlin (EZAB)

sygn. 0 6190: Daß Kirchenbuch der Evangelischen Geme-
inde zu Graudentz [1660–1774].

sygn. 0 6222: [Bestattungen Graudentz / Westpreußen,
Stadtgemeinde 1774–1809].

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

*Statuty toruńskiego rzemiosła artystycznego i budowlanego z XVI
-XVIII w.*, oprac. Bogusław Dybaś, Janusz Tandecki, Ma-
rek Farbiszewski, Warszawa-Toruń 1990.

OPRACOWANIA

- Angerer Martin, *Das Ornament in der deutschen Goldschmiedekunst von der Spätgotik bis zum Klassizismus*, [w:] *Deutsche Goldschmiedekunst vom 15. bis zum 20. Jahrhundert aus dem Germanischen Nationalmuseum*, oprac. Klaus Pechstein i inni, Nürnberg-Berlin 1987, s. 57–77.
- Ars sacra. Dawna sztuka diecezji toruńskiej*, red. Michał Woźniak, Toruń 1993.
- Artyści w dawnym Toruniu*, red. Józef Poklewski, Warszawa–Poznań–Toruń 1985 [= Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace Popularnonaukowe, nr 43].
- Aurea porta Rzeczypospolitej: sztuka gdańska od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2: *Katalog*, Gdańsk 1997.
- Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Thorn*, bearb. von Johann Heise, Danzig 1889 [= *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreussen*, H. 6 und 7].
- Bender Agnieszka, *Rzemiosło artystyczne*, [w:] *Późny barok, rokoko, klasycyzm (XVIII wiek)*, Warszawa 2016 [= *Sztuka polska*, t. 5], s. 551–595.
- Birecki Piotr, *Sztuka luterańska na ziemi chełmińskiej od drugiej połowy XVI do pierwszej ćwierci XVIII wieku*, Warszawa 2007.
- Bouza Álvarez José Luis, *Religiosidad contrarreformista y cultura simbólica del barroco*, Madrid 1990 [= *Biblioteca de dialectología y tradiciones populares*, T. 25].
- Braun Edmund Wilhelm, *Das Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe in Troppau (Schlesisches Landesmuseum) und seine Sammlungen 1883–1908*, Troppau 1908.
- Celińska Elżbieta, *Jan Letyński – złotnik toruński z połowy XVIII wieku*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo, t. III: 1968, s. 165–192.

- Chrzanowski Tadeusz, Kornecki Marian, *Wota srebrne. Z badań nad sztuką sarmatyzmu w Polsce*, Biuletyn Historii Sztuki, R. XXXII: 1970, nr 2, s. 209–214.
- Chrzanowski Tadeusz, Kornecki Marian, *Złotnictwo toruńskie. Studium o wyrobach cechu toruńskiego od wieku XIV do 1832 roku*, Warszawa 1988.
- Ciemnołoński Janusz, St. Pasierb Janusz, *Pelplin*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978.
- Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. IV: *Województwo wrocławskie*, z. 2: *Ziemia Dobrzyńska*, oprac. Andrzej Mietz, Jan Pakulski, Włocławek–Toruń 1987.
- Czihak Eugen von, *Die Edelschmiedekunst früherer Zeiten in Preussen*, Bd. 2, *Westpreussen*, Leipzig 1908.
- Däubler Claudia, *Bodenehr (3.) Georg Conrad*, [w:] *AKL*, Bd. 12, München–Leipzig 1996, s. 74.
- Däubler-Hauschke Claudia, *Gutwein, Nicolaus Anton*, [w:] *AKL*, Bd. 66, München–Leipzig 2010, s. 319.
- Deutsche Goldschmiedekunst vom 15. bis zum 20. Jahrhundert aus dem Germanischen Nationalmuseum*, oprac. Klaus Pechstein i inni, Nürnberg–Berlin 1987.
- Dekanat bierzgowski*, Toruń 1996 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 2].
- Dekanat grudziądzki*, Toruń 1997 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 8].
- Dekanat nowomiejski*, Toruń 1998 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 13].
- Dekanaty toruńskie – I, II, III*, Toruń 1995 [= *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, red. Stanisław Kardasz, t. 15/16/17].
- Domasłowski Jerzy, *Wyposażenie wnętrza*, [w:] *Bazylika katedralna świętych Janów w Toruniu*, red. Marian Biskup, Toruń 2003 [= *Zabytki Polski Północnej*, nr 12], s. 109–228.
- Drost Willi, *Sankt Johann*, Stuttgart 1957 [= *Kunstdenkmäler der Stadt Danzig*, Bd. 1].

- Drost Willi, Swoboda Franz, *St. Trinitatis – St. Peter und Paul – St. Bartholomäi – St. Barbara – St. Elisabeth – Hl. Geist – Engl. Kapelle – St. Brigitten*, Marburg an der Lahn 1972 [= *Kunstdenkmäler der Stadt Danzig*, Bd. 5].
- Drozdowska Jadwiga, *Zbiory działu sztuki*, [w:] *120 lat Muzeum w Grudziądzu*, red. Anna Wajler, Grudziądz 2004, s. 131–148.
- Dygdała Jerzy, *Miasto w dobie Augusta III (1733–1763)*, [w:] *Historia Torunia*, red. Marian Biskup, t. 2, cz. 3: *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, oprac. Jerzy Dygdała, Stanisław Salmonowicz, Jerzy Wojtowicz, Toruń 1996, s. 207–246.
- Dygdała Jerzy, *Upadek miasta w dobie wojny północnej (1700–1718)*, [w:] *Historia Torunia*, red. Marian Biskup, t. 2, cz. 3: *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, oprac. Jerzy Dygdała, Stanisław Salmonowicz, Jerzy Wojtowicz, Toruń 1996, s. 138–174.
- Dygdała Jerzy, *W cieniu głębokich konfliktów wyznaniowych (1719–1732)*, [w:] *Historia Torunia*, red. Marian Biskup, t. 2, cz. 3: *Między barokiem i oświeceniem (1660–1793)*, oprac. Jerzy Dygdała, Stanisław Salmonowicz, Jerzy Wojtowicz, Toruń 1996, s. 175–205.
- Eisler, Johann Leonhard, [w:] *Nürnberger Künstlerlexikon: Bildene Künstler, Kunsthandwerker, Gelehrte, Sammler, Kulturschaffende und Mäzene vom 12. bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*, hrsg. von Manfred H. Grieb, München 2007, Bd. 1, s. 336.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004.
- Eynern Lotte von, *Reuttimann, Johann Conrad*, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 28, Leipzig 1934, s. 201–202.
- [Fankidejski Jakub], *Dźwierzno*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip

- Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 2, Warszawa 1881, s. 306.
- Fankidejski Jakub, *Obrazy cudowne i miejsca w dzisiejszej diecezji chełmińskiej podług urzędowych akt kościelnych i miejscowych podań*, Pelplin 1880.
- Frąckowska Anna, *Srebrne kufle gdańskie XVII i XVIII wieku. Typologia, stylistyka, ikonografia*, Warszawa 2013.
- Frąckowska Anna, Tylicki Jacek, *Bröllmannowie – złotnicy toruńscy przelomu XVII i XVIII wieku. Addenda i corrigenda*, AUNC, t. XL: 2011, s. 129–194.
- Froelich Xaver, *Geschichte der Graudenzer Kreises*, Bd. 1: *Die allmälige Gestaltung der Grundverhältnisse und Besitzrechte, die Entstehung, Bevölkerung, Verwaltung und Zusammengehörigkeit der Kreis-Ortschaften, die Entwicklung des städtischen und ländlichen Kommunalwesens, der Adelsrechte, des Steuer-, Militair-, Kirchen- und Schulwesens und der Justizverfassung*, Graudenz 1868.
- [Frydrychowicz Romuald], *Nawra*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 6, Warszawa 1885, s. 939–941.
- Frydrychowicz Romuald, *Geschichte der cistercienserabtei Pelplin und ihre bau- und kunstdenkmäler nach historischen quellen*, Düsseldorf 1905.
- Gdańsk dla Rzeczypospolitej w służbie Króla i Kościoła*, Warszawa 2004.
- Gradowski Michał, *Znaki na srebrze. Znaki miejskie i państwowe używane na terenie Polski w obecnych jej granicach*, Warszawa 2001.
- Gradowski Michał, Kasprzak-Miler Agnieszka, *Złotnicy na ziemiach północnej Polski*, cz. 1: *Województwo pomorskie, kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie*, Warszawa 2002 [= Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. 104].

- Gradowski Michał, Pielas Magdalena, *Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie*, t. 1–2, Warszawa 2006.
- Hauschke Sven, *Eisler, (9.) Johann Leonhard*, [w:] *AKL*, Bd. 33, München–Leipzig 2002, s. 73.
- Hauschke Sven, *Heel, Johann Wilhelm*, [w:] *AKL*, Bd. 71, Berlin–Boston 2011, s. 16.
- Heiglen, *Johann Erhard*, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 16, Leipzig 1923, s. 269–270.
- Henkel Max Dittmar, *Passe, Crispyn I de*, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 26, Leipzig 1932, s. 280–281.
- Herbst Stanisław, *Toruńskie cechy rzemieślnicze. Zarys przeszłości*, Toruń 1933.
- Heurck Emile-H[enri] van, *Les images de dévotion anversoises du XVIe au XIXe siècle*, *De Gulden Passer*, Jaarg. VIII: 1930, s. 67–166.
- Hollstein's Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts, ca. 1450–1700*, vol. 1–72, 1949–2010.
- Hoppe Friedrich, *Die Naumburger Goldschmiede und die Geschichte ihrer Innung*, [w:] *Bausteine zur Naumburger Sippenkunde*, H. 1, Naumburg [1938], s. 58–70.
- Irmscher Günter, *Kleine Kunstgeschichte des europäischen Ornaments seit der frühen Neuzeit (1400–1900)*, Darmstadt 1984.
- Jagła Jowita, *Wieczna prośba i dziękczynienie. O symbolicznych relacjach między sacrum i profanum w przedstawieniach wotywnych z obszaru Polski Centralnej*, Warszawa 2009.
- Jarocińska Katarzyna, *Prace snycerskie Jana Söffrensa z Elbląga dla misjonarzy w Chełmnie i w Warszawie*, [w:] *Artyści włoscy w Polsce. XV–XVIII wiek*, red. Juliusz A. Chrościcki, Warszawa 2004, s. 623–642.
- Jessen Peter, *Der Ornamentstich. Geschichte der Vorlagen des Kunsthandwerks seit dem Mittelalter*, Berlin 1920.

- K.K. *Österreichisches Museum für Kunst und Industrie Ausstellung alter Gold- und Silberschmiede-Arbeiten. April – Mai 1907. Katalog*, Wien 1907.
- Kaiser Franz Josef-Museum für Kunst und Gewerbe in Troppau (Schlesisches Landesmuseum. *Katalog der Ausstellung von Alt-Oesterreichischen Goldschmiedearbeiten. 1 September bis 1 Oktober 1904*, Troppau [1904].
- Karpowicz Mariusz, *Uwagi o aplikacjach na obrazy i roli sreber w dawnej Rzeczypospolitej*, [w:] *Sztuki polskiej drogi dziwne*, Bydgoszcz 1994, s. 73–106.
- Katalog der Ornamentstich-Sammlung des Kunstgewerbe-Museums*, [oprac. Peter Jessen], Leipzig 1894.
- Keuchen Marion, *Bild-Konzeptionen in Bilder- und Kinderbibeln. Die historischen Anfänge und ihre Wiederentdeckung in der Gegenwart*, T. 1, Göttingen 2016 [= *Arbeiten zum Religionspädagogik*, Bd. 61].
- Klejnot w koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich*, red. Czesława Betlejewska, t. 2: *Katalog*, Gdańsk 2006.
- Kluczajda Katarzyna, *Skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, Toruń 2005
- Kluczajda Katarzyna, *Skarby toruńskiej katedry*, Toruń 2002.
- Knapieński Ryszard, Witkowska Monika, *Polskie niebo. Ikonografia hagiograficzna u progu XVII wieku*, Pelplin 2007.
- Kohte Julius, *Die Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Bromberg*, Berlin 1897 [= *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*, Bd. 4].
- Krajewski Mirosław, *Pod szatą Karmelu. Kościół i klasztor Karmelitów w Trutowie na ziemi dobrzyńskiej i okolica*, Trutowo-Brodnica 2016.
- Krajewski Mirosław, Mietz Andrzej, *Zabytki Ziemi Dobrzyńskiej. Przewodnik bibliograficzny*, Włocławek 1996.

- Kriegseisen Jacek, *Rzemiosło artystyczne w Prusach Królewskich*, [w:] *Prusy Królewskie. Społeczeństwo, kultura, gospodarka 1454–1772*, red. Edmund Kizik, Gdańsk 2012, s. 372–395.
- Kriegseisen Jacek, *Słownik złotników gdańskich czynnych w latach 1700–1816*, [w:] *...łyżek srebrnych dwa tuziny... Srebra domowe w Gdańsku 1700–1816*, red. Jacek Kriegseisen, Ewa Barylewska-Szymańska, Gdańsk 2007, s. 155–197.
- Krupska Katarzyna, *Axt, Emmanuel Gottlieb*, [w:] *TSB*, t. 7, Toruń 2014, s. 19–20.
- Krupska Katarzyna, *Modlitwa w srebrze zaklęta. Siedemnasto- i osiemnastowieczne wota z Ziemi Chełmińskiej*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LXI: 2013, nr 1, s. 17–25.
- Krupska Katarzyna, *Najstarsze zachowane srebrne wota w Polsce*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LXI: 2013, nr 4, s. 515–527.
- Krupska Katarzyna, *Nowożytne złotnictwo wotywne na Ziemi Chełmińskiej*, Toruń 2015, mps pracy doktorskiej, Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, sygn. Dr 3378.
- Krupska Katarzyna, *Srebrne plakietki wotywne z warsztatu toruńskiego złotnika Jana Letyńskiego*, *Sztuka i Kultura*, t. II: 2014, s. 107–144.
- Krupska Katarzyna, *Wizerunki wotywne św. Jakuba Starszego Apostoła na ziemi chełmińskiej*, [w:] *Camino Polaco. Teologia – sztuka – historia – teraźniejszość*, t. 3, red. Piotr Roszak, Waldemar Rozynekowski, Toruń 2016, s. 127–139.
- Krupska Katarzyna, Łyczak Bartłomiej, *Kontrakty między ks. Janem Ewertowskim a toruńskim złotnikiem Jacobem Weintraubem na wykonanie sreber do kościoła św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim z lat 1711–1728*, *Biuletyn Historii Sztuki*, R. LXXIX: 2017, z. 1, s. 131–156.
- Kucharski Adam, *Hausen, Jan II (młodszy) von*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 50–52.

- Kucharski Adam, *Mazarguil, Jan Andrzej*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 127–128.
- Kucharski Adam, *Polacy w toruńskim cechu złotniczym i ich twórczość (w XVIII i początkach XIX w.)*, *Rocznik Toruński*, t. XXXVI: 2009, s. 39–63.
- Kucharski Adam, *Weintraube, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 6, Toruń 2010, s. 183–185.
- Kucharski Adam, Mikulski Krzysztof, *Hausmann, Michał Dawid*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 52–53.
- Kucharski Adam, Mikulski Krzysztof, *Jenny, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 67–69.
- Kucharski Adam, Mikulski Krzysztof, *Letyński, Jan*, [w:] *TSB*, t. 5, Toruń 2007, s. 101–103.
- Kunstpreisverzeichnis*, Bd 21: *Auktionsergebnisse vom 1. VII. 1965 bis 30 VI 1966*, München 1966.
- Kutscher Barbara, *Decker, Paul d.Ä.*, [w:] *AKL*, Bd. 25, München–Leipzig 2000, s. 130–131.
- KZSP*, t. V: *Województwo poznańskie*, red. Teresa Ruszczyńska, Anieli Sławskiej, z. 27: *Powiat wągrowiecki*, oprac. Izabella Galicka, Irena Kaczorowska, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1964.
- KZSP*, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 1: *Powiat aleksandrowski*, oprac. Jerzy Frycz, Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1969.
- KZSP*, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 4: *Powiat chełmiński*, oprac. Teresa Mroczo, Warszawa 1975.
- KZSP*, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 6: *Powiat golubsko-dobrzyński*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1973.
- KZSP*, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 7: *Powiat grudziądzki*, oprac. Ryszard Brykowski, Teresa Żurkowska, Warszawa 1974.

- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 8: *Powiat inowrocławski*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1974.
- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 9: *Powiat lipnowski*, oprac. Ryszard Brykowski, Izabella Galicka, Hanna Sygietyńska, Warszawa 1969.
- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, 10: *Mogilno, Strzelno, Trzemeszno i okolice*, oprac. Zofia Białłowicz-Krygierowa, Warszawa 1982.
- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 16: *Powiat toruński*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1972.
- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 18: *Włocławek i okolice*, oprac. Wanda Puget i inni, Warszawa 1988.
- KZSP, t. XI: *Województwo bydgoskie*, red. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, z. 19: *Powiat wąbrzeski*, oprac. Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1967.
- La Gorce Jérôme de, *Berain, (3.) Jean (I)*, [w:] *AKL*, Bd. 9, München–Leipzig 1994, s. 209–210.
- Lambeck Alexander Gustav Hermann, *Chronik der Kirche zu Gurske*, Thorn 1850.
- Larsson Lars Olof, Busch Bodil Maria, *Das Zeitalter Ludwig XIV.*, [w:] *Geborgene Schätze. Europäische Ornamentstiche 1500–1800*, red. Lars Olof Larsson, Sabine Behrens, Flensburg 2004, s. 82–83.
- Le Loup Willy, Römer Uta, *Clouwet, Peeter*, [w:] *AKL*, Bd. 19, München–Leipzig 1998, s. 601.
- Leisching Eduard, *Die Ausstellung von alten Gold- und Silber-schmiedearbeiten im K.K. Österreichischen Museum. II. Aus-ser-Österreich*, Kunst und Kunsthandwerk. Monatsschrift des K.K. Österr. Museums fuer Kunst und Industrie, Jahrg. X: 1907, H. 8–9, s. 438–480.

- Lepszy Leonard, *Przemysł złotniczy w Polsce*, Kraków 1933.
- Łyczak Bartłomiej, *Dawny, barokowy ołtarz główny w kościele Świętojańskim w Toruniu i jego przekształcenia*, [w:] *Kościół Świętojański w Toruniu – nowe rozpoznanie*, red. Katarzyna Kluczswajd, Toruń 2015, s. 185–211.
- Łyczak Bartłomiej, *Funkcjonowanie cechowych warsztatów malarskich w osiemnastowiecznym Toruniu na przykładzie pracowni Daniela Ortmana*, [w:] *Stare i nowe dziedzictwo Torunia*, red. Juliusz Raczkowski, Toruń 2013 [= *Studia i materiały z dziedzictwa kulturowego Torunia i regionu*, t. 1], s. 236–252.
- Łyczak Bartłomiej, *Hermann, Jacob*, [w:] *TSB*, t. 8, Toruń 2018 [w druku].
- Łyczak Bartłomiej, *Łyżki, morselki i kantaty. Upominki na kierę i Nowy Rok w Toruniu i innych miastach Prus Królewskich*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LX: 2012, z. 1, s. 33–48.
- Łyczak Bartłomiej, *Nieznany epizod z życia architekta Pompea Ferrariego, związany z odbudową Torunia po oblężeniu 1703 roku*, *Sztuka i Kultura*, t. II: 2014, s. 81–106.
- Łyczak Bartłomiej, *Uwagi na temat nastaw ołtarzowych ufundowanych w XVIII wieku do kościoła pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu*, *Zapiski Historyczne*, t. LXXX: 2015, z. 2, s. 77–91.
- Łyczak Bartłomiej, *Uwagi na temat siedemnastowiecznych fundacji ołtarzowych w kościele p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu*, *Zapiski Historyczne*, t. LXXVII: 2012, z. 1, s. 65–78.
- Makowski Bolesław, *Sztuka na Pomorzu. Jej dzieje i zabytki*, Toruń 1932 [= *Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego*, t. 9].
- Mauquoy-Hendrickx Marie, *Les estampes des Wierix conservées au cabinet des estampes de la Bibliothèque Royale Albert Ier: catalogue raisonné enrichi de notes prises dans diverses autres collections*, Pt. 1, Bruxelles 1978.

- Mączyński Ryszard, *Nowożytne konfesje polskie. Artystyczne formy gloryfikacji grobów świętych i błogostawionych w dawnej Rzeczypospolitej*, Toruń 2003.
- Merian Matthäus, *Icones Biblicæ. Præcipuas sacræ Scripturæ Historias eleganter & graphice repræsentantes*, [T. 1], Straßburg [1625].
- Merian Matthäus, *Novi Testamenti D. N. Iesu Christi. Præcipua historiae et Visiones, picturis elegantissimis in æs incisus, representatae*, [Straßburg] 1629.
- Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego 1600–1817*, wyd. Zenon Hubert Nowak, Janusz Tandecki, cz. 1: 1600–1717, Toruń 1997 [= Fontes. Towarzystwo Naukowe w Toruniu, t. 83].
- Mietz Andrzej, *Nowożytne zabytki epigraficzne Kikola i okolicy. Stan zachowania i wartość źródłowa*, [w:] *Ziemia dobrzyńska. Zeszyty historyczne dobrzyńskiego oddziału WTN*, z. 1, Rypin 1989, s. 19–31.
- Mikulski Krzysztof, *Pałapka niemożności. Społeczeństwo nowożytne-go miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku)*, Toruń 2004.
- Mikulski Krzysztof, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od końca XIV do początku XVIII wieku*, Toruń 1999.
- Mikulski Krzysztof, *Właściciele i funkcje działek w kwartale mariackim Starego Miasta Torunia od końca XIV do początku XIX wieku. BLOK „K”*, Toruń 2009, mps w Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, sygn. 4164.
- Moisan Krystyna S., Szafraniec Beata, *Maryja orędowniczka wiernych*, Warszawa 1987 [= Ikonografia nowożytnej sztuki kościelnej w Polsce. Sztuka nowożytna, t. 2].
- Müller Hannelore, *Biller, (1.) Albrecht*, [w:] *AKL*, Bd. 11, München–Leipzig 1995, s. 37–38.
- Müller Hannelore, *Biller, (7.) Johann Jacob*, [w:] *AKL*, Bd. 11, München–Leipzig 1995, s. 38.

- Nawrocki Zbigniew, Warszycki Andrzej, *Zabytki architektury i sztuki*, [w:] *Dzieje Gólabia-Dobrzyńia i okolic*, red. Kazimierz Chruściński, Toruń 1979, s. 179–206.
- Nowina-Konopka Roman, *Jacob Weintraub – złotnik toruński 1692 – około 1728*, [w:] *Sztuka Torunia i Ziemi Chełmińskiej 1233–1815*, red. Józef Poklewski, Warszawa 1986 [= Teka Komisji Historii Sztuki, t. VII], s. 301–308.
- Okulicz Małgorzata, *Złotnictwo sakralne dominium warmińskiego od połowy XIV do końca XVIII wieku*, Olsztyn 2006.
- Pasierb Janusz St., *Pelplin i jego zabytki*, Warszawa–Pelplin 1993.
- Pechstein Klaus, *Schätze deutscher Goldschmiedekunst. Ergänzung zu den Ausstellungen in Lüneburg und Pforzheim*, *Weltkunst. Aktuelle Zeitschrift für Kunst und Antiquitäten*, Jg. LXI–II: 1993, H. 13, s. 1657–1659.
- Pielas Magdalena, *Matka Boska Bolesna*, Kraków 2000.
- Preißler, Johann Daniel, [w:] *Nürnberger Künstlerlexikon: Bildene Künstler, Kunsthandwerker, Gelehrte, Sammler, Kulturschaffende und Mäzene vom 12. bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*, hrsg. von Manfred H. Grieb, München 2007, Bd. 3, s. 1172–1173.
- Rembowska Irena, *Gdański cech złotników od XIV do końca XVIII w.*, Wrocław-Gdańsk 1971.
- Rietz Henryk, *Gentner, Samuel*, [w:] *SBPN*, t. 2, Gdańsk 1994, s. 33.
- Rocznik Diecezji Włocławskiej, t. XIV: 1978.
- Rohrschneider Christine, *Hausen, Johann von*, [w:] *AKL*, Bd. 70, Berlin-Boston 2011, s. 204–205.
- Rothe Felicitas, *Das deutsche Akanthusornament des 17. Jahrhunderts: zum Frage seiner Selbständigkeit*, Berlin 1938 [= Forschungen zur deutschen Kunstgeschichte, Bd. 29].
- Samek Jan, *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytny*, Warszawa 1984.
- Samek Jan, *Polskie złotnictwo*, Wrocław 1988.

- Samek Jan, *Pozycja Torunia w polskiej sztuce złotniczej*, [w:] *Sztuka Torunia i Ziemi Chełmińskiej 1233–1815*, red. Józef Poklewski, Warszawa 1986 [= Teka Komisji Historii Sztuki, t. VII], s. 205–219.
- Samulowska Anna, *Johannes Christof Geese – złotnik olsztyński*, *Rocznik Olsztyński*, t. VII: 1968, s. 43–62.
- Schätze deutscher Goldschmiedekunst von 1500 bis 1920 aus dem Germanischen Nationalmuseum*, Nürnberg 1993.
- Sellink Manfred, *Collaert (1.) Adriaen*, [w:] *AKL*, Bd. 20, München–Leipzig 1998, s. 272.
- Sellink Manfred, *Galle (1.) Cornelis (I)*, [w:] *AKL*, Bd. 48, München–Leipzig 2006, s. 8–9.
- Semrau Arthur, *Ein Beitrag zur Geschichte der Goldschmiedekunst in Thorn*, *Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn*, H. XVI: 1908, s. 65–84.
- Semrau Arthur, *Die Bürgerlisten der Stadt Thorn aus dem 17. Jahrhunderte*, T. 1: *Die einheimischen Bürger*, *Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn*, H. XXVII: 1919, s. 66–82.
- Semrau Arthur, *Die Bürgerlisten der Stadt Thorn aus dem 17. Jahrhunderte*, T. 2: *Die ausländischen Bürger*, *Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn*, H. XXVIII: 1920, s. 40–70.
- Talbierska Jolanta, *Nowożytna grafika europejska XV–XVIII wieku. Funkcje, ośrodki, oddziaływanie*, [w:] *Inspiracje grafiką europejską w sztuce polskiej. Czasy nowożytne*, red. Krystyna Moisan-Jabłońska, Katarzyna Ponińska, Warszawa 2010, s. 11–36.
- Tandecki Janusz, *Bröllmann, Johann Christian*, [w:] *TSB*, t. 1, Toruń 1998, s. 43–44.
- Tandecki Janusz, *Cechy rzemieślnicze w Toruniu i Chełmnie. Zarys dziejów*, Toruń 1983 [= Biblioteczka toruńska, nr 7].
- Tandecki Janusz, *Fieck, Georg*, [w:] *AKL*, Bd. 39, München–Leipzig 2003, s. 367–368.

- Thomsen Martina, *Zwischen Hauptwache und Stockhaus. Kriminalität und Strafrecht in Thorn im 18. Jahrhundert*, Marburg 2005 [= Materialien und Studien zur Ostmitteleuropa-Forschung, Nr. 13].
- Timann Ursula, *Rauchfaß*, Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums und Berichte aus den Forschungsinstitut für Realienkunde, 1994, s. 156.
- Toruń. *Dawne widoki miasta*, Toruń 1994.
- Trauzeddel Sigrid, *Berwinckel, Joan*, [w:] *AKL*, Bd. 10, München–Leipzig 1995, s. 172.
- Trier Dankmar, *Bichel, Aegidius*, [w:] *AKL*, Bd. 10, München–Leipzig 1995, s. 490.
- Tuchołka-Włodarska Barbara, *Srebrne kufle gdańskie z XVII wieku i ich dekoracje*, *Porta Aurea. Rocznik Zakładu Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego*, t. II: 1993, s. 171–197.
- Tylicki Jacek, *Bröllmannowie – złotnicy toruńscy przełomu XVII i XVIII wieku (część 1)*, *AUNC*, t. XVI: 1992, s. 91–128.
- Tylicki Jacek, *Bröllmannowie – złotnicy toruńscy przełomu XVII i XVIII wieku (część 2)*, *AUNC*, t. XIX: 1994, s. 55–100.
- Vieck, Georg, [w:] *Thieme-Becker*, Bd. 34, Leipzig 1940, s. 334.
- Wajda Kazimierz, *Parafia świętojańska w dobie panowania pruskiego (1793–1920) i latach Drugiej Rzeczypospolitej (1920–1939)*, [w:] *Bazylika katedralna świętych Janów w Toruniu*, red. Marian Biskup, Toruń 2003 [= Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace Popularnonaukowe, nr 68. Zabytki Polski Północnej, nr 12], s. 29–38.
- Więckowiak Jerzy, *Piety pomorskie w rzeźbie, malarstwie i złotnictwie*, Pelplin 2002.
- Wiśniewski Jan, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w pińczowskim, skalbmierskim i wiślickim*, Marjówka 1927.
- Woźniak Michał, *Bröllmann: Nicklas, Johann Christian, Samuel*, [w:] *SBPN*, t. 1, Gdańsk 1992, s. 165–167.

- Woźniak Michał, *Hausen v.: Sebastian, Johann I, Johann II*, [w:] SBPN, t. 2, Gdańsk 1994, s. 170–171.
- Woźniak Michał, *Jacob Jenny, złotnik toruński 1. połowy XVIII wieku*, [w:] *Rzemiosło artystyczne*, red. Ryszard Bobrow, Warszawa 1996, s. 67–83.
- Woźniak Michał F., *Monstrancja w kujawskim Lisewie roboty Jerzego Viecka, złotnika toruńskiego*, [w:] *Całe srebro Rzeczypospolitej. Panu Michałowi Gradowskiemu ofiarowane*, red. Jacek Kriegseisen, Warszawa 2012, s. 225–241.
- Woźniak Michał, *Rhode, Johann Gottlieb*, [w:] SBPN, t. 4, Gdańsk 1997, s. 63–64.
- Woźniak Michał, *Rozwój formy monstrancji promienistych z warsztatów złotniczych Torunia*, AUNC, t. XIII: 1989, s. 121–157.
- Woźniak Michał, *Sprzęty liturgiczne roboty złotniczej z kościoła Mariackiego w Toruniu*, [w:] *Dzieje i skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, red. Katarzyna Kluczawajd, Toruń 2005, s. 387–414.
- Woźniak Michał, *Sztuka złotnicza w Toruniu*, [w:] *Klejnot w Koronie Rzeczypospolitej. Sztuka zdobnicza Prus Królewskich*, t. 1: *Eseje*, red. Czesława Betlejewska, Gdańsk 2006, s. 59–71.
- Woźniak Michał, *Sztuka złotników toruńskich okresu manieryzmu i baroku*, Warszawa–Poznań–Toruń 1987 [= Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace popularnonaukowe, nr 45].
- Woźniak Michał, *Weintraub, Jacob*, [w:] SBPN, t. 4, Gdańsk 1992, s. 422–423.
- Woźniak Michał, *Złotnictwo fary sieradzkiej, czyli pochwała pracy inwentaryzatora*, [w:] *Sarmatia semper viva. Zbiór studiów ofiarowany przez przyjaciół prof. drowi hab. Tadeuszowi Chrzanowskiemu*, Warszawa 1993, s. 26–90.
- Woźniak Michał F., *Złotnictwo sakralne Prus Królewskich. Studium typologiczno-morfologiczne*, t. 1–2, Toruń 2012.

Wüthrich Lucas Heinrich, *Merian, Matthaeus d.Ä.*, [w:] *AKL*, Bd. 89, Berlin-Boston 2016, s. 146–148.

Złotnictwo od XIV do XX wieku w zbiorach Muzeum Narodowego w Gdańsku. Katalog, oprac. Barbara Tuchołka-Włodarska, Gdańsk 2005.

STRONY INTERNETOWE

A Polish Silver-gilt Tankard, Christie's, <http://www.christies.com/lotfinder/lot/a-polish-silver-gilt-tankard-mark-of-jan-5850855-details.aspx> [dostęp 22 VI 2017].

Madonna vom Berg Karmel Skapulier 17.Jh. Seide - del Carmine Scapolare Scapular, eBay.com, <http://www.ebay.com/itm/Madonna-vom-Berg-Karmel-Skapulier-17-Jh-Seide-del-Carmine-Scapolare-Scapular-/391366720884?hash=item5b1f463d74:g:NYgAAOSw5dNWm~-D> [dostęp 22 VI 2017].

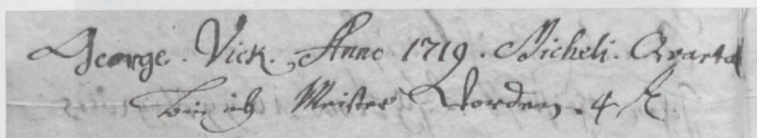
Muzeum Archidiecezjalne w Gnieźnie, pl.wikipedia.org, https://pl.wikipedia.org/wiki/Muzeum_Archidiecezjalne_w_Gnie%C5%BAnie [dostęp 22 VI 2017].

ILUSTRACJE I WYKRESY

---

1. Podpis Georga Vicka w księdze mistrzowskiej złotników toruńskich. Archiwum Państwowe w Toruniu, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 5, s. 8. Fot. B. Łyczak

A

B

2. Znaki mistrzowskie używane przez Georga Vicka: a. w latach 1719–1728, b. w latach 1728–1754. Fot. za: M. Gradowski, A. Kasprzak-Mi-ler, *Złotnicy...*, s. 196

3. Kielich, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Ignacego Loyoli w Grudziądzu (obecnie kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu). Fot. B. Łyczak

4. Kielich, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak

5. Kielich, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie). Fot. B. Łyczak

6. Kielich, Georg Vick (atryb.), 1720–1740, kościół pw. św. Mikołaja w Szynychu. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 125955)

7. Kielich, Georg Vick (atryb.), 1726, kościół pw. św. Mikołaja w Radominie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 126229)

8. Puszka na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak

9. Puszka na komunikanty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążynie. Fot. B. Łyczak

10. Monstrancja, Georg Vick, 1730–1735, kościół pw. śś. Marii Magdaleny i Wojciecha w Lisewie Kościelnym. Fot. A. Skrzypczyk

11. Krzyż relikwiarzowy, Georg Vick, 1728–1754, kościół
pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak

12. Kadzielnica, Georg Vick, 1724–1728, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie zaginiona). Fot. W. Górski, za: K. Kluczajd, *Skarby toruńskiej katedry*, Toruń 2002, s. 120

13. Kadzielnica, Georg Vick, 1719–1728, zbiory prywatne. Fot. Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, za: U. Timann, *Rauchfaß*, s. 156

14. Lampa wieczna, Georg Vick, 1728–1754, skarbiec katedry w Gnieźnie (obecnie zaginiona). Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 409

15. Para ampułek, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu (obecnie zaginione). Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 123953)

16. Tacka na ampułki, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak

17. Dzban chrzcielny, Georg Vick, 1724–1728, kościół
pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu.
Fot. B. Łyczak

18. Aplikacje na obraz Marii z Dzieciątkiem, Georg Vick, 1728, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak

19. Aplikacje na obraz Przemienienia Pańskiego, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska

20. Aplikacje na obraz Najświętszej Marii Panny, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska

21. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska

22. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu (obecnie Muzeum im. ks. dr. W. Łęgi w Grudziądzu). Fot. B. Łyczak

23. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska

23. Plakietka wotywna, Georg Vick (ok. 1728–1754), kościół pw. św. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska

24. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Mateusza w Ostrowie nad Gopłem. Fot. R. Nowina-Konopka (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 127903)

25. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska

26. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska

27. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska

28. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska

29. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Katarzyny w Nawrze. Fot. B. Łyczak

30. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Dźwierznie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122040)

31. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Marcina w Boleszynie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 130948)

32. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Marcina w Boleszynie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 130908)

33. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Dźwierznie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122047)

Deckelhumpen, teilw. vergoldet, Thorn, um 1720, Meister Georg Vick.

Einrichtungen des XVIII. Jahrhunderts, speziell Silber,
Porzellan und Glas

C. BEDNARCZYK

WIEN I., DOROTHEERGASSE 12, TEL. 524445

34. Kufel z monetami, Georg Vick, 1719-1754. Fot. za: Die Weltkunst,
Jahrg. 34: 1964, s. 521

35. Kufel, Georg Vick, 1731–1754, Slezské zemské muzeum w Opawie. Fot. Slezské zemské muzeum

36. Stopa puszki na komunikanty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążyńcu. Fot. B. Łyczak

37. Stopa puszki na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak

38. Czasza kielicha, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu. Fot. B. Łyczak

39. Stopa kielicha, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 121

40. Wizerunek Matki Bożej Bolesnej na puszcze na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak

41. *Pietà bolesna*, miedzioryt, inv. Maerten de Vos, sculp. Hieronymus Wierix, exc. Joan Baptista Vrints, Antwerpia 1585. Fot. ze zbiorów Philadelphia Museum of Art., nr inw. 1985-52-40656

42. Czasza puszki na komunikanty z plakieta z wizerunkiem św. Józefa, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak

43. Święta Rodzina, miedzioryt, sculp. Joan Berwinckel, exc. Peter van Lackfeldt, 1590–1610. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1878-A-533

44. *Matka Boża Bolesna*, miedzioryt, sculp. & exc. Hieronymus Wierix, Antwerpia przed 1619. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1910-1757

45. Wizerunek św. Marka na krzyżu relikwiarzowym, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak

46. Św. Marek, miedzioryt, inv. Lucas van Leyden, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia przed 1637. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1978-19

47. Wizerunek św. Łukasza na krzyżu relikwiarzowym, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak

48. Św. Łukasz, miedzioryt, inv. Lucas van Leyden, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia przed 1637. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-OB-16.072

49. Stopa krzyża relikwiarzowego, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak

51. Stopa kielicha z plakietką ze sceną Modlitwy w ogródcu, Georg Vick, 1719–1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122809)

52. Scena Zmartwychwstania na stopie kielicha, Georg Vick, 1719–1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122811)

53. *Modlitwa w ogrójcu*, miedzioryt, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia 1600. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1904-4394

54. Zmartwychwstanie Chrystusa, miedzioryt, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia 1600. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1907-3818

55. Stopa kielicha z plakieta z sceną Upadku pod krzyżem, Georg Vick, 1719–1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122808)

56. *Upadek pod krzyżem*, miedzioryt, exc. Cornelis Galle I, Antwerpia 1586–1650. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1904–414

57. Upadek pod krzyżem ze św. Weroniką, miedzioryt, inv. Maerten de Vos, sculp. & exc. Adriaen Collaert, Antwerpia przed 1618. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1885-A-9667

58. Wizerunek św. Jadwigi Śląskiej na czaszy puszki na komunikan-
ty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążyńcu. Fot.
B. Łyczak

59. Św. Jadwiga Śląska, miedzioryt (detal), inv. Antonio Tempesta, exc. Peter Overadt, Kolonia 1606. Fot. za: R. Knapieński, M. Witkowska *Pol-
skie niebo...*, il. 78

60. Scena zatonięcia Egipcjan w Morzu Czerwym na korpusie kufła, Georg Vick, 1731–1754, Slezské zemské muzeum w Opawie. Fot. Slezské zemské muzeum

61. *Zatonięcie Egipcjan w Morzu Czerwonym*, miedzioryt, sculp. Matthäus Merian, 1625. Fot. © Trustees of the British Museum

62. *Celebracja Paschy*, miedzioryt, sculp. Matthäus Merian, 1625. Fot. © Trustees of the British Museum

63. Karta nr 1 z wzornika ornamentalnego *Allerhand INVENTIONES von Frantzösischem Laub-Werckh. Wie solches anietzo auf die Neueste Manier gebräuchlich ist*, inv. Aegidius Bichel, exc. Josef Friedrich Leopold, Augsburg 1696. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

64. Karta nr 2 z wzornika ornamentalnego *Allerhand INVENTIONES von Frantzösischem Laub-Werckh. Wie solches anietzo auf die Neueste Manier gebräuchlich ist*, inv. Aegidius Bichel, exc. Josef Friedrich Leopold, Augsburg 1696. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

65. Karta nr 1 z wzornika ornamentalnego *Neu inventirte Festonen von Früchten und Blumen mit Laub und Bandel-Werck*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

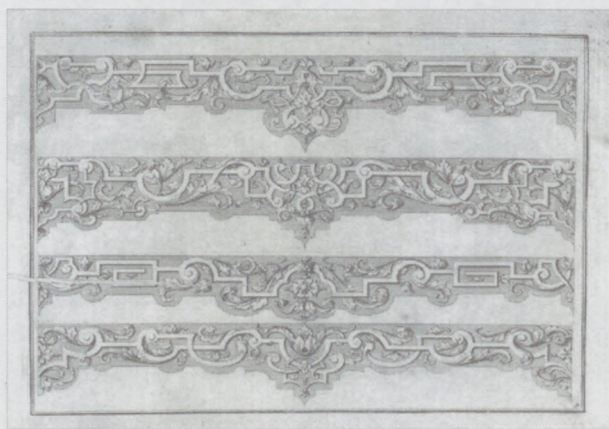
66. Karta nr 2 z wzornika ornamentalnego *Neu inventirte Festonen von Früchten und Blumen mit Laub und Bandel-Werck*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

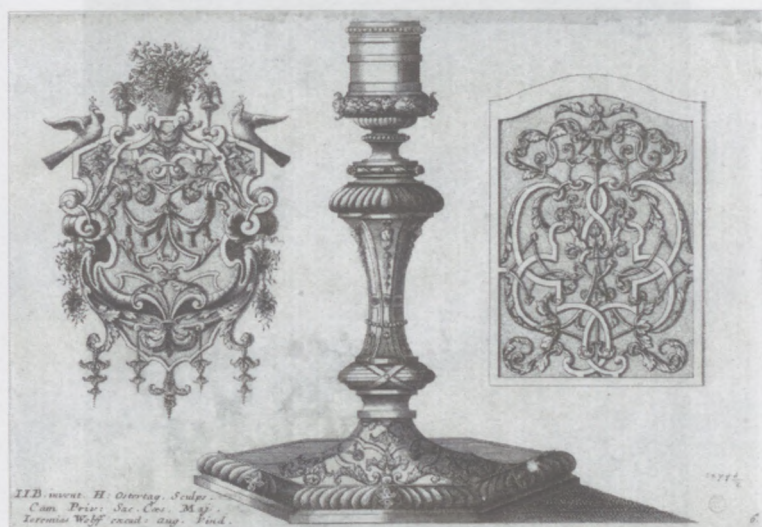
67. Karta nr 5 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventirtes Laub und Bandel Werck. Sechster Theil*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715–1720. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

68. Karta nr 5 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventirtes Laub und Bandel Werck Siebender Theil*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1720. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

69. Karta nr 3 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventirtes Laub und Bandel-Werck [13]*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. wdowa po Johannie Christophie Weigelu, Norymberga po 1726. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

70. Karta nr 6 z wzornika ornamentalnego *Neues Zierathen Buch von Schlingen und Bändelwerk*, inv. Johann Jacob Biller, sculp. Heinrich Jonas Ostertag, exc. Jeremias Wolff, Augsburg 1714–1717. Fot. © Victoria and Albert Museum, London

71. Kubek, Jacob Beckhausen, 1690–1699, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Fot. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego

72. Kielich, Jacob Beckhausen, 1690–1700, kościół pw. św. Ignacego Loyoli w Gdańsku. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 62

73. Kielich, Jacob Weintraub, 1709, kościół pw. św. Wawrzyńca w Toruniu (obecnie kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu). Fot. B. Łyczak

74. Kielich, Jacob Weintraub, ok. 1715, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak

75. Kielich, Jacob Weintraub, 1728, kościół pw. św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim. Fot. B. Łyczak

76. Kielich, Johann Christian Bröllmann, ok. 1720, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak

77. Puszka eucharystyczna, 1718, Johann von Hausen II, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Świerczynkach. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 175

78. Puszka eucharystyczna, 1711, Jacob Hermann, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 179

79. Monstrancja, Jacob Weintraub, 1704, kościół pw. św. Jakuba w Toruniu. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 224

80. Monstrancja, Johann von Hausen II, 1710–1715, kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Ostrowie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 229

81. Krzyż relikwiarzowy, Wilhelm Delassensy, ok. 1640, kościół pw. św. Małgorzaty w Ciechocinie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 332

82. Krzyż relikwiarzowy, Johann von Hausen II, 1711, kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Żuławce Sztumskiej. Fot. Basilius-Danzig, za: *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Stuhm*, bearb. von Bernhard Schmid, Danzig 1909 [= *Die Bau- und Kunstdenkmäler Pomesaniens*, H. 3], tabl. 21

83. Krzyż relikwiarzowy, Johann von Hausen II, 1 ćw. XVIII w., kościół pw. św. Katarzyny i Małgorzaty w Wielkiej Łące. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 125866)

84. Kadzielnica, Siegfried Örnster, 1731, kościół pw. śś. Piotra i Pawła w Chmielnie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 124772)

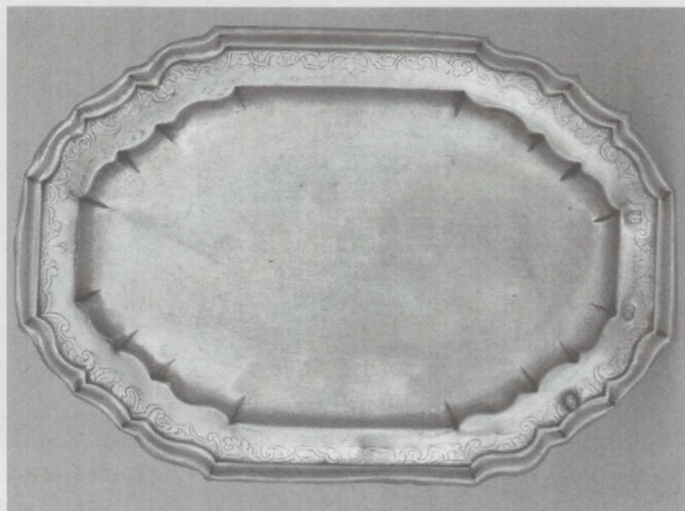
85. Lampa wieczna, Paul Detloff, 1677, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne w Toruniu). Fot. B. Łyczak

86. Lampa wieczna, Jacob Weintraub, ok. 1720, kościół kanoników regularnych w Lubrańcu. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 126929)

87. Para ampułek, Christoph Geese, połowa XVIII w., kościół pw. św. Jana Ewangelisty w Nowym Kawkowie. Fot. G. Kumorowicz, za: M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 313

88. Tacka, Christoph Geese, ok. 1735, Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Fot. G. Kumorowicz, za: M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 303

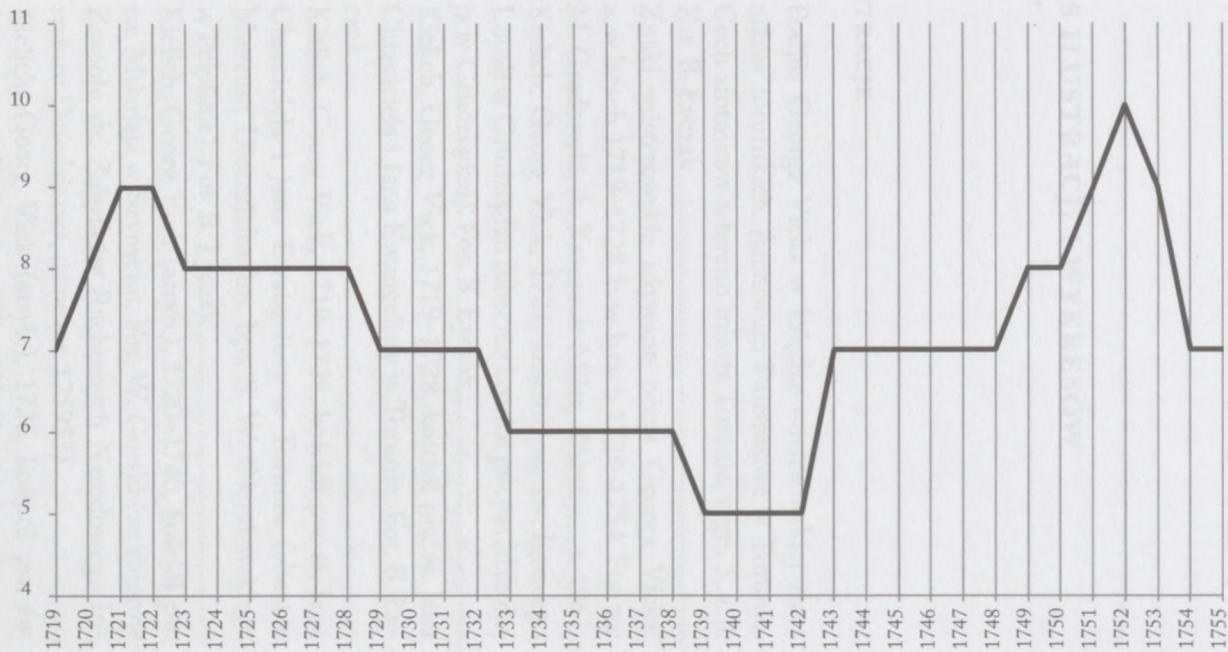
89. Dzban chrzcielny, Johann von Hausen II, ok. 1725–1730, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 123216)

90. Aplikacja św. Rozalii z obrazu trzech świętych pruskich, złotnik toruński, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne w Toruniu). Fot. W. Górski, za: K. Kluczwajd, *Skarby kościoła Mariackiego...*, il. 86a

Wykres 1. Liczba warsztatów złotniczych zrzeszonych w toruńskim cechu w latach 1719–1755

SPIS ILUSTRACJI I WYKRESÓW

ILUSTRACJE

1. Podpis Georga Vicka w księdze mistrzowskiej złotników toruńskich. Archiwum Państwowe w Toruniu, Cech złotników z terenu miasta Torunia, sygn. 5, s. 8. Fot. B. Łyczak..... 143
2. Znaki mistrzowskie używane przez Georga Vicka: a. w latach 1719–1728, b. w latach 1728–1754. Fot. za: M. Gradowski, A. Kasprzak-Miler, *Złotnicy...*, s. 196 ... 143
3. Kielich, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Ignacego Loyoli w Grudziądzu (obecnie kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu). Fot. B. Łyczak..... 144
4. Kielich, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak 145
5. Kielich, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie). Fot. B. Łyczak 146
6. Kielich, Georg Vick (atryb.), 1720–1740, kościół pw. św. Mikołaja w Szynychu. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 125955)..... 147
7. Kielich, Georg Vick (atryb.), 1726, kościół pw. św. Mikołaja w Radominie. Fot. W. Górski (ze zbiorów

Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 126229)	148
8. Puszka na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak	149
9. Puszka na komunikanty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążynie. Fot. B. Łyczak	150
10. Monstrancja, Georg Vick, 1730–1735, kościół pw. św. Marii Magdaleny i Wojciecha w Lisewie Kościelnym. Fot. A. Skrzypczyk	151
11. Krzyż relikwiarzowy, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak	152
12. Kadzielnica, Georg Vick, 1724–1728, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie zaginiona). Fot. W. Górski, za: K. Kluczajd, <i>Skarby toruńskiej katedry</i> , Toruń 2002, s. 120	153
13. Kadzielnica, Georg Vick, 1719–1728, zbiory prywatne. Fot. Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, za: U. Timann, <i>Rauchfaß</i> , s. 156	154
14. Lampa wieczna, Georg Vick, 1728–1754, skarbiec katedry w Gnieźnie (obecnie zaginiona). Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, <i>Złotnictwo sakralne...</i> , t. 2, il. 409	155
15. Para ampułek, Georg Vick, 1719–1728, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu (obecnie zaginione). Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 123953)	156
16. Tacka na ampułki, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak	156
17. Dzban chrzcielny, Georg Vick, 1724–1728, kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak	157
18. Aplikacje na obraz Marii z Dzieciątkiem, Georg Vick, 1728, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak	158

19. Aplikacje na obraz Przemienienia Pańskiego, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. śś. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska 159
20. Aplikacje na obraz Najświętszej Marii Panny, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. śś. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska 160
21. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska.... 161
22. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu (obecnie Muzeum im. ks. dr. W. Łęgi w Grudziądzu). Fot. B. Łyczak..... 162
23. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. śś. Piotra i Pawła w Lipinkach. Fot. K. Krupska..... 163
24. Plakietka wotywna, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Mateusza w Ostrowie nad Gopłem. Fot. R. Nowina-Konopka (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 127903)..... 164
25. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska..... 165
26. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska..... 166
27. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska..... 167
28. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. K. Krupska..... 168
29. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Katarzyny w Nawrze. Fot. B. Łyczak 169
30. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii

- Panny w Dźwierznie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122040)..... 170
31. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Marcina w Boleszynie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 130948) 171
32. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. św. Marcina w Boleszynie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 130908) 172
33. Plakietka wotywna, Georg Vick (atryb.), 1. poł. XVIII w., kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Dźwierznie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122047)..... 172
34. Kufel z monetami, Georg Vick, 1719–1754. Fot. za: „Die Weltkunst”, Jahrg. 34: 1964, s. 521..... 173
35. Kufel, Georg Vick, 1731–1754, Slezské zemské muzeum w Opawie. Fot. Slezské zemské muzeum..... 174
36. Stopa puszkii na komunikanty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążynie. Fot. B. Łyczak... 175
37. Stopa puszkii na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak.... 175
38. Czasza kielicha, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu. Fot. B. Łyczak 176
39. Stopa kielicha, Georg Vick, 1721, kościół pw. św. Mikołaja w Grudziądzu. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 121..... 177
40. Wizerunek Matki Bożej Bolesnej na puszcze na komunikanty, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak..... 177
41. *Pietà bolesna*, miedzioryt, inv. Maerten de Vos, sculp. Hieronymus Wierix, exc. Joan Baptista Vrints, An-

41. twerpia 1585. Fot. ze zbiorów Philadelphia Museum of Art., nr inw. 1985-52-40656..... 178
42. Czasza puszki na komunikanty z plakieta z wizerunkiem św. Józefa, Georg Vick, 1725, kościół pw. Trójcy Świętej w Działyniu. Fot. B. Łyczak 179
43. Święta Rodzina, miedzioryt, sculp. Joan Berwinckel, exc. Peter van Lackfeldt, 1590-1610. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1878-A-533 180
44. *Matka Boża Bolesna*, miedzioryt, sculp. & exc. Hieronymus Wierix, Antwerpia przed 1619. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1910-1757 181
45. Wizerunek św. Marka na krzyżu relikwiarzowym, Georg Vick, 1728-1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak..... 182
46. Św. Marek, miedzioryt, inv. Lucas van Leyden, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia przed 1637. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1978-19 183
47. Wizerunek św. Łukasza na krzyżu relikwiarzowym, Georg Vick, 1728-1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak..... 184
48. Św. Łukasz, miedzioryt, inv. Lucas van Leyden, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia przed 1637. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-OB-16.072..... 185
49. Stopa krzyża relikwiarzowego, Georg Vick, 1728-1754, kościół pw. św. Anny w Trutowie. Fot. B. Łyczak 186
50. *Madonna karmelicka z Neapolu*, miedzioryt, sculp. Petrus Clouwet, Antwerpia przed 1670. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-BI-5920 187
51. Stopa kielicha z plakieta ze sceną Modlitwy w ogrójcu, Georg Vick, 1719-1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122809) 188

52. Scena Zmartwychwstania na stopie kielicha, Georg Vick, 1719–1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122811) 188
53. *Modlitwa w ogródcu*, miedzioryt, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia 1600. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1904-4394 189
54. *Zmartwychwstanie Chrystusa*, miedzioryt, exc. Crispijn de Passe I, Kolonia 1600. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1907-3818 190
55. Stopa kielicha z plakieta z sceną Upadku pod krzyżem, Georg Vick, 1719–1728, Muzeum Diecezjalne im. bpa S. W. Okoniewskiego w Pelplinie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 122808) 191
56. *Upadek pod krzyżem*, miedzioryt, exc. Cornelis Galle I, Antwerpia 1586–1650. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1904-414 192
57. *Upadek pod krzyżem ze św. Weroniką*, miedzioryt, inv. Maerten de Vos, sculp. & exc. Adriaen Collaert, Antwerpia przed 1618. Fot. ze zbiorów Rijksmuseum, nr inw. RP-P-1885-A-9667 193
58. Wizerunek św. Jadwigi Śląskiej na czaszy puszek na komunikanty, Georg Vick, 1728–1754, kościół pw. św. Walentego w Łążynie. Fot. B. Łyczak 194
59. Św. Jadwiga Śląska, miedzioryt (detal), inv. Antonio Tempesta, exc. Peter Overadt, Kolonia 1606. Fot. za: R. Knapiński, M. Witkowska *Polskie niebo...*, il. 78 195
60. Scena zatonięcia Egipcjan w Morzu Czerwonym na korpusie kufła, Georg Vick, 1731–1754, Slezské zemské muzeum w Opawie. Fot. Slezské zemské muzeum. 196

61. *Zatonięcie Egipcjan w Morzu Czerwonym*, miedzioryt, sculp. Matthäus Merian, 1625. Fot. © Trustees of the British Museum 197
62. *Celebracja Paschy*, miedzioryt, sculp. Matthäus Merian, 1625. Fot. © Trustees of the British Museum 197
63. Karta nr 1 z wzornika ornamentalnego *Allerhand INVENTIONES von Frantzösischem Laub-Werckh. Wie solches anietzo auf die Neueste Manier gebräuchlich ist*, inv. Aegidius Bichel, exc. Josef Friedrich Leopold, Augsburg 1696. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 198
64. Karta nr 2 z wzornika ornamentalnego *Allerhand INVENTIONES von Frantzösischem Laub-Werckh. Wie solches anietzo auf die Neueste Manier gebräuchlich ist*, inv. Aegidius Bichel, exc. Josef Friedrich Leopold, Augsburg 1696. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 199
65. Karta nr 1 z wzornika ornamentalnego *Neu inventirte Festonen von Früchten und Blumen mit Laub und Bandel-Werck*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 200
66. Karta nr 2 z wzornika ornamentalnego *Neu inventirte Festonen von Früchten und Blumen mit Laub und Bandel-Werck*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 200
67. Karta nr 5 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventirtes Laub und Bandel Werck. Sechster Theil*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1715–1720. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 201
68. Karta nr 5 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventirtes Laub und Bandel Werck Siebender Theil*, inv. Jo-

- hann Leonhard Eisler, exc. Johann Christoph Weigel, Norymberga ok. 1720. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 202
69. Karta nr 3 z wzornika ornamentalnego *Neu Inventir-tes Laub und Bandel-Werck [13]*, inv. Johann Leonhard Eisler, exc. wdowa po Johannie Christophie Weigelu, Norymberga po 1726. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 202
70. Karta nr 6 z wzornika ornamentalnego *Neues Zierathen Buch von Schlingen und Bändelwerk*, inv. Johann Jacob Biller, sculp. Heinrich Jonas Ostertag, exc. Jeremias Wolff, Augsburg 1714–1717. Fot. © Victoria and Albert Museum, London..... 203
71. Kubek, Jacob Beckhausen, 1690–1699, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Fot. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego..... 204
72. Kielich, Jacob Beckhausen, 1690–1700, kościół pw. św. Ignacego Loyoli w Gdańsku. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 62 205
73. Kielich, Jacob Weintraub, 1709, kościół pw. św. Wawrzyńca w Toruniu (obecnie kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu). Fot. B. Łyczak..... 206
74. Kielich, Jacob Weintraub, ok. 1715, kościół pw. św. Jana Chrzyciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak 207
75. Kielich, Jacob Weintraub, 1728, kościół pw. św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim. Fot. B. Łyczak 208
76. Kielich, Johann Christian Bröllmann, ok. 1720, kościół pw. św. Jana Chrzyciela i Jana Ewangelisty w Toruniu. Fot. B. Łyczak..... 209
77. Puszka eucharystyczna, 1718, Johann von Hausen II, kościół pw. św. Jana Chrzyciela i Jana Ewangelisty

- w Świerczynkach. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 175..... 210
78. Puszka eucharystyczna, 1711, Jacob Hermann, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 179.. 211
79. Monstrancja, Jacob Weintraub, 1704, kościół pw. św. Jakuba w Toruniu. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 224..... 212
80. Monstrancja, Johann von Hausen II, 1710–1715, kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Ostrowie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 229..... 213
81. Krzyż relikwiarzowy, Wilhelm Delassensy, ok. 1640, kościół pw. św. Małgorzaty w Ciechocinie. Fot. W. Górski, za: M. Woźniak, *Złotnictwo sakralne...*, t. 2, il. 332..... 214
82. Krzyż relikwiarzowy, Johann von Hausen II, 1711, kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Żuławce Sztumskiej. Fot. Basilius-Danzig, za: *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Stuhm*, bearb. von Bernhard Schmid, Danzig 1909 [= *Die Bau- und Kunstdenkmäler Pomesaniens*, H. 3], tabl. 21..... 215
83. Krzyż relikwiarzowy, Johann von Hausen II, 1 ćw. XVIII w., kościół pw. śś. Katarzyny i Małgorzaty w Wielkiej Łące. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 125866)..... 216
84. Kadzielnica, Siegfried Örnster, 1731, kościół pw. śś. Piotra i Pawła w Chmielnie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 124772) 217
85. Lampa wieczna, Paul Detloff, 1677, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne w Toruniu). Fot. B. Łyczak..... 218

86. Lampa wieczna, Jacob Weintraub, ok. 1720, kościół kanoników regularnych w Lubrańcu. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 126929) 219
87. Para ampułek, Christoph Geese, połowa XVIII w., kościół pw. św. Jana Ewangelisty w Nowym Kawkowie. Fot. G. Kumorowicz, za: M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 313 220
88. Tacka, Christoph Geese, ok. 1735, Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Fot. G. Kumorowicz, za: M. Okulicz, *Złotnictwo sakralne...*, s. 303 220
89. Dzban chrzcielny, Johann von Hausen II, ok. 1725–1730, kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Chełmnie. Fot. W. Górski (ze zbiorów Zespołu ds. Zabytków Ruchomych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nr negat. 123216) 221
90. Aplikacja św. Rozalii z obrazu trzech świętych pruskich, złotnik toruński, kościół pw. śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty w Toruniu (obecnie Muzeum Diecezjalne w Toruniu). Fot. W. Górski, za: K. Kluczwajd, *Skarby kościoła Mariackiego...*, il. 86a 222

WYKRESY

1. Liczba warsztatów złotniczych zrzeszonych w toruńskim cechu w latach 1719–1755 223

Georg Vick

A GOLDSMITH IN TORUŃ IN THE FIRST HALF OF THE 18TH CENTURY (SUMMARY)

Presented book is the first such vast study on life and work of the goldsmith Georg Vick (Fick, Vieck). The master was born in Toruń in 1682 and got baptised in the Old Town's Evangelical Church on 20th February. His parents were Michael Vick, a glass-maker and citizen of Toruń born in Gdańsk, and Catharina nee Glautsch. From 1687 Georg Vick attended the Academic Gymnasium in Toruń, while in 1698 he started his 6 and 3/4 year-long apprenticeship at the workshop of goldsmith Jacob Beckhausen (1646–1705) located in Gdańsk. Most likely he ended his learning period in 1705 and became a journeyman. He reported at the goldsmiths guild in Toruń in 1715 with an intention to become a master. In accordance to the charter of the organisation, he had to serve a year-long practice period called *Mutjahr* at a masters workshop – in Vick's case under supervision of Johann von Hausen II (1676–1753), what is noteworthy, also a pupil of J. Beckhausen in Gdańsk. The period lasted longer than a usual year, and Vick got admitted to his master's exam around the turn of 1718 and 1719. He gained the citizenship of Toruń on 14th April 1719, and joined the guild on St. Michael's Quarter that year.

On 2nd May 1719 he married Constantia, a daughter of bookbinder Samuel Genter, and had seven children with her. Initially they lived in a house at *Annengasse* (today Kopernika), but

in 1751 moved to a house at *Heilige Geist Gasse* (today Duchy Świętego). In the 1750. the pair had a serious issue and decided to break up. Their case was even heard by the City Council. In 1753 Georg Vick was living in a building belonging to St. James Hospital, while his wife stayed at a house belonging to Emmanuel Gottlieb Axt, another goldsmith from Toruń.

The last found archival reference on Vick concerns the baptism of his granddaughter Susanna Tag, whose godfather he became. The ceremony took place in Grudziądz on 13th October 1754. The master probably died soon after. His widow, Constantia Vick outlived him for fourteen years and died in 1768.

According to guild documents, five apprentices started a learning period in Vick's workshop: Andreas Rach (1724), his son Michael (1735), Martin Rehdi (1735), Johann Gruske (1740) and his son Johann Gottlieb (1744). What is noteworthy, only Michael Vick finished the term and in 1740 became a journeyman. Additionally Georg Vick kept in his workshop one or two journeymen at a time. Their names remain unknown, but possibly E. G. Axt served as one of them.

The master marked his products with two different types of marks, both consisting of his initials "GV". The earlier one, with rounded outline was used until 1728. In that year the goldsmith changed it to a new one, with oval outline. More than twenty works marked by Vick have been identified, a couple more are noted in archival documents and old literature. He produced secular and sacred vessels for both Catholics and Protestants. What is noteworthy, he was a versatile goldsmith, manufacturing different types of works ranging from spoons and votive plaques to tankards and a monstrance. His products can be found – outside of Toruń – in Chełmno Land and western part of Cuiavia, regions that were a traditional market for goldsmiths from Toruń.

The biggest group among preserved works from Vick's workshop consists of three chalices (St. Nicholas' Church in Grudziądz, St. John's Church in Toruń, Diocesan Museum in Pelplin) and

two ciboria similar in shape to the chalices (churches in Dźwierzno and Łążyn). The only known monstrance, in solar form typical for Toruń, is kept in church in Lisewo Kościelne, and was brought to light quite recently. Other interesting works by Vick are among others: reliquary cross from Carmelite church in Trutowo, two thurbiles, among which one has a hexagonal shape, rarely found on this area (private collection in Ingolstadt), as well as a baptismal jug from St. John's Church in Toruń – one of only two known such vessels made by a master from Toruń. Apart from that Vick also manufactured votive plaques: four marked are known and a couple more could be attributed to him.

The secular works from his workshop are very rare. Only two tankards are known: one in the Silesian Museum in Opava and the other noted in antiquarian market in the 1960s. Between 1733 and 1741 Vick also prepared silver spoons ordered by the Toruń City Council. They were given to its members as presents on occasion of the New Year and annual election carried out at the end of February.

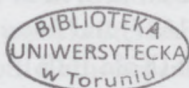
The figural depictions in techniques of repoussé and engraving that decorate the vessels from Vick's workshop were modelled on popular graphical prints, especially those published in the Low Countries. Some very probable inspiration sources could be picked from engravings by the Wierix brothers, Crispijn de Passe I, Peeter Clouvet, as well as *Icones Biblicæ* by Matthäus Merian I (Frankfurt 1627) and *Icones et Miracula Sanctorum Poloniae* by Peter Overadt (Köln 1606).

In ornamental motifs Vick often used acanthus with sharp, jagged leaf's edges. Such type of decoration was popularized by pattern books published in Augsburg at the turn of the 17th and 18th centuries and designed among others by Aegidius Bichel and Johann Conrad Reuttimann. At the same time Vick decorated his works with engraved, linear, abstract ribbons (*Bandelwerck*). In this case the main source of inspiration was probably the series *Neu Inventirtes Laub und Bandel-Werck* invented by Johann

Leonhard Eisler and published in Nuremberg in years about 1715–1726.

All the works by Georg Vick have typical forms, analogous to realisations of other goldsmiths from Toruń in this period of time, and developed usually already in the second half of the 17th century. The products of his workshop represent a good artistic quality, but are strongly influenced by realisations from other local goldsmiths, especially Jacob Weintraub (1660–1728), who was the biggest artistic personality in Toruń at the time. Among Vick's peers Johann von Hausen II, Johann Christian Bröllmann (1675–1732) and Jacob Hermann (1667–1753) also produced works of distinctive artistic quality.

Biblioteka Główna UMK

300050773613

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

1353359

Dr Bartłomiej Łyczak – w 2009 r. ukończył Ochronę Dóbr Kultury na Wydziale Sztuk Pięknych UMK, doktorat obronił w 2015 r. na Wydziale Nauk Historycznych UMK. Autor kilkunastu artykułów w tomach zbiorowych oraz uznanych czasopismach naukowych, współpracuje z redakcjami *Słownika artystów polskich*, *Toruńskiego słownika biograficznego* i *Allgemeines Künstlerlexikon*.

Stypendysta JM Rektora UMK oraz Bawarskiej Kancelarii Państwowej, a także laureat pierwszej nagrody w kategorii historia sztuki w XVIII edycji konkursu na najlepszą pracę magisterską i dyplomową o tematyce toruńskiej, zorganizowanego przez Towarzystwo Miłośników Torunia (2010). Jego zainteresowania badawcze koncentrują się głównie na sztuce i kulturze Torunia oraz Prus Królewskich w okresie nowożytnym.

Biblioteka Uniwersytecka UMK

300050773613

1353359

9 788394 739607

ISBN: 978-83-947396-0-7